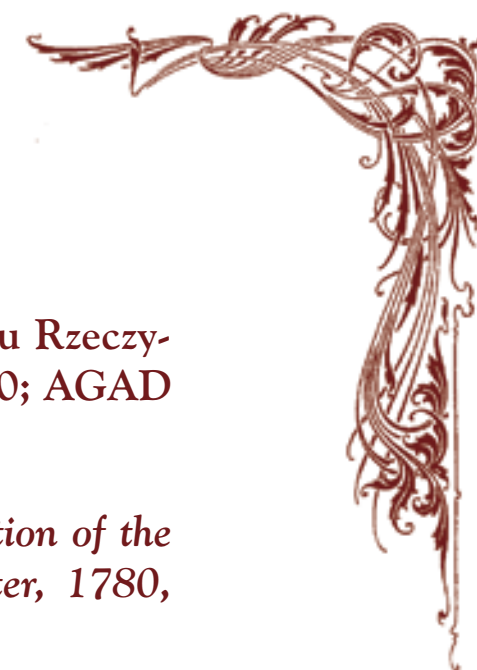

Rzeczpospolita w II połowie XVIII w. ♦ The Polish–Lithuanian Commonwealth in the Second Half of the 18th Century

Mapa z zaznaczonymi granicami I rozbioru Rzeczypospolitej z 1772 r., Tobiasz K. Lotter, 1780; AGAD

Map with the boundaries of the First Partition of the Commonwealth in 1772, Tobiasz K. Lotter, 1780, AGAD

Portret Stanisława Augusta Poniatowskiego w stroju koronacyjnym, M. Bacciarelli; Zamek Królewski w Warszawie

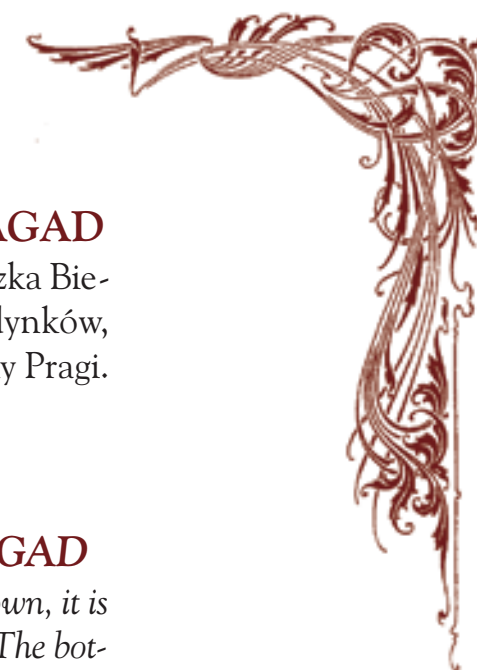
Stanisław August Poniatowski (1732-1798) to ostatni polski władca Rzeczypospolitej. Wybrany pod naciskiem Rosji 25 XI 1764 r., koronowany w kolegiacie św. Jana w Warszawie, a nie jak poprzedni królowie w katedrze na Wawelu. Był monarchą kontrowersyjnym, a jego panowanie postrzegano niejednoznacznie. Był mecenasem nauki, sztuki i literatury i na tym polu jego działalność ocenia się pozytywnie; znacznie gorzej była i jest postrzegana jego aktywność polityczna. Ale to za jego panowania i przy jego pomocy została uchwalona Konstytucja 3 Maja. Po III rozbiórze, po 31 latach panowania, Stanisław August abdykował 25 XI 1795 r., zmarł trzy lata później w Petersburgu.

Portrait of Stanisław August Poniatowski in Coronation Robes, M. Bacciarelli, Royal Castle in Warsaw

Stanisław August Poniatowski (1732–1798) was the last Polish ruler of the Polish–Lithuanian Commonwealth. Elected under pressure from Russia on November 25, 1764, he was crowned in the collegiate church of St. John in Warsaw, not like preceding kings who were crowned at Wawel cathedral. He was a controversial monarch and his rule is seen ambiguously. He was a patron of science, the arts, and literature. In these fields his work is viewed positively. This is in contrast to the way in which his political activity is perceived. Nevertheless, it was during his reign and with his help that the May 3rd Constitution was adopted. Following the Third Partition and after thirty-one years on the throne, Stanisław August abdicated on November 26, 1795. He died three years later in St. Petersburg.

Plan Warszawy z 1772 r. G.A. Rizzi Zannoniego; AGAD
Wykonany na zlecenie marszałka wielkiego koronnego Franciszka Bielińskiego. Otacza go 17 widoków reprezentacyjnych budynków, w większości pałaców. U dołu planu widok Warszawy od strony Pragi. Legenda zawiera wykaz 82 ważniejszych budynków miasta.

Plan of Warsaw from 1772, G. A. Rizzi Zannoni, AGAD
Commissioned by Franciszek Bieliński, Grand Marshal of the Crown, it is surrounded by seventeen views of major buildings, mostly palaces. The bottom of the plan shows a view of Warsaw from the Praga shore. The legend lists eighty-two major city buildings.

„Widok Warszawy od strony Pragi”, B. Bellotto, zw. Canaletto, 1770; Zamek Królewski w Warszawie

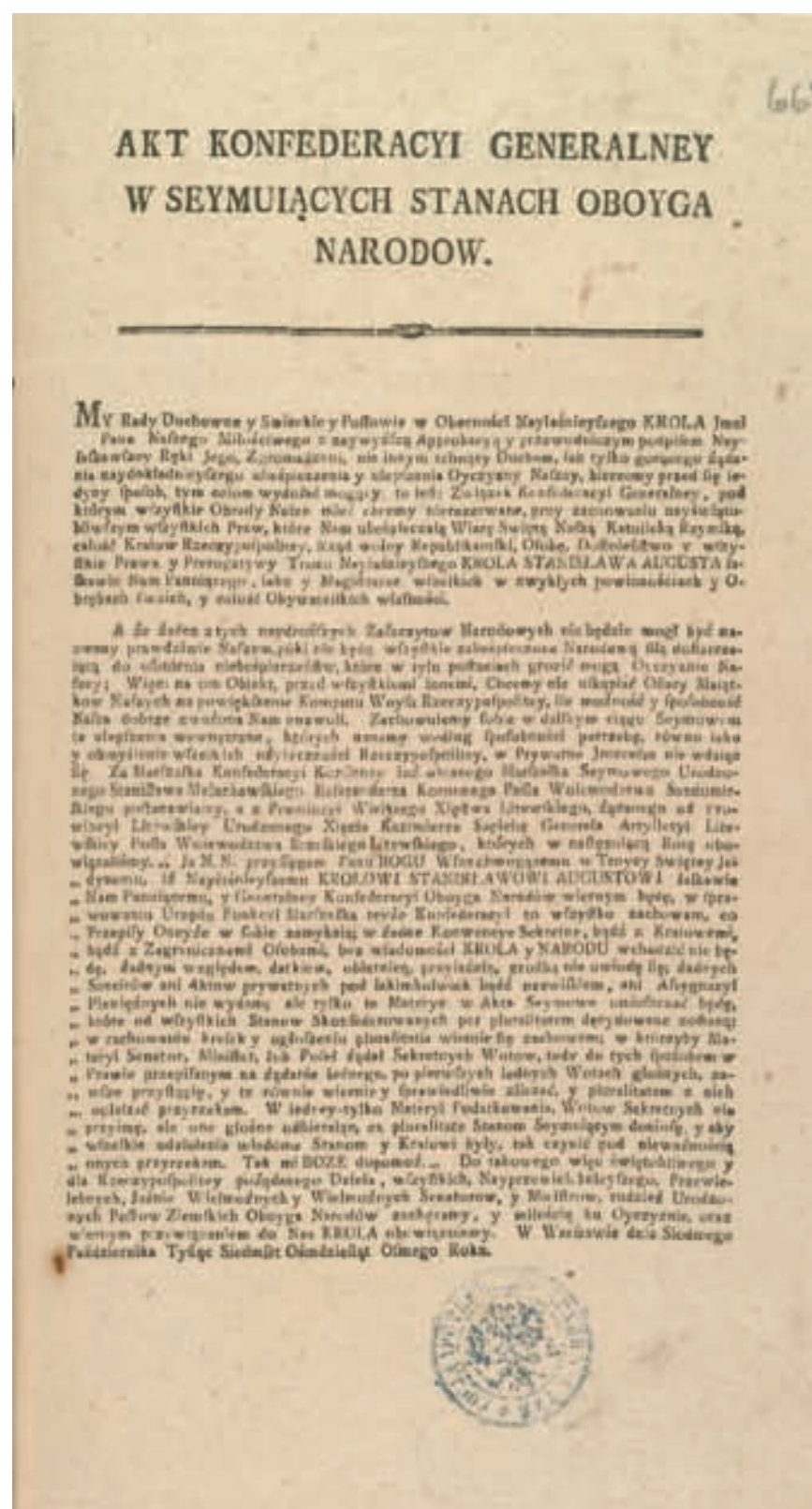
To jeden z serii obrazów z widokami fragmentów stolicy, namalowanych przez Canaletta na zamówienie Stanisława Augusta w latach 60. i 70. XVIII w., przeznaczonych do ozdobienia paradnych antykamer (przedpokojów), przez które wiodła droga przed oblicze władcy. Veduty, czyli widoki miast, były popularnymi motywami podejmowanymi przez malarzy europejskich i krajowych. Na obrazie uwidoczniona została bryła Zamku Królewskiego, gdzie odbywały się obrady sejmów, oraz sylwetki warszawskich kościołów i pałaców.

View of Warsaw from the Praga shore, B. Bellotto, known as Canaletto, 1770, Royal Castle in Warsaw

One of a series of paintings with views of fragments of the capital painted by Canaletto as commissioned by Stanisław August in the 1760s and 1770s, designated as decoration for the ceremonial vestibules (halls) forming the way before the face of the ruler. Vedute, views of the city, were a popular motif taken up by European and domestic painters. The painting preserves a view of the Royal Castle, the venue of sessions of the Sejm [Parliament], as well as silhouettes of Warsaw's churches and palaces.

Akt konfederacji związanej w sejmie w celu wzmocnienia Rzeczypospolitej poprzez aukcję wojska, zwiększenie podatków i przeprowadzenie niezbędnych reform wewnętrznych, Warszawa, 7 X 1788; AGAD

Rozpoczęty 6 X 1788 r. sejm zwyczajny (nazywany w historii Sejmem Czteroletnim lub Wielkim) przekształcił się w konfederację sejmową. Umożliwiło to wspólne obrady senatu z izbą poselską oraz podejmowanie wszystkich decyzji większością głosów. Sejm obradował w sali senatorskiej na Zamku Królewskim w Warszawie. Jego obrady zostały zawieszane 29 V 1792 r., po wejściu wojsk rosyjskich do Rzeczypospolitej i nigdy nie wznowione. Sejm przeprowadził szereg reform mających na celu wzmocnienie, unowocześnienie i niezawisłość Rzeczypospolitej.

The Act of Confederation was established in the Sejm [Parliament] in order to strengthen the Commonwealth by enlarging the army, increasing taxes, and undertaking necessary domestic reforms, Warsaw, October 7, 1788, AGAD

Opened on October 6, 1788 as a regular Sejm (historically known as the Four-Year Sejm or the Great Sejm), it transformed itself into a confederated Sejm. This made possible the joint sessions of the Senate and the Chamber of Deputies as well as the passing of bills by majority vote. The Sejm held its meetings in the Senate Chamber of the Royal Castle in Warsaw. Its sessions were suspended on May 29, 1792 upon the entry of the Russian army into the Commonwealth and were never resumed. The Sejm undertook several reforms aimed at strengthening and modernizing the Commonwealth and ensuring its sovereignty.

Portret Stanisława Małachowskiego, marszałka Sejmu Wielkiego, J. Peszka; Muzeum Narodowe w Warszawie

Stanisław Małachowski (1736-1809), wielokrotny poseł, referendarz wielki koronny (1780-1792). Czołowa postać obozu patriotycznego, gorący zwolennik i propagator reform ustrojowych (m.in. dziedziczości tronu). Popierał reformę miast i reformy włościańskie. Uczestniczył w redagowaniu Konstytucji 3 Maja.

Portrait of Stanisław Małachowski, Speaker of the Great Sejm, J. Peszka, National Museum in Warsaw

Stanisław Małachowski (1736–1809), long-time deputy and Crown Grand Referendary (1780–1792). A leading figure in the patriotic camp, and a fervent supporter and propagator of government reform (including making the throne hereditary). He supported the reforms on cities and peasant farmers, and participated in work on the May 3rd Constitution.

Portret Kazimierza Nestora Sapiehy, marszałka konfederacji litewskiej na Sejmie Wielkim, J. Peszka; Muzeum Narodowe w Warszawie

Kazimierz Nestor Sapieha (1757-1798), generał artylerii litewskiej. Początkowo związany ze stronnictwem hetmana F. K. Branickiego, potem przyłączył się do obozu reform. Cieszył się dużą popularnością wśród posłów, zwłaszcza po tym, gdy porzucił strój francuski i przebrał się w kontusz. Pobił rekord w liczbie wystąpień w izbie sejmowej; przemawiał ponad 760 razy.

Portrait of Kazimierz Nestor Sapieha, Marshal of the Lithuanian Confederation at the Great Sejm, J. Peszka, National Museum in Warsaw

Kazimierz Nestor Sapieha (1757–1798), General of the Lithuanian Artillery. Initially, he was tied with the party of Hetman F. K. Branicki, but later joined the reform camp. He enjoyed significant popularity among deputies, especially after he abandoned French dress in favor of the kontusz (kontush). He held the record for the greatest number of speeches before the Sejm. He appeared a total of 760 times.

„Czarna procesja”, J. Bagiński; „Tygodnik Ilustrowany”, 1916

„Czarną procesją” nazwano manifestację przedstawicieli 141 miast królewskich, którzy (2 XII 1789), pod przywództwem Jana Dekerta, prezydenta Starej Warszawy, wyruszyli do Zamku Królewskiego. Celem manifestujących było wręczenie memoriału z petycją o przywrócenie i rozszerzenie przywilejów miejskich. Demonstracja przyczyniła się do powołania przez sejm specjalnej komisji do spraw reformy ustroju, a przedstawione postulaty zostały częściowo włączone do ustawy o miastach.

Black Procession, J. Bagiński, Tygodnik Ilustrowany, 1916

“Black Procession” is the name given to the demonstration of representatives of 141 royal cities on December 2, 1789, under the leadership of Jan Dekert, Mayor of Old Warsaw. The goal of the demonstration was to submit a manifesto with a petition for the reinstatement and expansion of municipal privileges. This demonstration played a role in the appointing by the Sejm of a special commission charged with matters of government reform, where the presented postulates were partially incorporated into the Act on Our Free Royal Cities in the States of the Commonwealth.

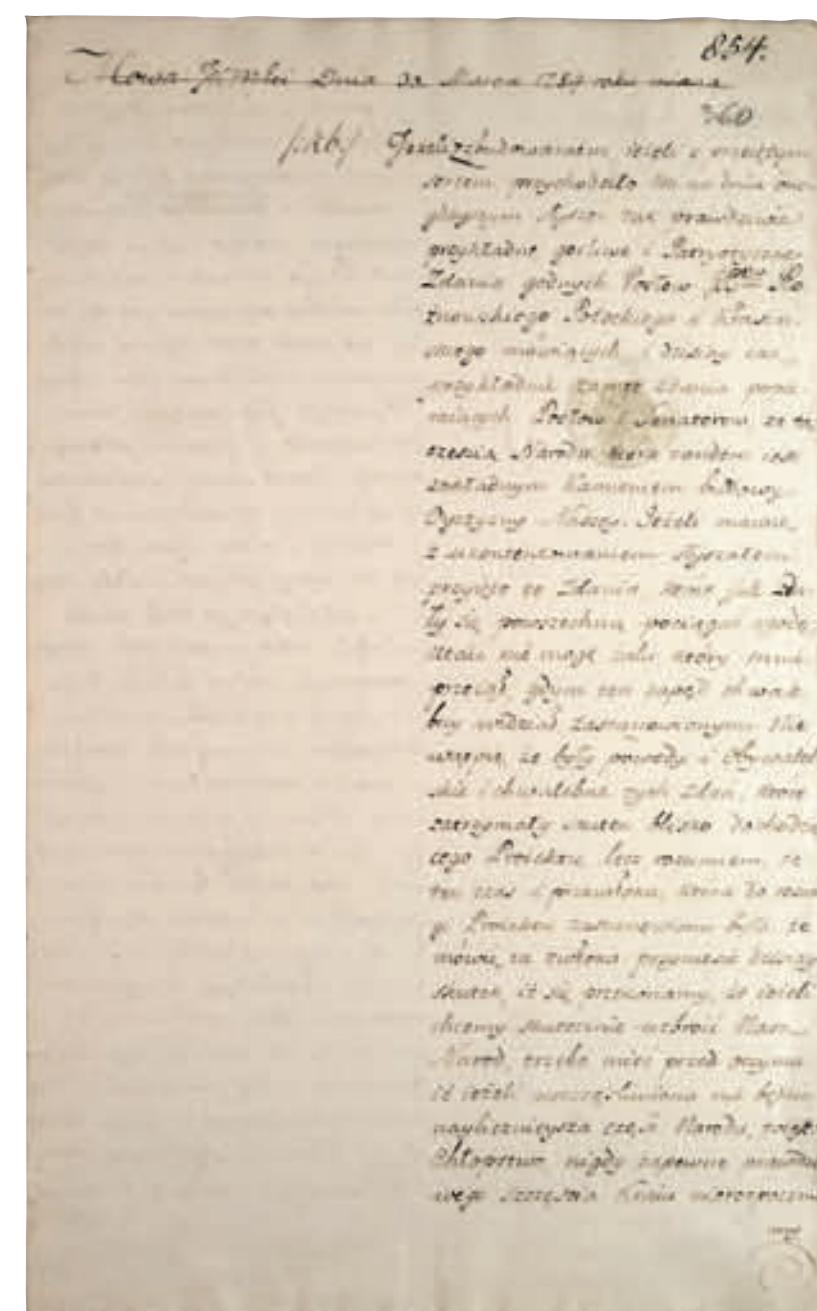
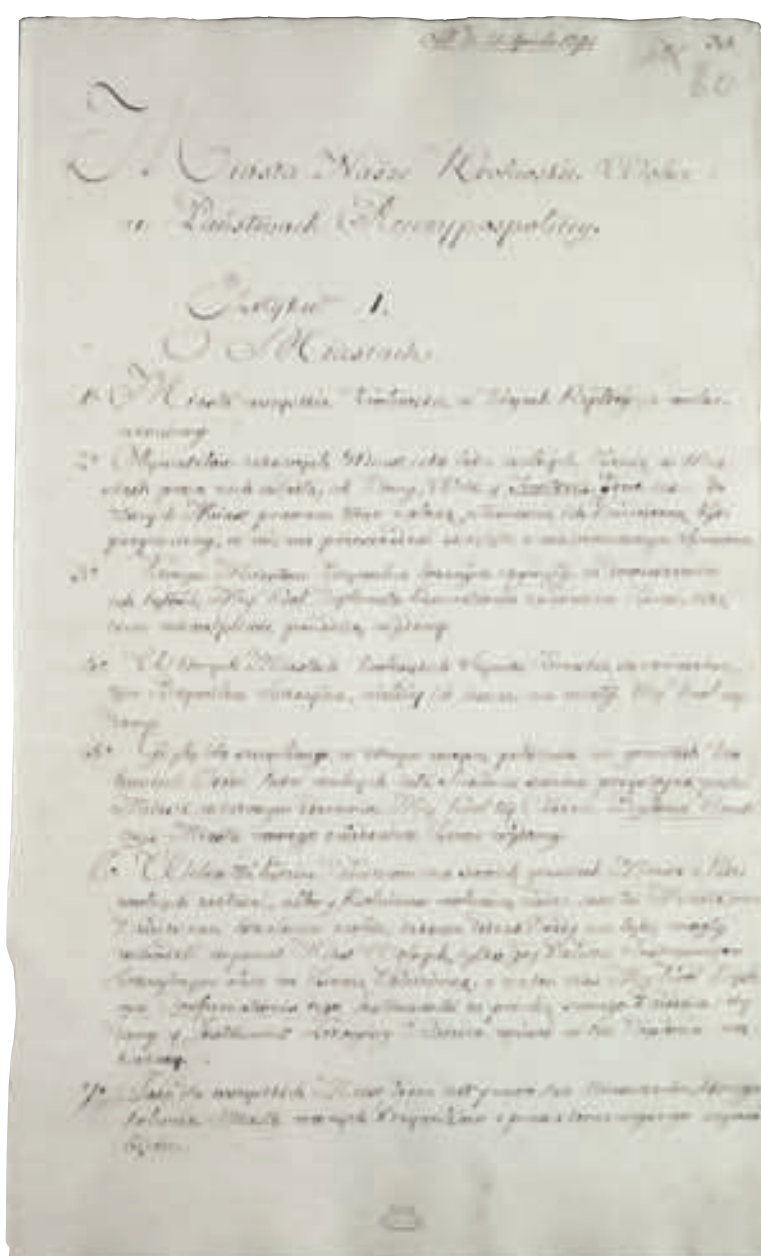
Ustawa o miastach królewskich, uchwalona przez Sejm Wielki, 18 IV 1791; AGAD

Ustawa zmieniała status prawny zamieszkujących je mieszczan, zapewniając im wolność, nietykalność osobistą, uwolnienie spod jurysdykcji starostów, dopuszczenie do godności duchownych, państwowych i wojskowych, możliwość nabywania dóbr ziemskich oraz w ograniczonym stopniu dopuszczenie do obrad sejmowych. Szlachta mogła przyjmować prawo miejskie i wykonywać zawody miejskie oraz zajmować się handlem i przemysłem, bez obawy utraty klejnotu szlacheckiego.

Act on Royal Cities as passed by the Great Sejm, April 18, 1791, AGAD

This act changed the legal status of the townspeople living in the royal cities. It guaranteed their liberty and personal inviolability, released them from the jurisdiction of the starostas [prefects], provided access to Church, government, and military posts, gave freedom to procure land, and, to a limited extent, guaranteed access to sessions of the Sejm. The gentry were permitted to accept municipal privileges, perform municipal occupations, and be involved in commerce and industry without fear of loss of their noble status.

Mowa króla Stanisława Augusta na sesji parlamentarnej w sprawie uchwalenia uniwersału zabezpieczającego „los chłopski”, 30 III 1789; AGAD

Address by King Stanisław August delivered during a session of parliament on the passing of the universal securing the “fate of peasants,” March 30, 1789, AGAD

Włościanin prowadzący wołu objuczonego snopem zboża, 1777; AGAD

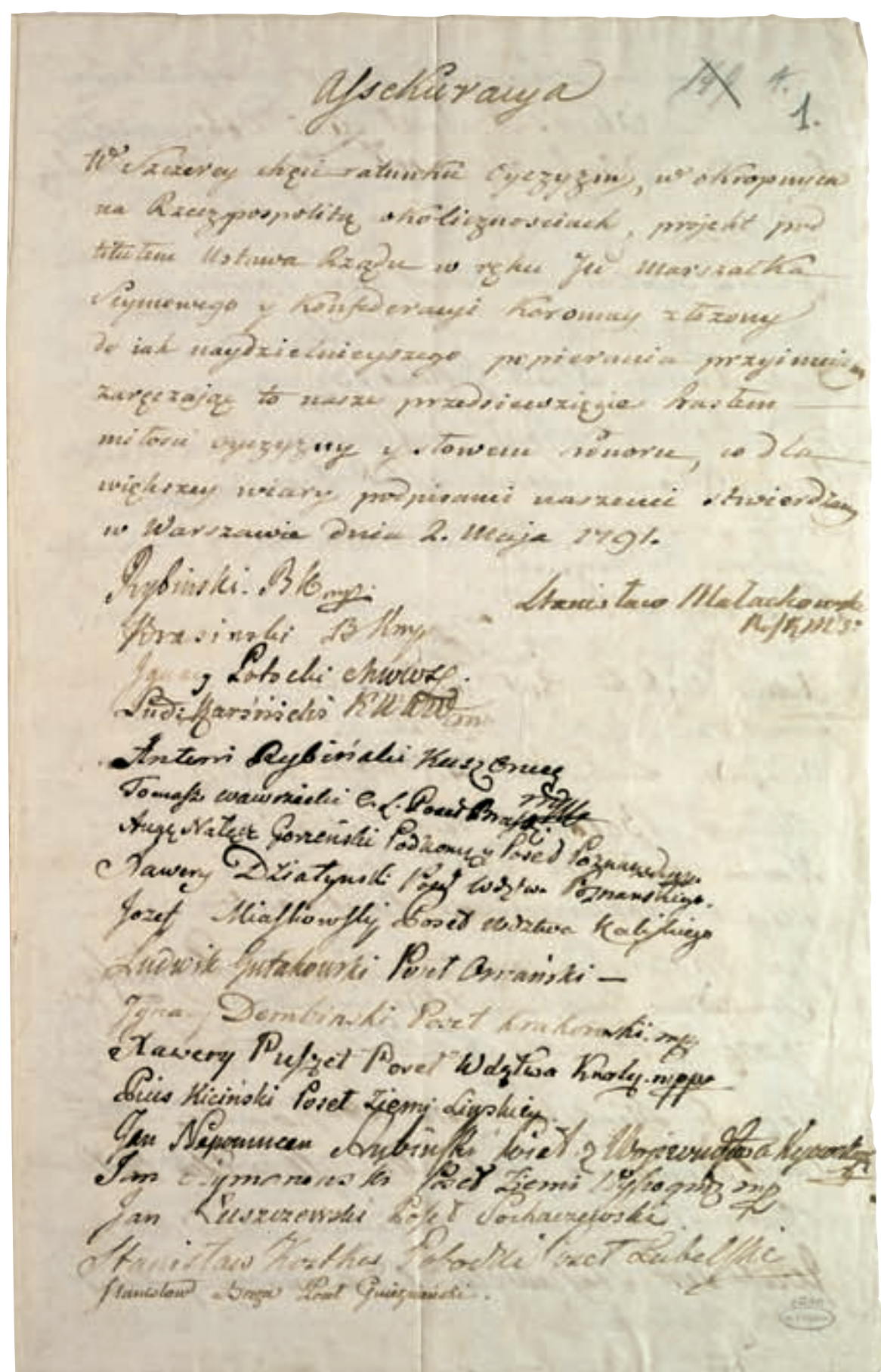
Sprawa chłopska przewijała się podczas obrad sejmu. Na sesji 30 III 1789 r. zabrał głos w tej sprawie także król. Wielkim rzecznikiem sprawy włościańskiej był Stanisław Małachowski, marszałek Sejmu Wielkiego, który nadał chłopom w swych dobrach wolność osobistą. Ostatecznie nie zniesiono poddaństwa chłopów, ale wzięto ich „pod opiekę prawa i rządu krajowego”; tym samym Konstytucja 3 Maja pozbawiała szlachtę najwyższej zwierzchności nad poddanyymi. Ponadto ustaliła, że umowy o zamianę pańszczyzny na czynsz nie mogły być samowolnie i jednostronnie rozwiązywane przez właścicieli ziemskich.

Peasant Farmer Leading an Ox Laden with a Sheaf, 1777, AGAD

The question of peasantry was raised during the sessions of the Sejm. S. Małachowski was a great proponent of the peasantry and endowed the peasants on his lands with personal freedom. Serfdom was not abolished, but peasants were taken “under the care of the Law and the National Government.” Thus, the May 3rd Constitution deprived the gentry of highest authority over their subjects.

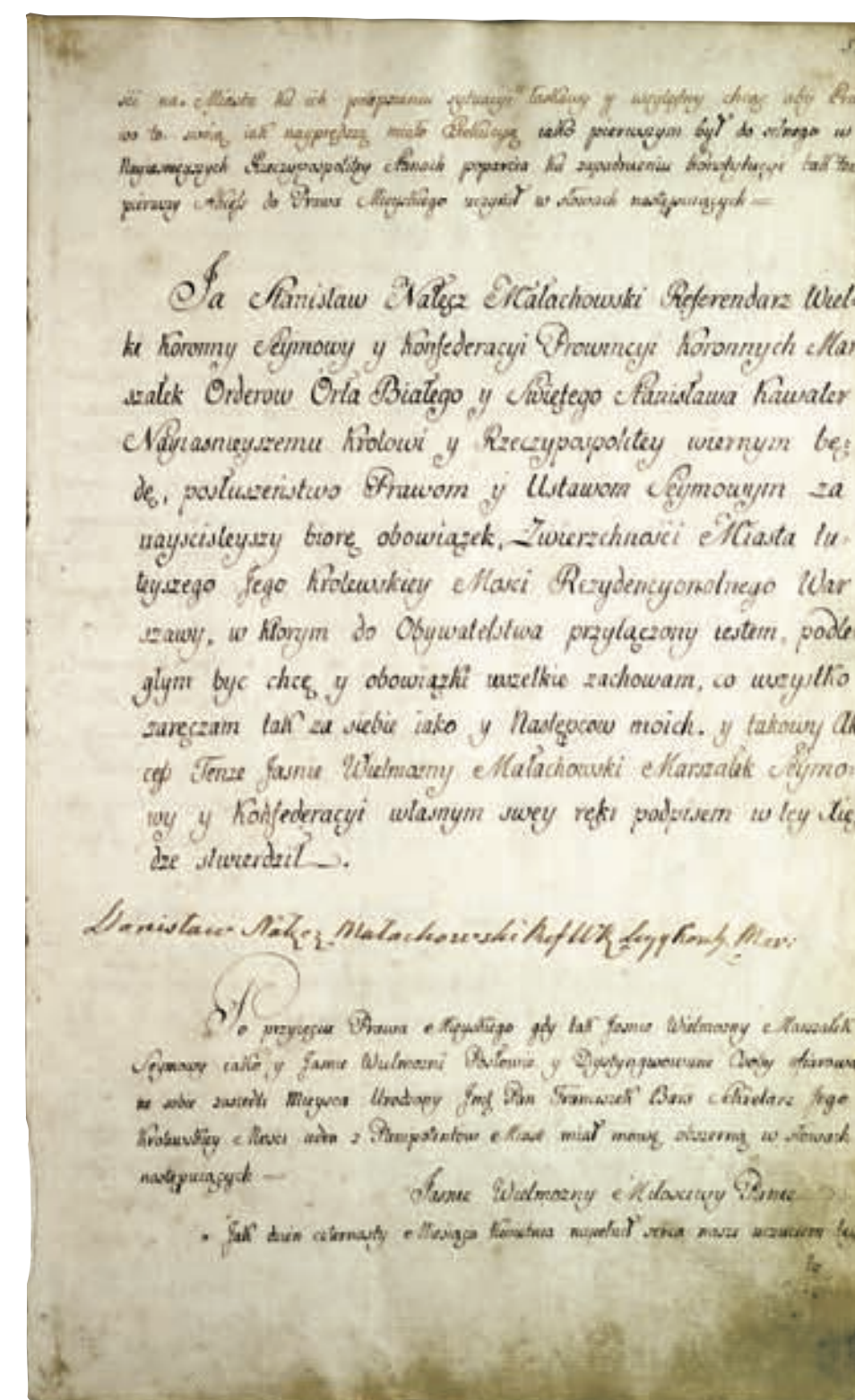
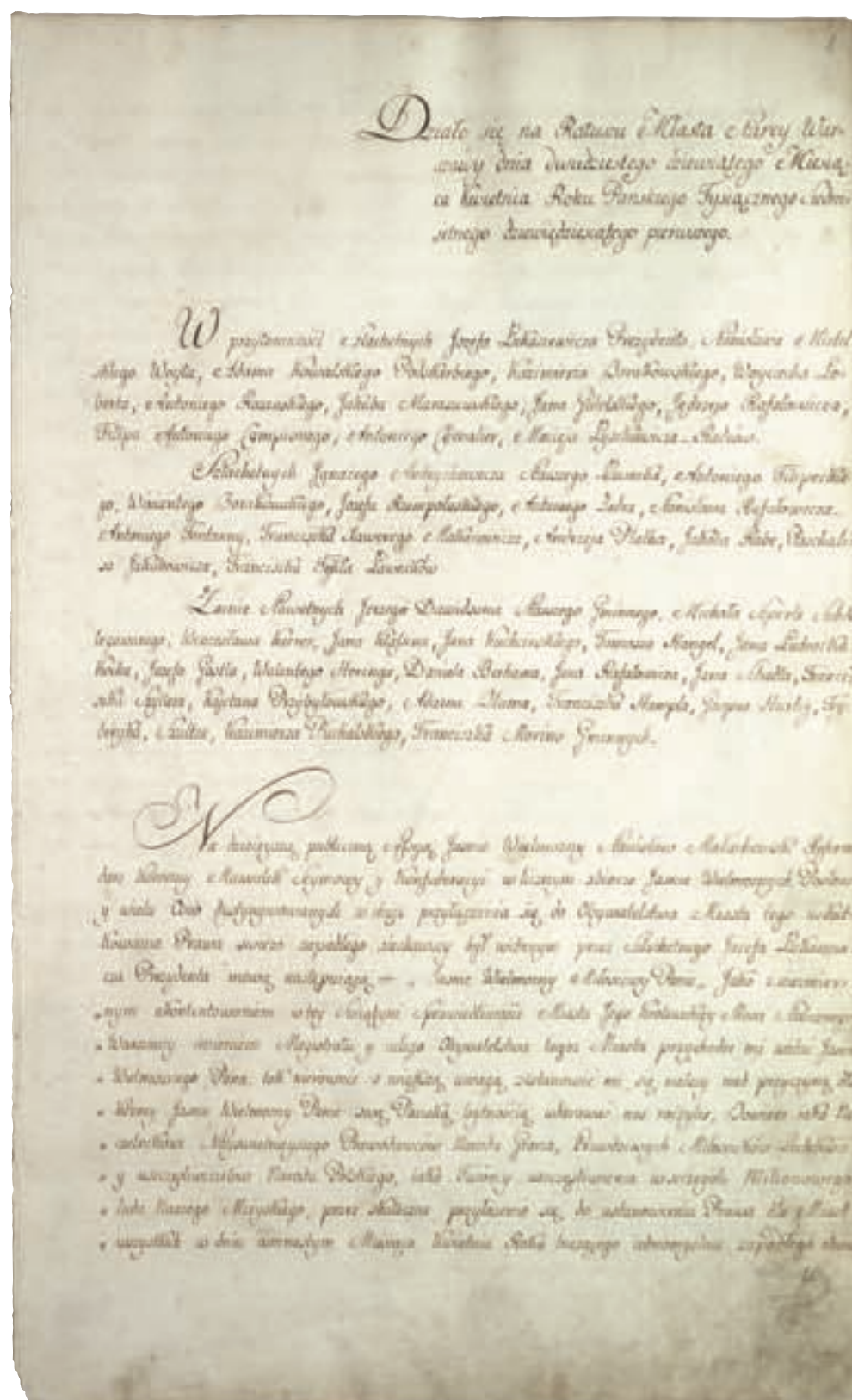
„Asekuracja” – zobowiązanie podpisane przez 83 senatorów i posłów do popierania w sejmie projektu Ustawy Rządowej, Warszawa, 2 V 1791, AGAD

2 V 1791 r., wieczorem, w pałacu Radziwiłłowskim, przy Krakowskim Przedmieściu, odczytano i przedyskutowano projekt konstytucji. Następnie większość obecnych przeniosła się do pałacu Stanisława Małachowskiego (dziś teren ASP), gdzie ułożyli i podpisali „Asekurację” – zobowiązanie solidarnego popierania w sejmie projektu konstytucji. Pierwsze podpisy pod „Asekuracją” złożyli: marszałek Małachowski, biskupi: Józef Rybiński i Adam Krasieński, oraz marszałek wielki litewski Ignacy Potocki, a także sześciu senatorów i 73 posłów.

„Asekuracja” [Security Measure], an obligation signed by eighty-three senators and deputies concerning support for the Sejm’s draft Government Act, Warsaw, May 2, 1791, AGAD

On May 2, 1791, the Radziwiłł palace on Krakowskie Przedmieście [Cracow Faubourg] witnessed the reading and discussions on the draft constitution. Subsequently, most of those present moved to the palace of S. Małachowski (presently the Academy of Fine Arts), where they drafted and signed the “Asekuracja,” an obligation calling for solidarity in supporting the draft constitution in the Sejm. The first signatures on the “Asekuracja” were applied by Speaker Małachowski, bishops Józef Rybiński and Adam Krasieński, and Ignacy Potocki, the Grand Marshal of Lithuania. These were followed by the signatures of six senators and seventy-three deputies.

Przyjęcie przez grupę posłów prawa miejskiego podczas uroczystej sesji magistratu Starej Warszawy, 29 IV 1791; AGAD

Przyjęcie prawa miejskiego, czyli obywatelstwa miasta, przez przedstawicieli sejmującej szlachty i arystokracji zarówno z Korony, jak Litwy, było pokłosiem uchwalonej jedenaście dni wcześniej ustawy o miastach. Miało ono charakter demonstracji ich przekonań politycznych, a także posiadało znaczący wymiar propagandowy. Obywatelstwo przyjęli wówczas m.in.: Stanisław Małachowski, Hugo Kollątaj, Franciszek K. Dziabyński, Mikołaj T. Radziwiłł.

Acceptance of municipal privileges by a group of deputies during an official session of City Hall of Old Warsaw, April 29, 1791, AGAD

The acceptance of municipal privileges—citizenship of the city—by representatives of the nobility and aristocracy in the Sejm, both of the Crown and Lithuania, was the product of the Act on Our Free Royal Cities in the States of the Commonwealth passed eleven days earlier. This was a demonstration of political convictions and had its propaganda dimension. Citizenship was accepted by Stanisław Małachowski, Hugo Kollątaj, Franciszek K. Dziabyński, Mikołaj T. Radziwiłł, etc.

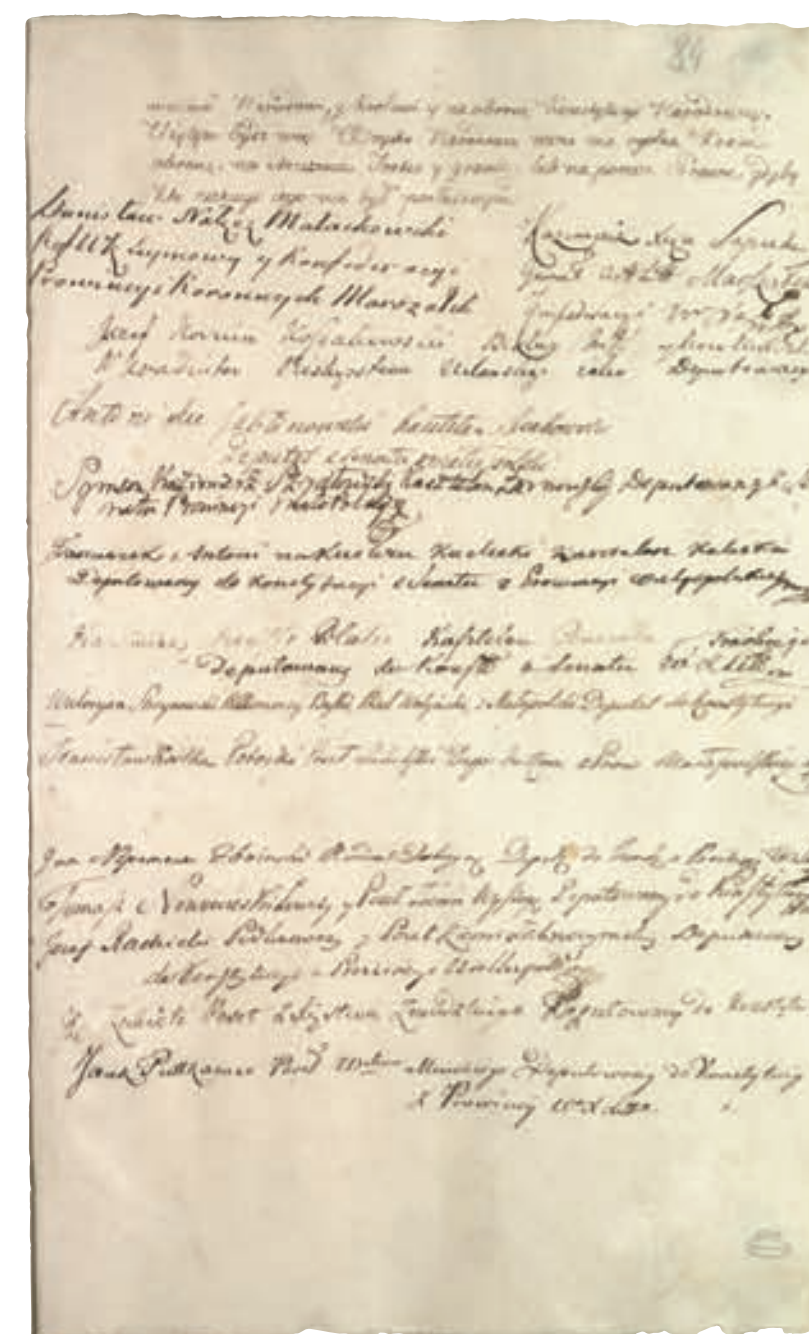
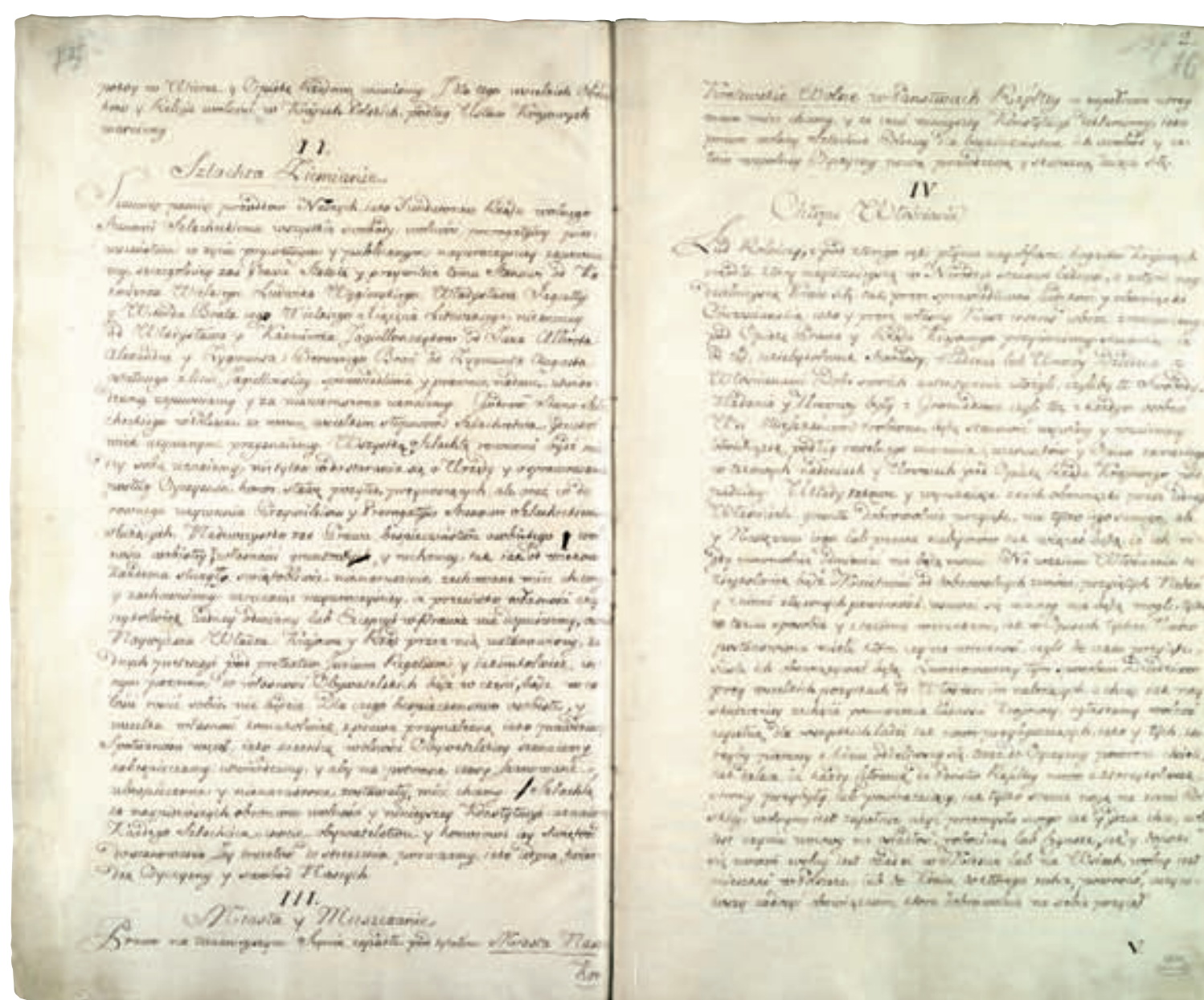
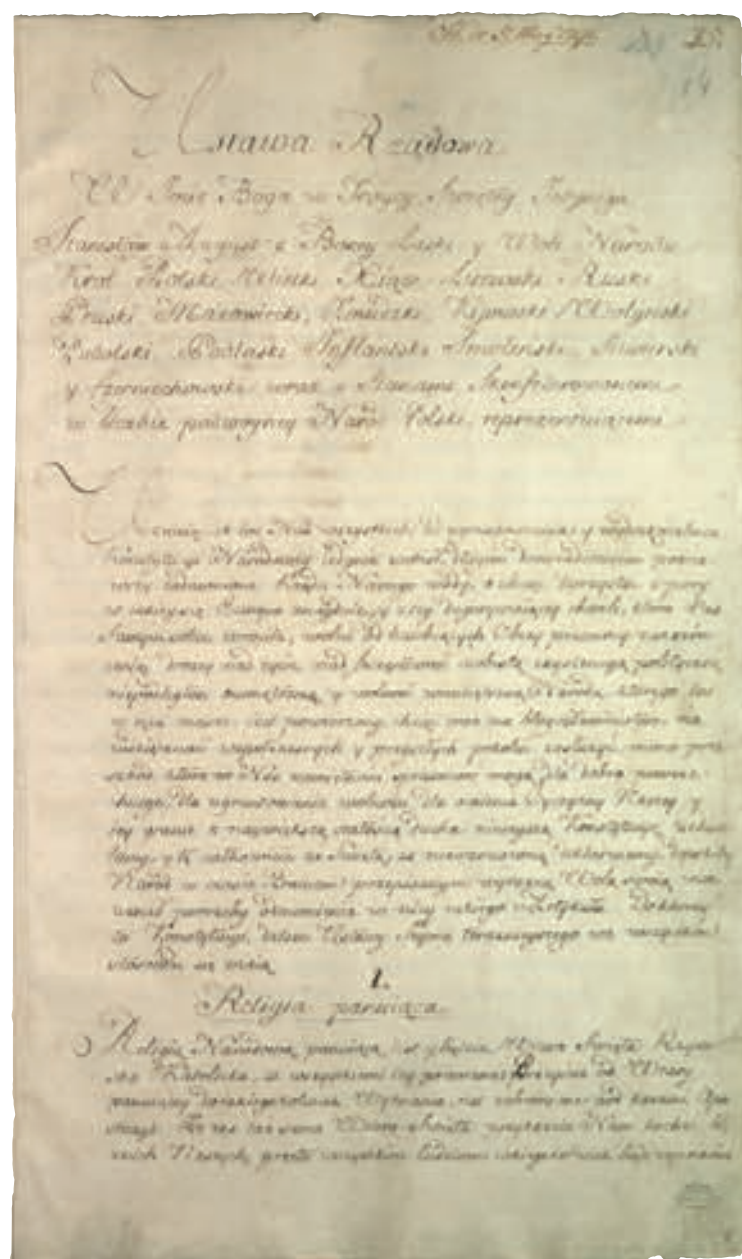
„Uchwalenie Konstytucji Trzeciego Maja 1791 r.”, J.P. Norblin; BN

Rysunek przedstawia salę senatu na Zamku Królewskim w Warszawie, a w niej zebranych posłów i senatorów. Na pierwszym planie widzimy liczną zgromadzoną publiczność, obserwującą to wydarzenie. W głębi widać tron, a na nim podnoszącego prawą rękę króla Stanisława Augusta. Sala senatu została przedstawiona wiernie, ze wszystkimi szczegółami architektonicznymi, przez Norblina (1745-1830), malarza, rysownika i grafika sprowadzonego z Francji.

Adoption of the May 3rd 1791 Constitution, J. P. Norblin, BN

The drawing depicts the Senate Chamber of the Royal Castle in Warsaw, including gathered deputies and senators. The public, observing the event, is seen in the foreground. In the back of the Chamber is the throne on which King Stanisław August is seen raising his right hand. The Senate Chamber is shown accurately, with all its architectural ornaments, by Norblin (1745–1830), painter, drawer, and graphic artist from France.

Ustawa Rządowa (Konstytucja 3 Maja) – pierwsza w Europie, a druga na świecie ustawa zasadnicza, Warszawa, 3 V 1791; AGAD

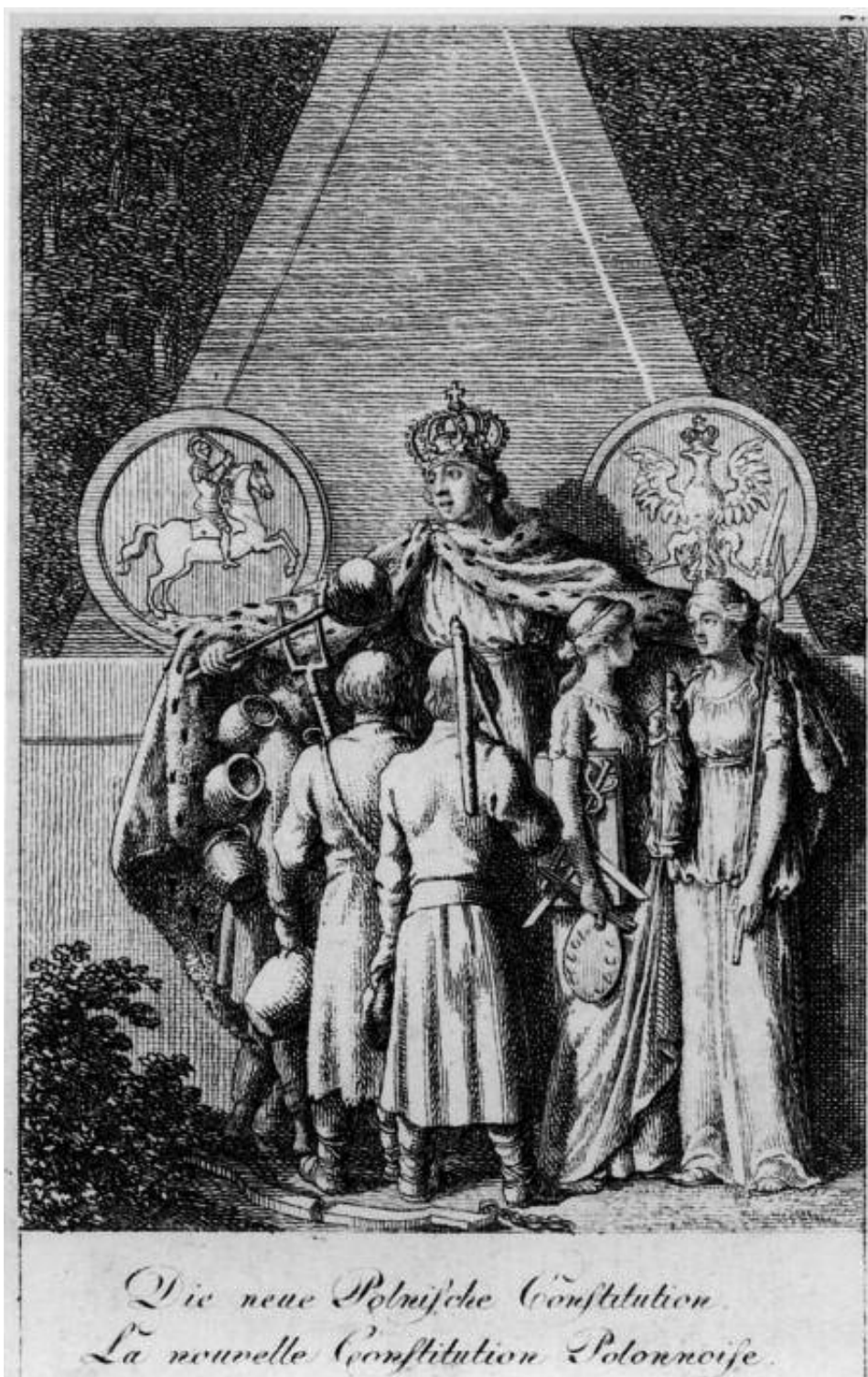
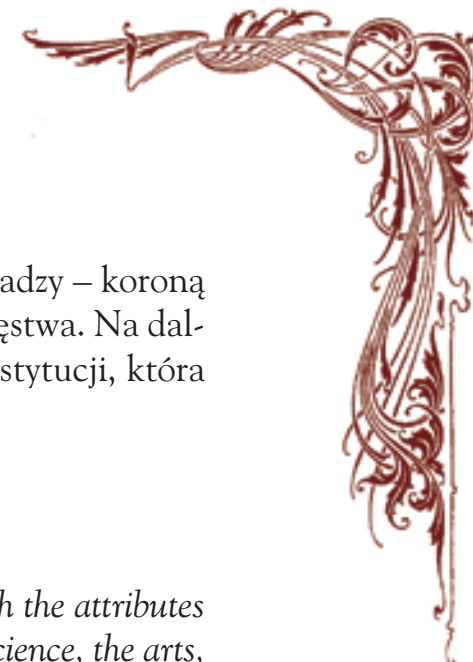
Została przygotowana i uchwalona dzięki porozumieniu zawartemu między Stanisławem Augustem a przywódcami sejmu: I. Potockim, S. Małachowskim i współpracującym z nimi ks. H. Kołłątajem. Składa się z preambuły i 11 artykułów. W artykule trzecim „Miasta i mieszczenie”, zaznaczono, że w skład konstytucji wchodzi uchwalone wcześniej (18 IV 1791) prawo o miastach. Wprowadzała w Rzeczypospolitej ustrój monarchii konstytucyjnej. Przyjęła monteskiuszowski podział władzy na prawodawczą, wykonawczą i sędziowską. Obowiązywała krótko, do przejęcia władzy przez konfederację targowicką.

Government Act (May 3rd Constitution) – First constitution in Europe and second in the world, Warsaw, May 3, 1791, 1, AGAD

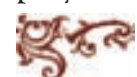
Drafted and adopted thanks to an agreement reached between Stanisław August and I. Potocki and S. Malachowski—the leaders of the Sejm—as well as Father H. Kołłątaj, who collaborated with them. It consisted of a preamble and eleven article. Article Three “The Cities and Their Citizens” stresses that it includes earlier legislation, the Act on Our Free Royal Cities in the States of the Commonwealth (April 18, 1791). It introduces a system of constitutional monarchy to the Commonwealth. It assumed Montesquieu’s subdivision of powers—legislative, executive, and judicial. It was in effect only briefly, until the seizing of power by the Targowica Confederation.

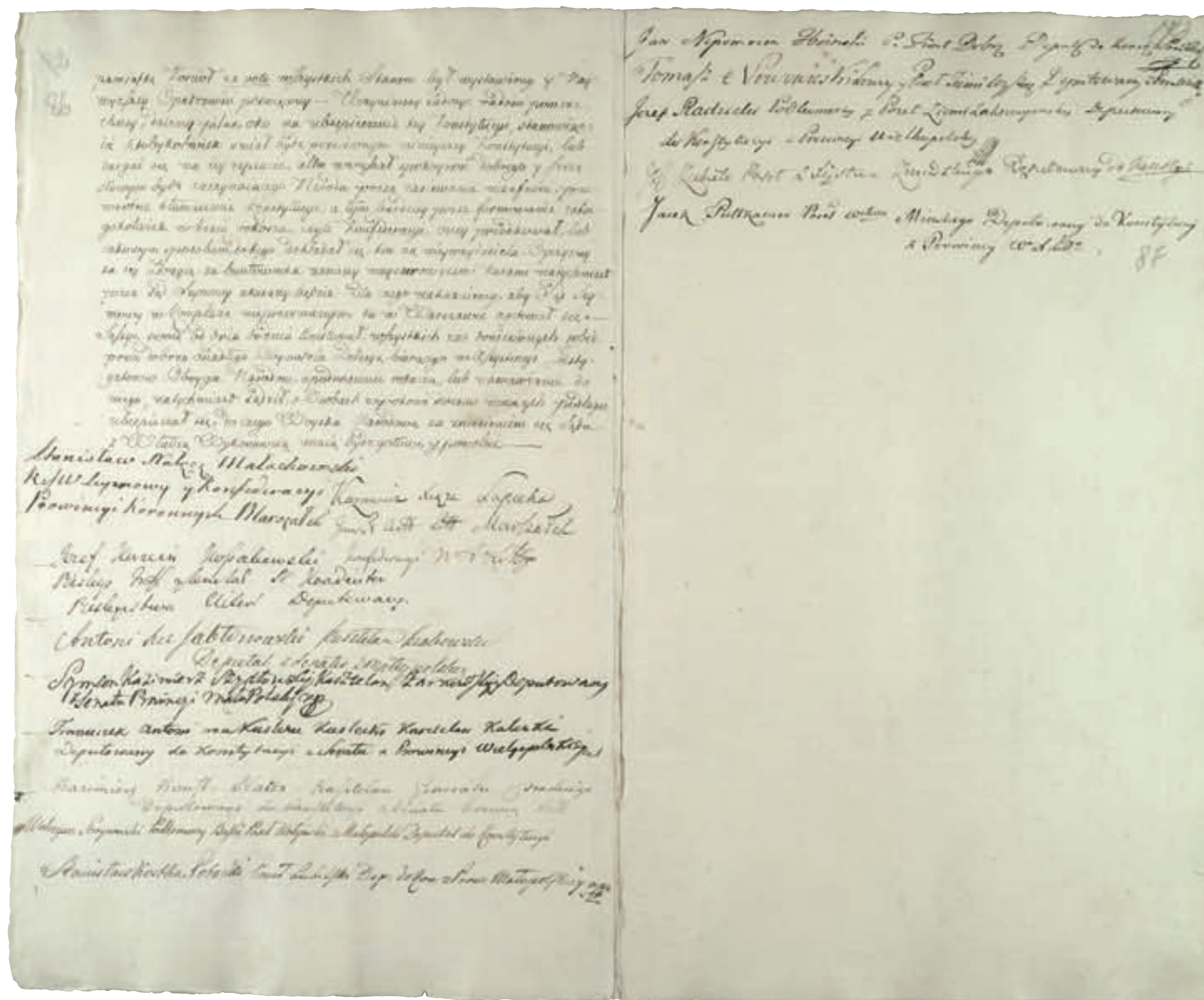
„Alegoria Konstytucji 3 Maja 1791 r.”, D.M. Chodowiecki, po 1791; BN

Elementami grafiki jest symboliczna postać Polonii, o rysach twarzy być może Stanisława Augusta, w szatach koronacyjnych i z atrybutami władzy – koroną i berłem; postać opiekuńczo otacza płaszczem sylwetki dwóch włościan i rzemieślnika, kobiece personifikacje nauki, sztuki i handlu oraz zwycięstwa. Na dalszym planie widoczne są na obelisku herby Korony i Litwy. Założeniem kompozycji było pokazanie i przekonanie widza o jednoczącej roli konstytucji, która przyniesie Rzeczypospolitej rozwój, a także zmieni jej oblicze społeczne.

Allegory of the May 3rd 1791 Constitution, D. M. Chodowiecki, after 1791, BN

Elements of this graphic work include the symbolic form of Polonia, with facial features possibly those of Stanislaw August, in coronation robes and with the attributes of authority—crown and scepter—a form protectively covering the silhouettes of two peasant farmers and a craftsman, with female personifications of science, the arts, commerce, and victory. Visible in the background is an obelisk with the coat-of-arms of the Crown and Lithuania. The assumption behind this composition was showing and convincing the viewer of the unifying role of the Constitution, which was to bring the Commonwealth development and change its social face.

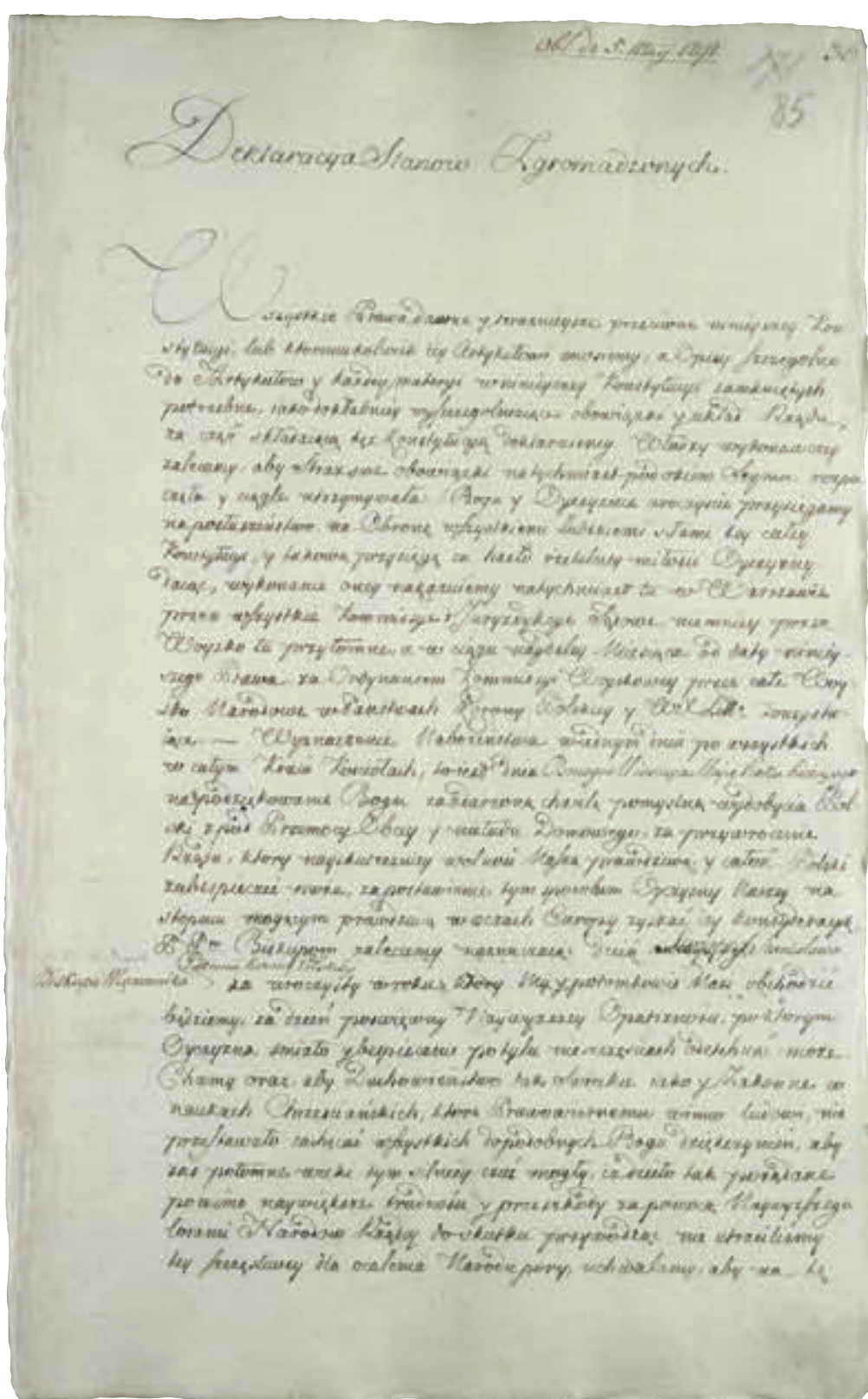
„Deklaracja Stanów Zgromadzonych” znosiła prawa sprzeczne z uchwaloną Konstytucją 3 Maja i określała obowiązki władz co do jej przestrzegania, 5 V 1791; AGAD

Deklaracja unieważniała wszystkie prawa sprzeczne z Konstytucją 3 Maja oraz nakazywała wykonanie przysięgi przez urzędy i wojsko na jej wierność. Zabraniała składania przeciw niej protestów oraz uznawała za zdrajcę każdego, kto wystąpiłby przeciwko niej. Ustanawiała coroczne święto na pamiątkę jej uchwalenia. Początkowo uroczystości miały być obchodzone 8 maja, w dzień imienin króla Stanisława Augusta, później, za zgodą papieża, imieniny króla przeniesiono na 3 maja. Ponadto uchwalala upamiętnienie konstytucji poprzez wybudowanie kościoła poświęconego Najwyższej Opatrzności.

The “Declaration of the Assembled Estates” revoked laws conflicting with the adopted May 3rd Constitution and defined the obligations of authorities relating to its observance, May 5, 1791, AGAD

It declared null and void all laws at variance with the May 3rd Constitution and ordered the taking of an oath of allegiance to the Constitution by officials and the military. It banned the filing of any protests against it and deemed anyone acting against it a traitor. It also established an annual holiday commemorating its adoption. Initially, celebrations were to have been held on May 8th, the name day of King Stanislaw August, but this was moved, with the consent of the pope, to May 3rd. Moreover, the Act commemorated the Constitution by the building of a Temple consecrated to the Most High Providence.

Orzeł, herb Królestwa Polskiego, umieszczony na pieczęci wielkiej koronnej Stanisława Augusta; AGAD

Pieczęć używana od 1780 r. Pod zamkniętą koroną tarcza z orłem, na piersi którego umieszczony jest herb Poniatowskich (Ciołek). Nad koroną wstęga z datą MDCCLXXX. Tarcze z obu stron podtrzymują dwie alegoryczne postacie. Wokół 11 tarcz z herbami ziem.

The Eagle, coat-of-arms of the Kingdom of Poland, on the Grand Crown Seal of Stanisław August, AGAD

The seal was used as of 1780. It consists of a royal coronet over an escutcheon with an eagle, with the Poniatowski coat-of-arms (Ciołek) on its breast. Above the coronet is a ribbon with the date MDCCLXXX. The escutcheon is supported by allegorical figures on both sides. Around the escutcheon are eleven coats-of-arms of Commonwealth lands.

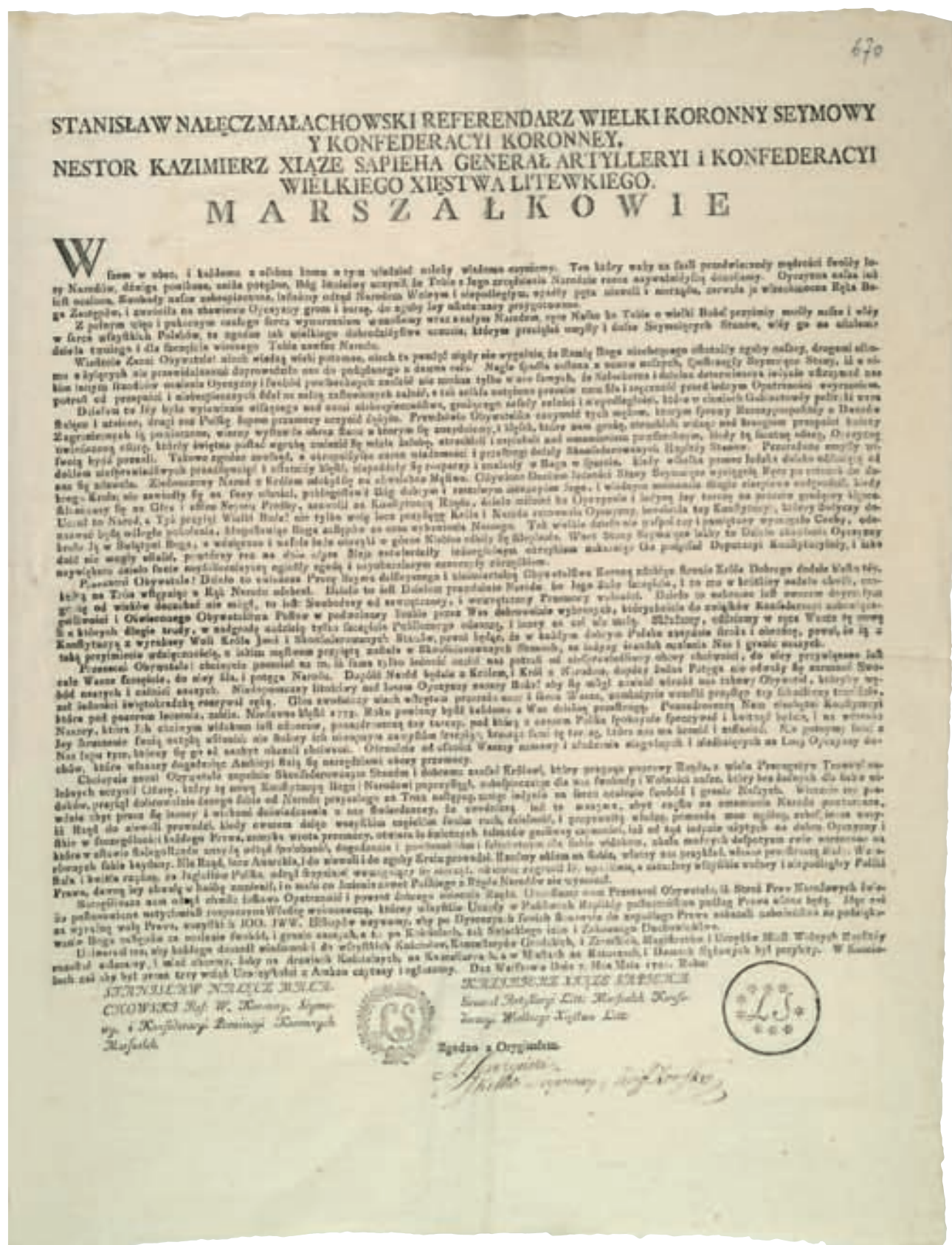
Pogoń (rycerz konny w zbroi z wzniesionym mieczem i tarczą z podwójnym krzyżem), herb Wielkiego Księstwa Litewskiego, na pieczęci wielkiej litewskiej Stanisława Augusta; AGAD

Pieczęć używana podczas panowania Stanisława Augusta. W środku tarczy nakrytej mitrą wielkksiążęcą Pogoń. Po bokach tarczy dwie alegoryczne postacie trzymające w ręku dwie mniejsze tarcze: jedna z herbem rodowym monarchy książkiem Poniatowskich, druga z monogramem: SAR (Stanislaus Augustus Rex). Wokół wieniec 12 tarcz z herbami litewskimi i orłem polskim.

The Pogoń (mounted knight in armor with a raised sword and escutcheon with a patriarchal cross), the coat-of-arms of the Grand Duchy of Lithuania, on the Grand Seal of Lithuania of Stanisław August, AGAD

This seal was used during the reign of Stanisław August. Beneath a miter crest, the heart of the escutcheon depicts the Grand Ducal Pogoń. The sides of the escutcheon present two allegorical figures supporting two smaller escutcheons in their hands—one with the Poniatowski family coat-of-arms of the monarch, the Ciołek, and one with his monogram SAR (Stanislaus Augustus Rex).

Uniwersał marszałków sejmowych Stanisława Małachowskiego i Kazimierza Nestora Sapiehy o uchwaleniu Konstytucji 3 Maja, Warszawa, 7 V 1791; AGAD

Na sesji 5 V 1791 r. Zgromadzenie Narodowe poleciło wydanie uniwersału informującego cały naród o uchwaleniu Ustawy Rządowej. Dokument miał być odczytany we wszystkich kościołach, kancelariach ziemskich i grodzkich, magistratach oraz wywieszony na drzwiach kościołów i w ratuszach miast. Miał za zadanie przybliżyć całemu narodowi najważniejsze wprowadzone przez konstytucję zmiany oraz przedstawiał ją jako początek wielkiego przełomu społecznego, ocalenia narodu i wydobycia Rzeczypospolitej spod obcej przemocy i nieładu.

Universal of the Speakers of the Sejm, Stanisław Małachowski and Kazimierz Nestor Sapieha, on the adoption of the May 3rd Constitution, May 7, 1791, AGAD

It was during the meeting on May 5, 1791 that the National Assembly ordered the issuing of a universal informing the entire nation of the adoption of the Government Act. The document was intended for reading in all churches, land and castle chancelleries, and city halls as well as for display on the doors of churches and city halls. It was intended as an overview of the most important changes introduced by the Constitution—deliverance of the nation and the saving the Commonwealth from foreign domination and chaos.

Uchwalenie Konstytucji 3 Maja $\diamond$ Adoption of the May 3rd Constitution

Urzędowy druk Konstytucji 3 Maja, z formułą oblaty „Actum in Curia Regia Varsaviensis...”, 5 V 1791; AGAD

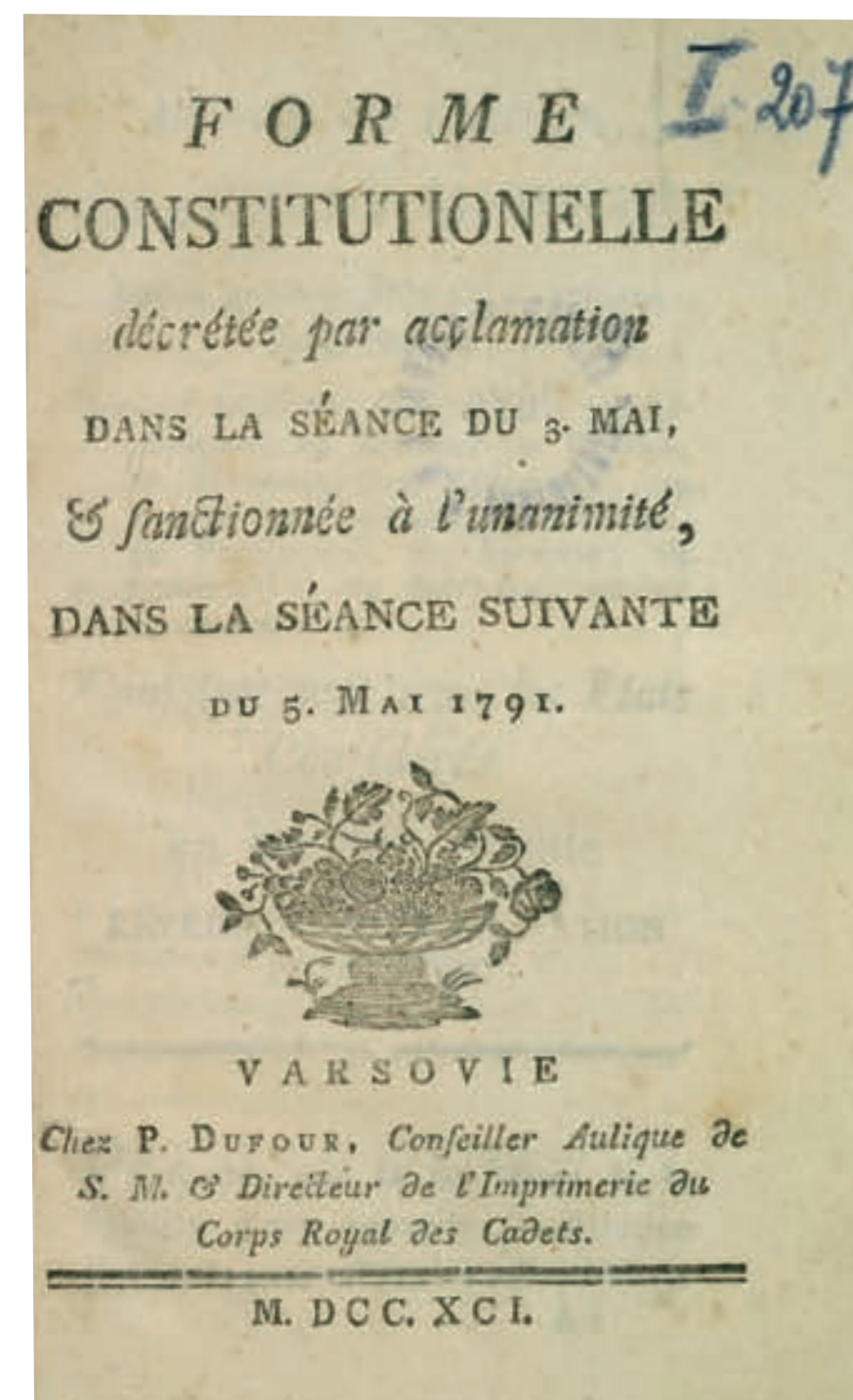

Official print of the May 3rd Constitution, with the “Actum in Curia Regia Varsaviensis...” entry formula, May 5, 1791, AGAD

“Forme Constitutionnelle décrétée par acclamation dans la séance du 3 Mai et sanctionnée à l’unanimité dans la séance suivante du 5 Mai 1791”, drukarnia Piotra Dufoura, 5 V 1791; AGAD

“Forme Constitutionnelle décrétée par acclamation dans la séance du 3 Mai et sanctionnée à l’unanimité dans la séance suivante du 5 Mai 1791”, Piotr Dufour Printing House, May 5, 1791; AGAD

Druk Ustawy Rządowej, „Gazeta Narodowa i Obca”, nr XXXVIII, 11 V 1791; AGAD

Tuż po uchwaleniu Konstytucji 3 Maja jej tekst ukazał się drukiem zarówno w języku polskim, jak też francuskim i angielskim. Opublikowała go także „Gazeta Narodowa i Obca”, wychodząca w Warszawie w latach 1791-1792 i redagowana m.in. przez Niemcewicza. Zostały także wydane drukiem egzemplarze, które po uwierzytelnieniu były rozsyłane do urzędów grodzkich na terenie kraju.

Printed form of the Government Act, Gazeta Narodowa i Obca, No. XXXVIII, May 11, 1791, AGAD

The text of the May 3rd Constitution appeared in print in Polish immediately following its passing as well as in French and English. It was also published in the Gazeta Narodowa i Obca, which appeared in Warsaw over the years 1791–1792 and was edited by Niemcewicz. Copies were printed that, following authentication, were sent to castle chancelleries throughout the country.

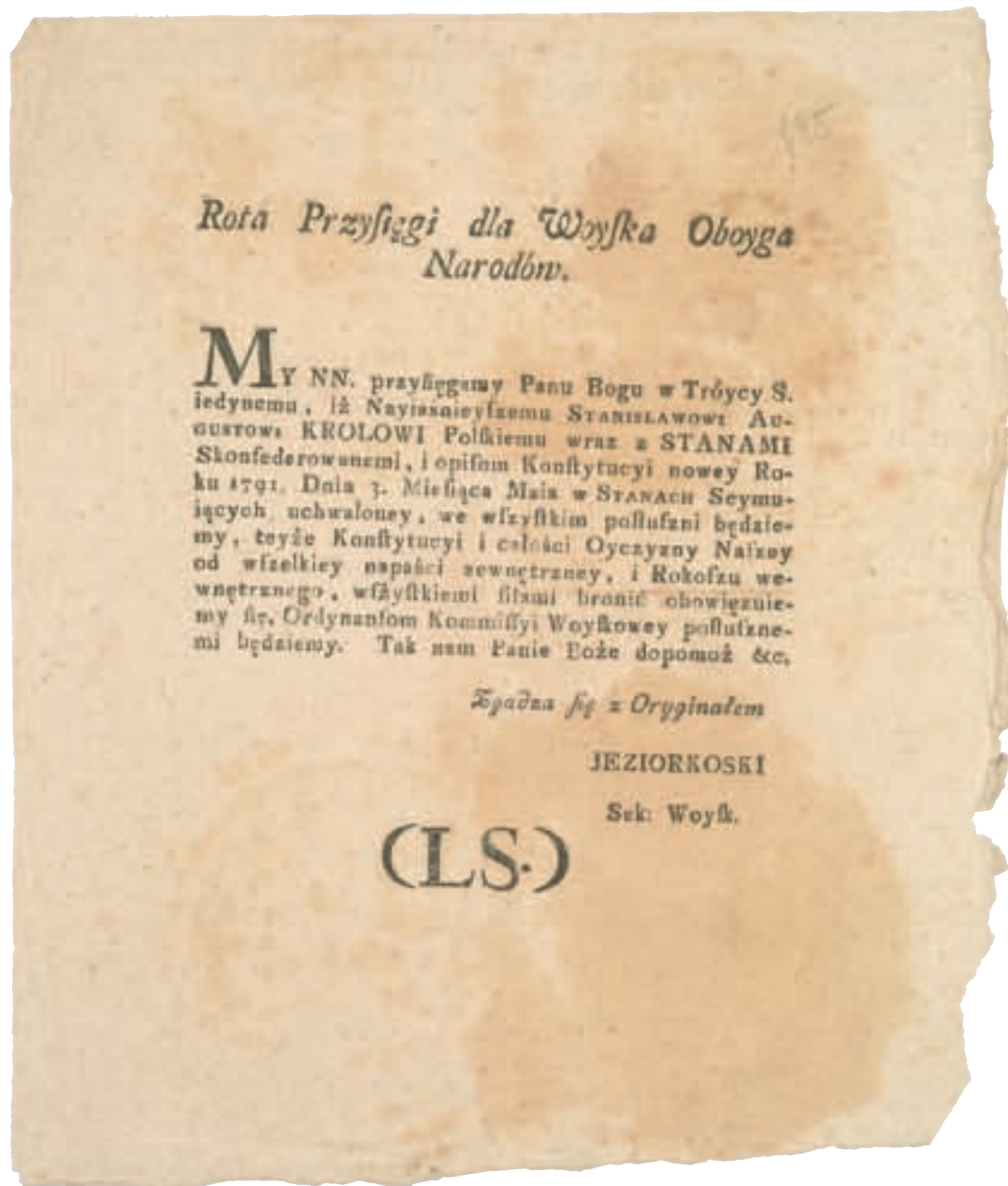

„Ustawa Rządowa. Prawo uchwalone dnia 3 maja roku 1791”, drukarnia Piotra Dufoura, wydany po 27 IV 1791 r., 1791; AGAD

“Government Act: The Law Adopted on May 3rd of the Year 1791,” Piotr Dufour Printing House, published after June 27, 1791, 1791, AGAD

Rota przysięgi dla wojska na wierność Konstytucji 3 Maja, [1791]; AGAD

Jako pierwszy, Konstytucję 3 Maja na sesji 3 V 1791 r. zaprzysiął król Stanisław August. Następnie obecni na sesji tego dnia senatorowie i posłowie, którzy wraz z monarchą udali się do katedry św. Jana i tam złożyli przysięgę. „Deklaracja Stanów Zgromadzonych” nakazywała wykonanie przysięgi na wierność konstytucji przez urzędy i wojsko. Niepodporządkowanie się temu zaleceniu w wojsku, zgodnie z uchwałą sejmu z 27 I 1792 r., skutkowało pozbawieniem stopnia wojskowego i wydaleniem z wojska.

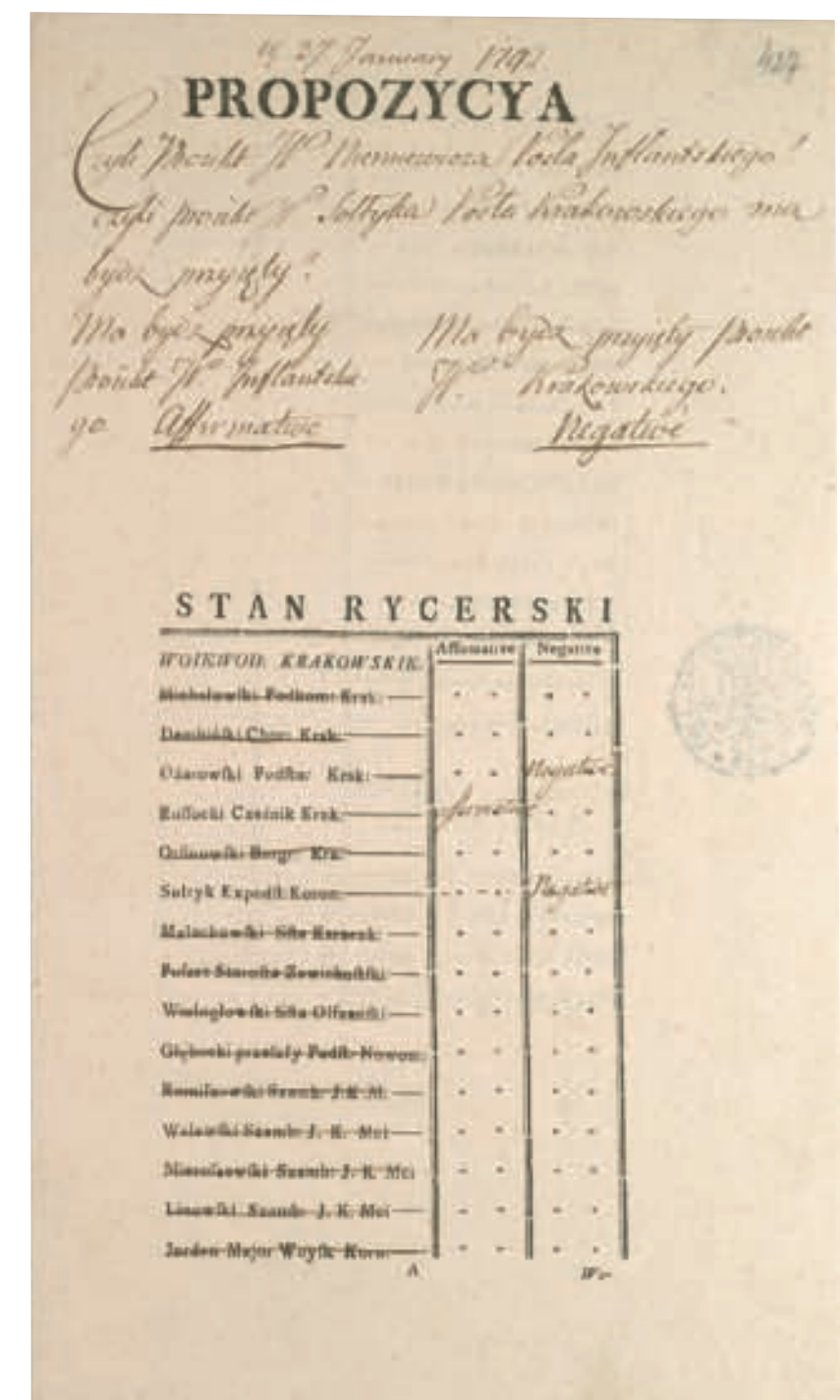
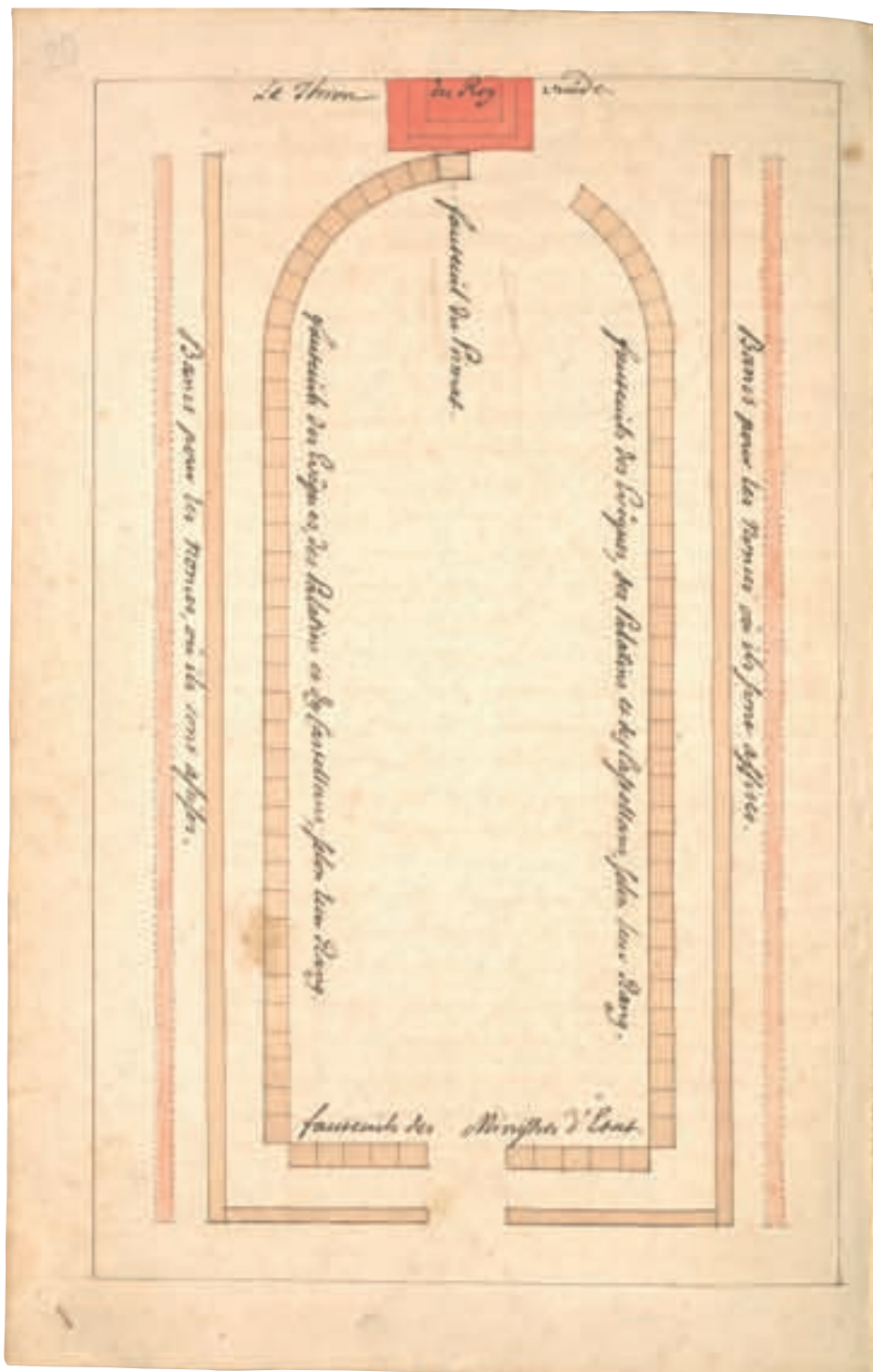
Wording of the oath of allegiance to the May 3rd Constitution [1791],” AGAD

The first to swear allegiance to the May 3rd Constitution during the May 3rd, 1791 session was King Stanisław August. He was followed by senators and deputies present at the session, who subsequently went with the monarch to St. John's Cathedral and took their oaths there. The “Declaration of Assembled Estates” ordered the taking of the oath of allegiance by officials and the military. Pursuant to the Act of the Sejm of January 27, 1792, failure to observe this order in the army resulted in the stripping of rank and expulsion from the army.

Szkic sali senatorskiej na Zamku Królewskim w Warszawie z 1732 r.; AGAD

Sketch of the Senate Chamber of the Royal Castle in Warsaw from 1732, AGAD

Formularze z głosowania senatu i izby poselskiej w sprawie pozbawienia urzędów wojskowych osób, które nie złożyły przysięgi na wierność Konstytucji 3 Maja, 27 I 1792; AGAD

27 I 1792 r. w sejmie doszło do głosowania, czy wojskowych, którzy nie wykonali przysięgi, pozbawić urzędów (propozycja posła Niemcewicza), czy przedłużyć im termin składania przysięgi (propozycja posła Sołtyka). Po głosowaniu jawnym, w którym większość uzyskał wniosek Sołtyka, nastąpiło głosowanie tajne, decydujące, w którym przeszedł wniosek Niemcewicza. W wyniku tego głosowania urzędy wojskowe stracili hetman polny koronny Seweryn Rzewuski i generał artylerii koronnej Stanisław Szczęsny Potocki, którzy nie złożyli przysięgi. Obaj w tym czasie znajdowali się już w Rosji, szukając tam pomocy w obaleniu reform sejmu.

Forms used in the Senate and Chamber of Deputies relating to the expulsion from military positions of anyone failing to pledge allegiance to the May 3rd Constitution, January 27, 1792, AGAD

Voting took place on January 27, 1792 with respect to whether to deprive soldiers who failed to take the oath of their posts (the proposal of Deputy Niemcewicz) or to extend their time limit for taking the oath (the proposal of S. Soltyk). Following an open ballot, where the Soltyk proposal won the majority, there was a decisive secret ballot in which the Niemcewicz proposal passed. Crown Field Hetman Seweryn Rzewuski and Crown Artillery General Stanisław Szczęsny Potocki, who did not take the oath, lost their posts. Both were in Russia at that time, seeking assistance in overthrowing the Sejm's reforms.

Karta tytułowa diariusza wydanego przez Jana Łuszczewskiego z pięciopółową tarczą z herbami: Rzeczypospolitej i Ciołkiem (herbem Poniatowskich); AGAD

Title page of the diary published by Jan Łuszczewski with a quarterly parted escutcheon with the coats-of-arms of the Commonwealth as well as the Poniatowski Ciołek as an inescutcheon, AGAD

Karta tytułowa diariusza Antoniego Siarczyńskiego, ozdobiona wizerunkiem alegorii zwycięskiej wolności, rytowanym przez K. Gröllę, wg projektu F. Smuglewicza; AGAD

Title page of the diary of Antoni Siarczyński, decorated with an image of the allegory for victorious liberty etched by K. Gröll in line with a design by F. Smuglewicz, AGAD

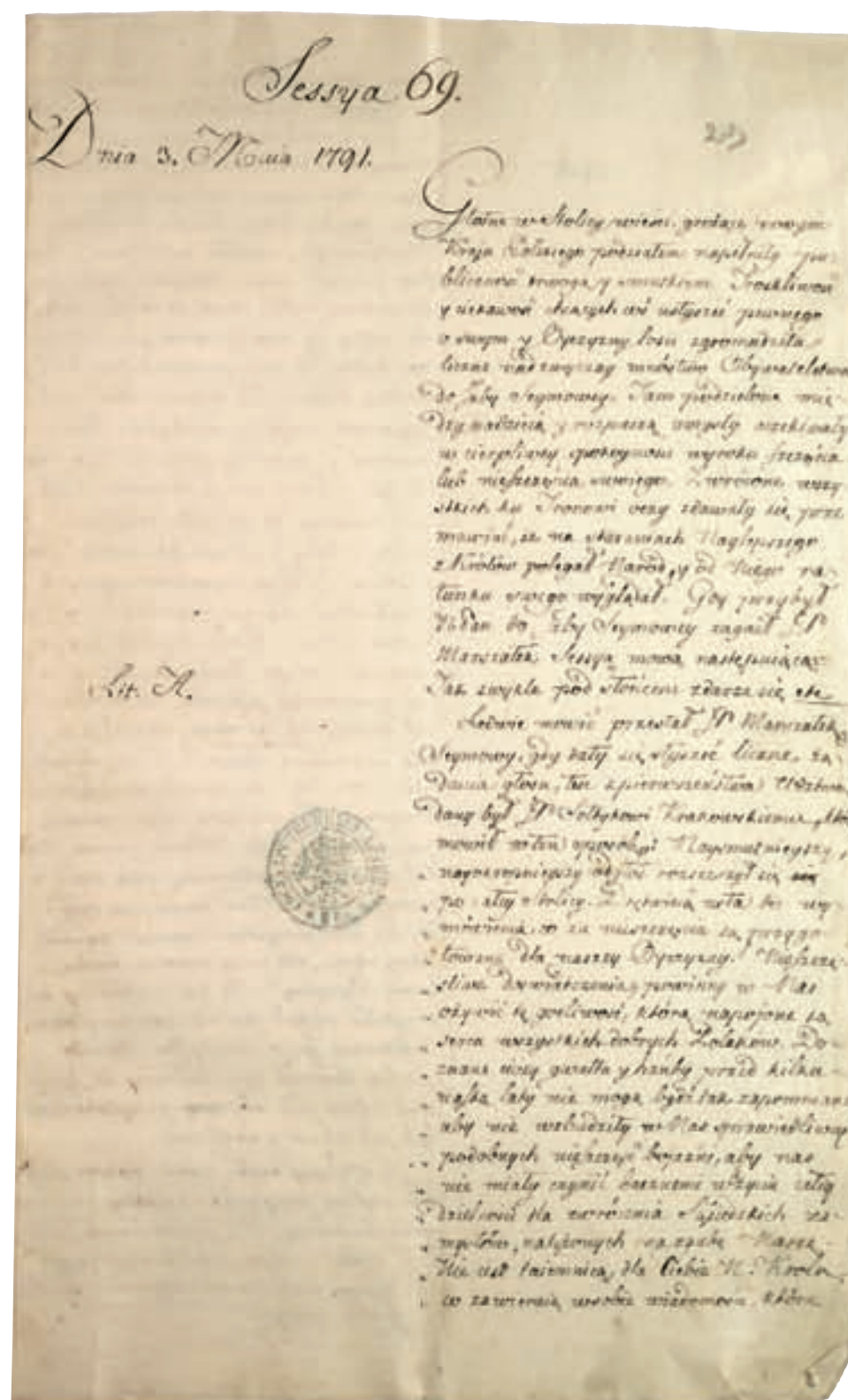
Rękopiśmienny diariusz sesji sejmu z 3 V 1791 r.; AGAD

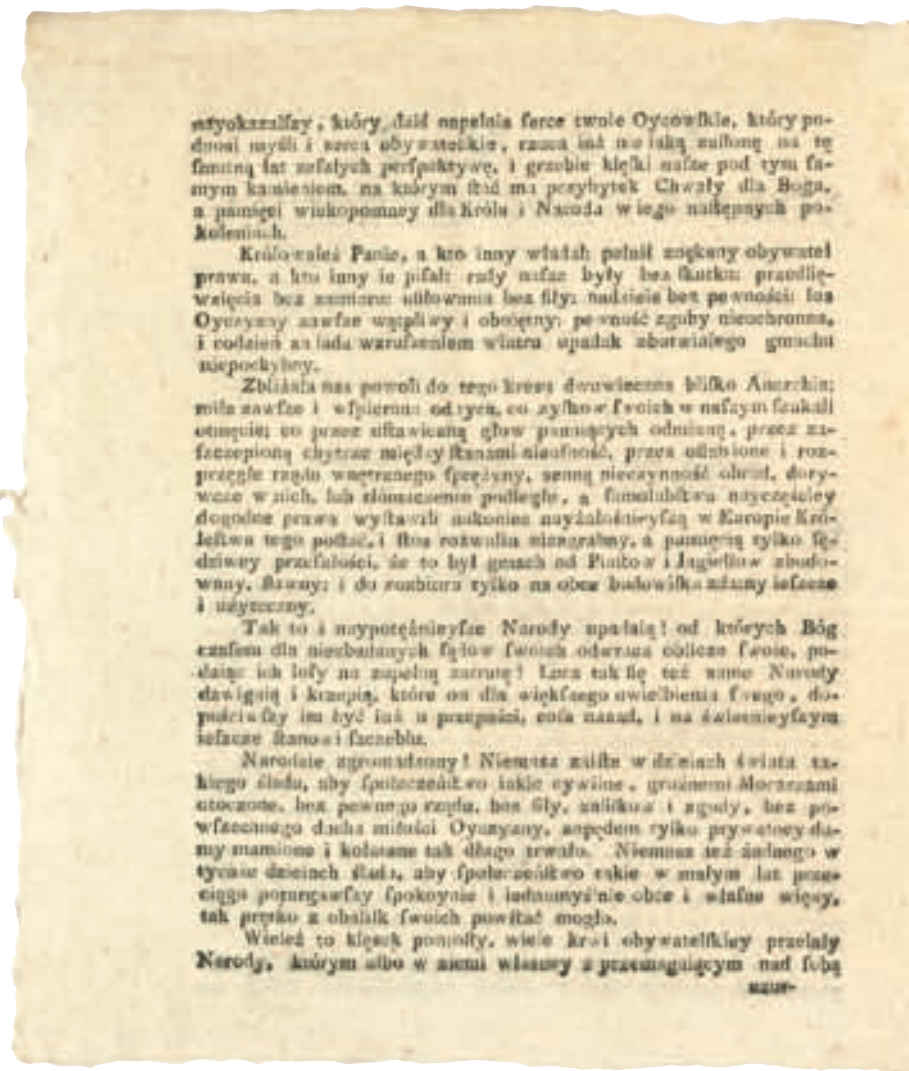
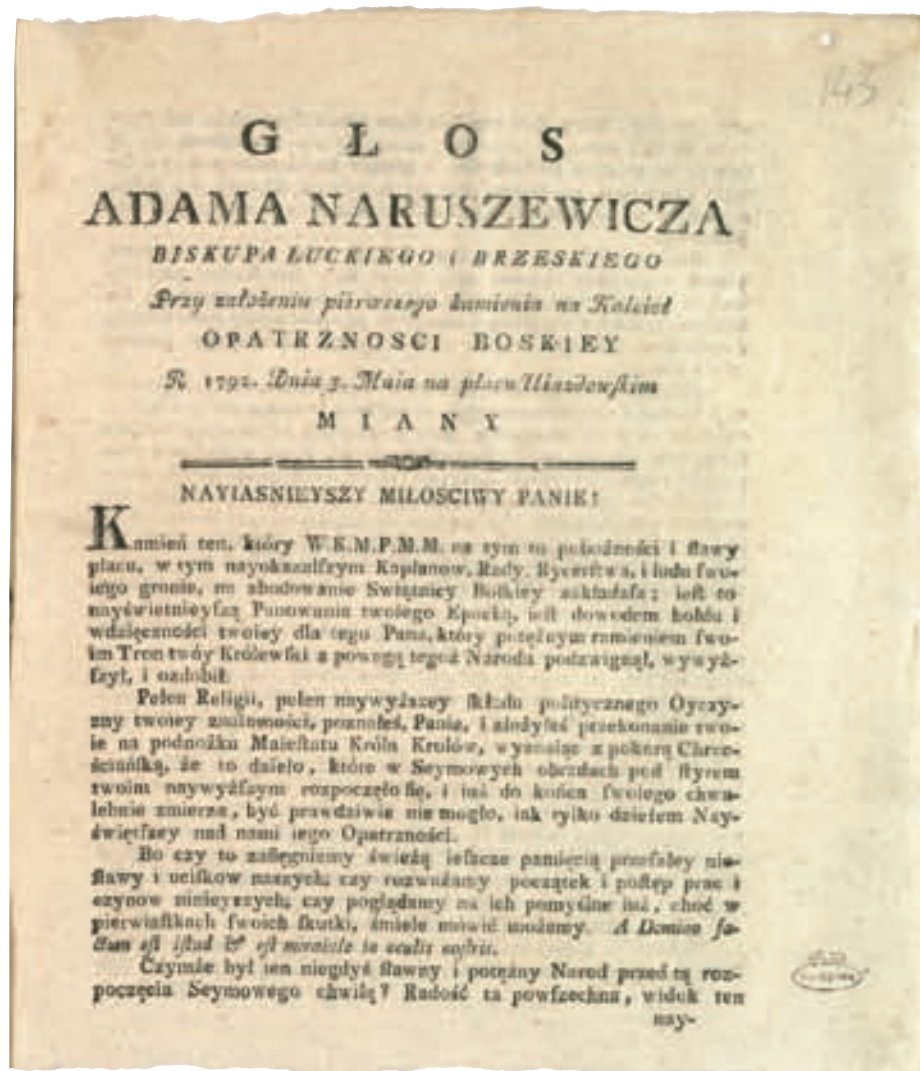
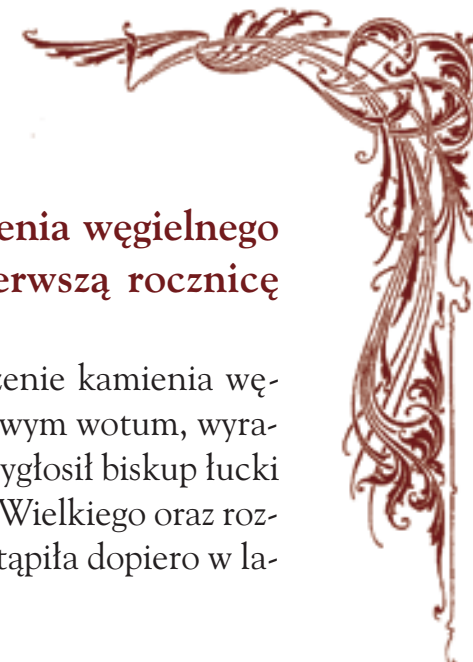
Sejm Wielki, obradując od 6 X 1788 r. do 29 V 1792 r., odbył 565 sesji. W czasie trwania sejmu kilku wydawców rozpoczęło publikowanie diariusza obrad. Jednak żaden z nich nie objął całości. Najpełniejsze są urzędowe diariusze, wydawane przez kolejnych sekretarzy sejmu, Jana Pawła Łuszczewskiego i Antoniego Siarczyńskiego. Relacje z przebiegu obrad sejmu na bieżąco były umieszczane w ówczesnych gazetach, „Gazecie Warszawskiej” oraz „Gazecie Narodowej i Obcej”.

Handwritten diary of the session of the Sejm of May 3, 1791, AGAD

The Great Sejm, in session from October 6, 1788 to May 29, 1792, met 565 times. Over its course, several publishers began issuing diaries of the meetings. However, none of these encompassed the whole. The official diaries are the most complete. They were issued by successive Secretaries of the Sejm—Jan Paweł Łuszczewski and Antoni Siarczyński. Reports on the Meetings of the Sejm were provided on a running basis by the newspapers of the time—Gazeta Warszawska and Gazeta Narodowa i Obca.

Głos biskupa łuckiego Adama Naruszewicza przy położeniu kamienia węgielnego pod Świątynię Opatrzności Bożej na placu Ujazdowskim, w pierwszą rocznicę uchwalenia Konstytucji 3 Maja, 3 V 1792; AGAD

W pierwszą rocznicę uchwalenia Konstytucji 3 Maja nastąpiło uroczyste położenie kamienia węgielnego pod Świątynię Opatrzności Bożej w Ujazdowie, która miała być narodowym wotum, wyrazem dziękczynienia narodu za uchwalenie Konstytucji. Mowę okolicznościową wygłosił biskup łucki Adam Naruszewicz (1733-1796), polityk, historyk i poeta. Upadek dzieła Sejmu Wielkiego oraz rozbiory uniemożliwiły kontynuację budowy świątyni. Decyzja o jej wzniesieniu nastąpiła dopiero w latach 90. XX w., choć takie próby podejmowano już wcześniej.

Address by Bishop Adam Naruszewicz at the laying of the cornerstone for the Temple of Devine Providence on Ujazdowski Square on the first anniversary of the adopting of the May 3rd Constitution, May 3, 1792, AGAD

The first anniversary of the adopting of the May 3rd Constitution saw the official laying of the cornerstone for the Temple of Devine Providence in Ujazdów that was to be a national offering and an expression of thanksgiving for the passage of the Constitution. The keynote address was presented by Adam Naruszewicz (1733–1796), the Bishop of Luck, politician, historian, and poet. The fall of the work of the Great Sejm and the partitions made impossible the continuation of the building of the temple. The decision to erect it did not occur until the 1990s, albeit attempts were undertaken earlier.

„Porządek uroczystości w dniu 3 maja roku 1792”; AGAD

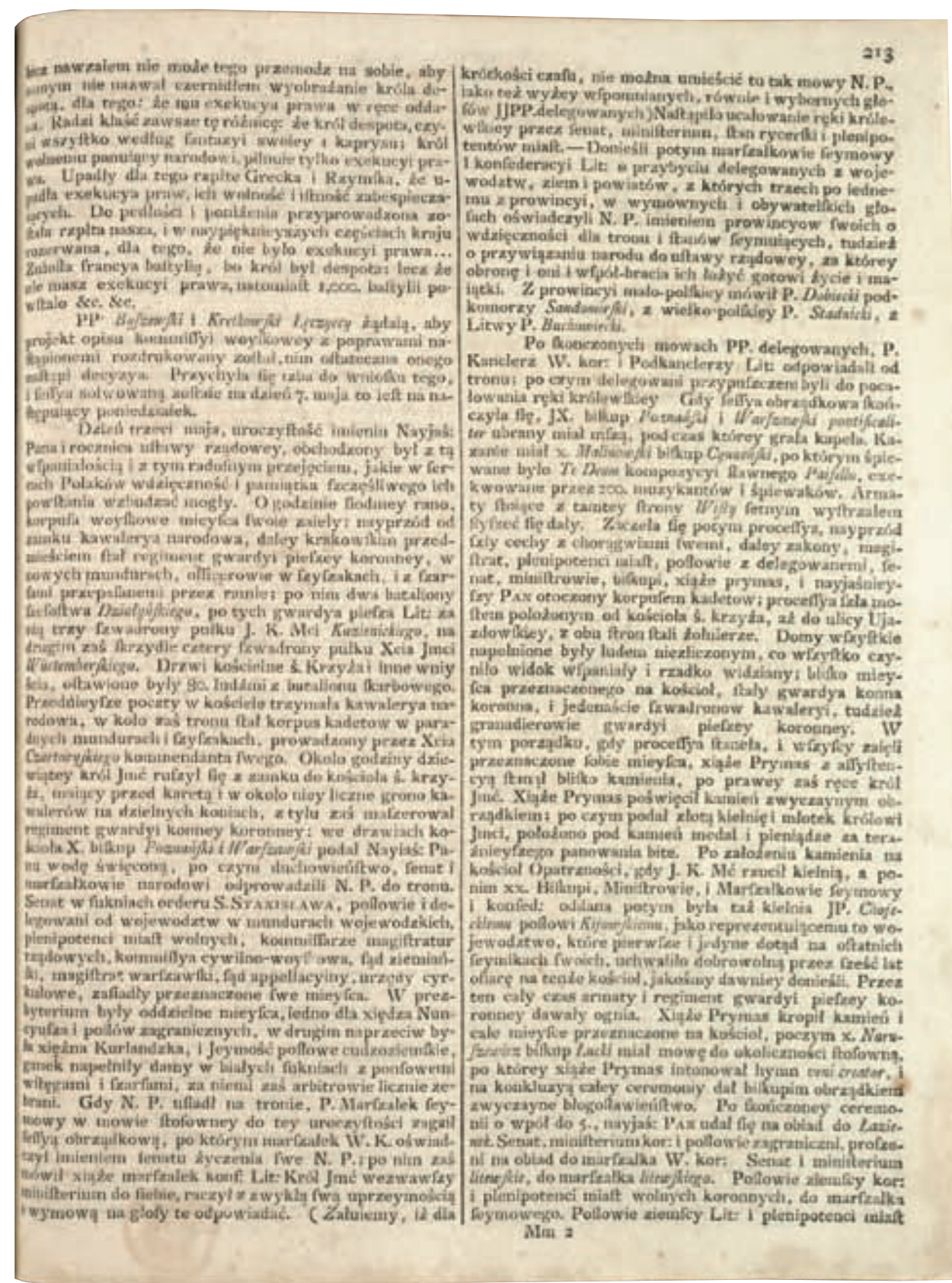
“Agenda for the Ceremonies Marking May 3rd of the Year 1792,” AGAD

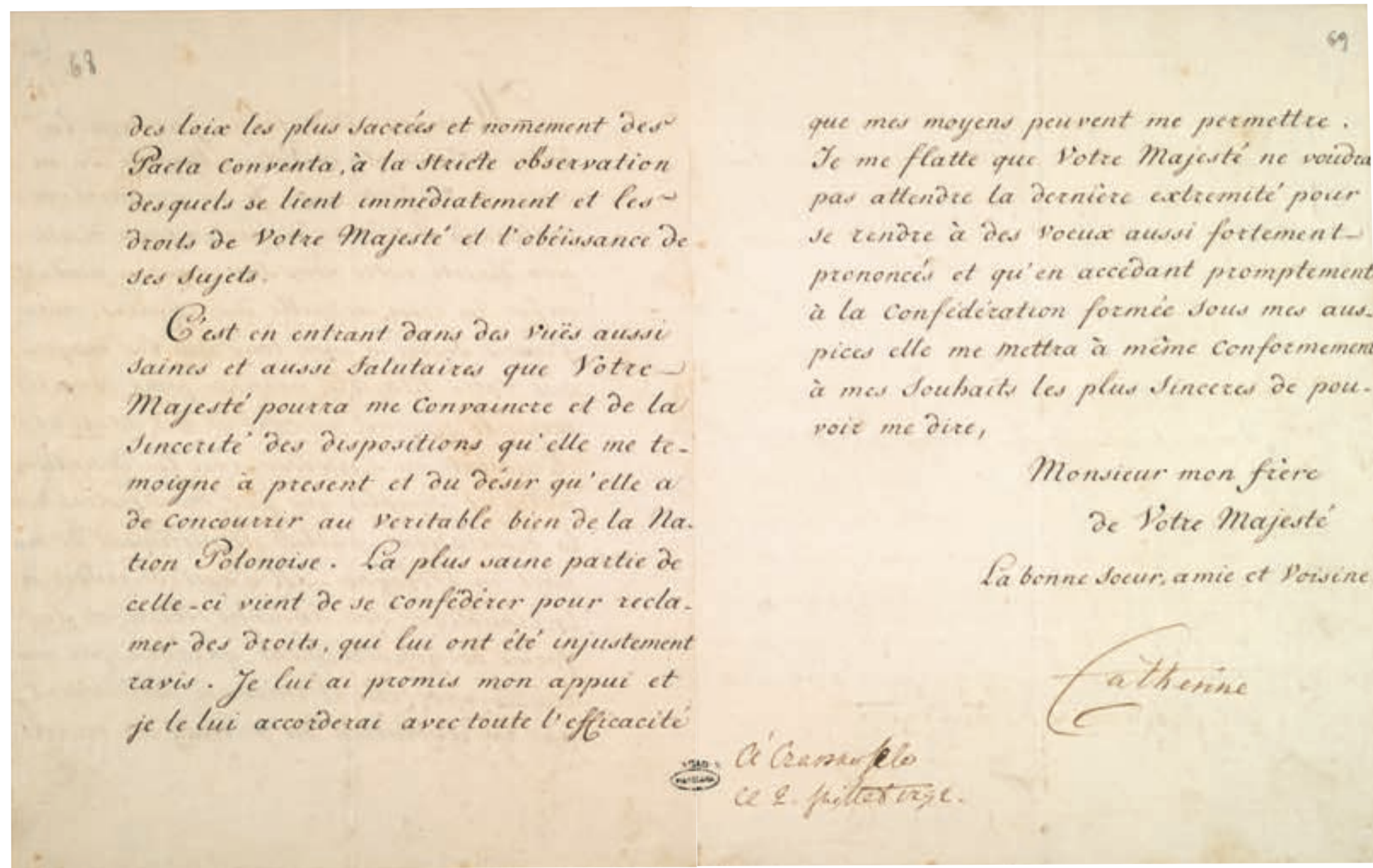
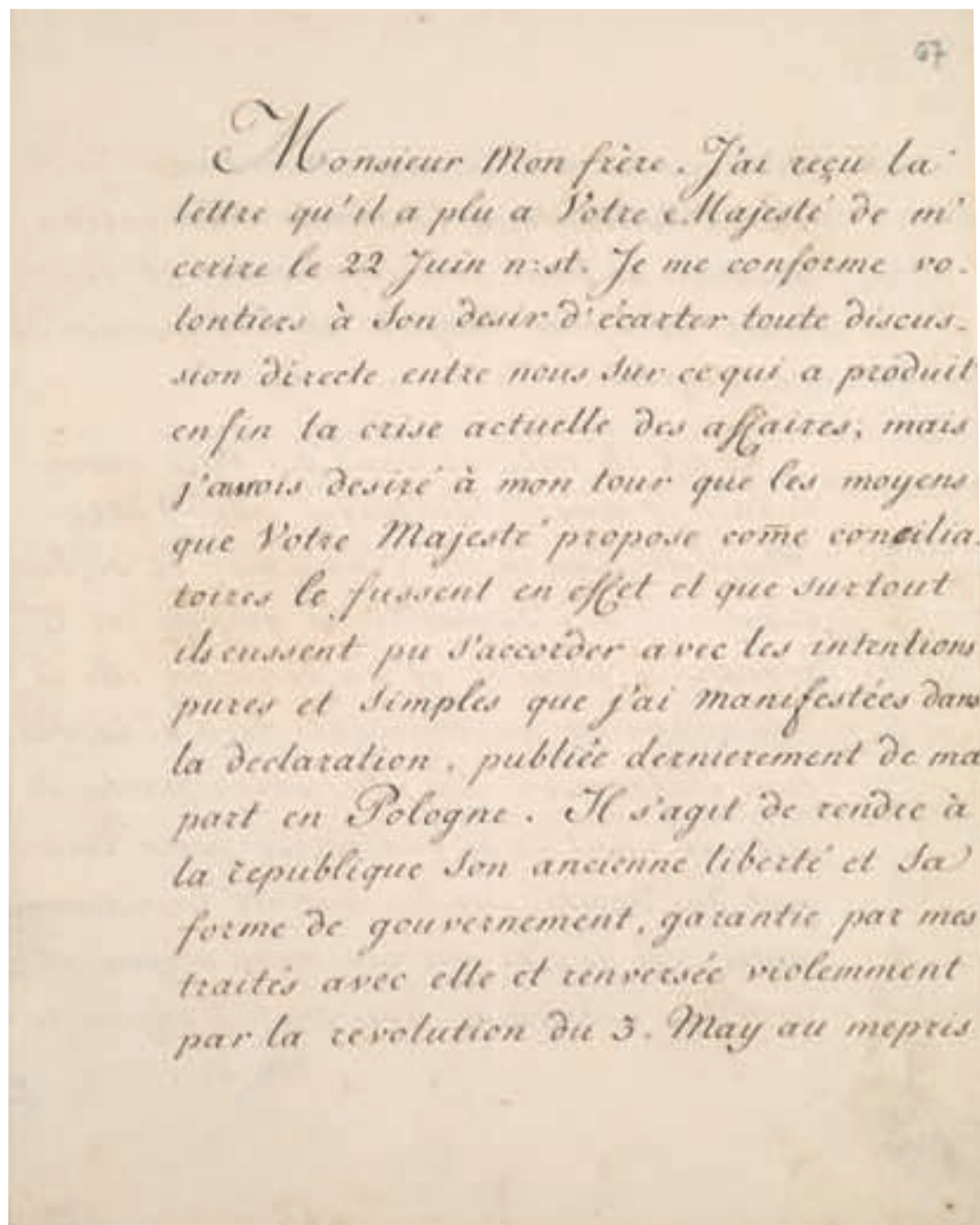
Relacja z obchodów pierwszej rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 Maja w „Gazecie Narodowej i Obcej”; AGAD

Pierwsza rocznica uchwalenia Konstytucji 3 Maja obchodzona była w całej Rzeczypospolitej. Centralne uroczystości zorganizowano z mszą dziękczynną, odprawioną w kościele św. Krzyża. Następnie udano się na plac przy ulicy Ujazdowskiej, gdzie król Stanisław August wmurował kamień węgielny pod kościół pod wezwaniem Najwyższej Opatrzności. Później odbyły się bankiety, a wieczorem iluminacja i galowy spektakl sztuki Niemcewicz „Kazimierz Wielki”. Po zakończeniu przedstawienia król rozdawał orderzy Orła Białego i Świętego Stanisława.

Report on the ceremonies of the first anniversary celebrations of the adopting of the May 3rd Constitution in the Gazeta Narodowa i Obca, AGAD

The first anniversary of the passing of the May 3rd Constitution was celebrated throughout the whole of the Commonwealth. The main festivities were organized in Warsaw. They were started with a ceremonial session of the Sejm combined with a thanksgiving mass performed in the Church of the Holy Cross. The event subsequently moved to a square on Ujazdowska Street, where King Stanislaw August laid the cornerstone for the Temple of the Most High Providence. Latter, there was a banquet, while the evening provided illumination and a dramatization of Niemcewicz's *Kazimierz Wielki* [Casimir the Great]. After the play, the King awarded the Order of the White Eagle and the Order of Saint Stanislaus.

List Katarzyny II do Stanisława Augusta podtrzymujący stanowisko Rosji w sprawie przywrócenia dawnej formy rządu Rzeczypospolitej, Carskie Sioło, 2/13 VII 1792; AGAD

Po uchwaleniu Konstytucji 3 Maja niewielka grupa malkontentów (na czele z S. Rzewuskim, S.S. Potockim, F.K. Branickim) udała się do Rosji, by prosić Katarzynę II o pomoc w przywróceniu dawnego ustroju Rzeczypospolitej, gwarantowanego zawartymi traktatami. Dało to pretekst do wejścia wojsk rosyjskich do Polski w maju 1792 r. Po miesięcznych walkach Stanisław August zwrócił się do Katarzyny II z propozycją pertraktacji, proponując następstwo tronu polskiego dla jej wnuka Konstantego, w zamian za zachowanie części reform Sejmu Wielkiego. 21 VII dotarła do Warszawy odpowiedź, w której Katarzyna II nie godziła się na negocjacje. Wojna w obronie konstytucji została przegrana, a w 1793 r. Prusy i Rosja dokonały II rozbioru Rzeczypospolitej.

Letter of Catherine II to Stanisław August upholding the position of Russia in the matter of reinstating the old form of government in the Commonwealth, Tsarskoye Selo, July 2/13, 1792, AGAD

Following the passing of the May 3rd Constitution, a small group of opposers (headed by S. Rzewuski, S. S. Potocki, and F. K. Branicki) journeyed to Russia to ask Catherine II for assistance in reinstating the former government system of the Commonwealth as guaranteed by concluded treaties. This provided a pretext for the entry of Russian forces into Poland in May of 1792. Following a month of warfare, Stanisław August approached Catherine II with a proposal for negotiations, suggesting succession of the Polish throne go to her grandson Constantine in exchange for preserving a part of the reforms of the Great Sejm. The reply arrived in Warsaw on July 21 in which Catherine II refused to negotiate. The war in defense of the Constitution was lost. Prussia and Russia performed the Second partition of Poland in 1793.

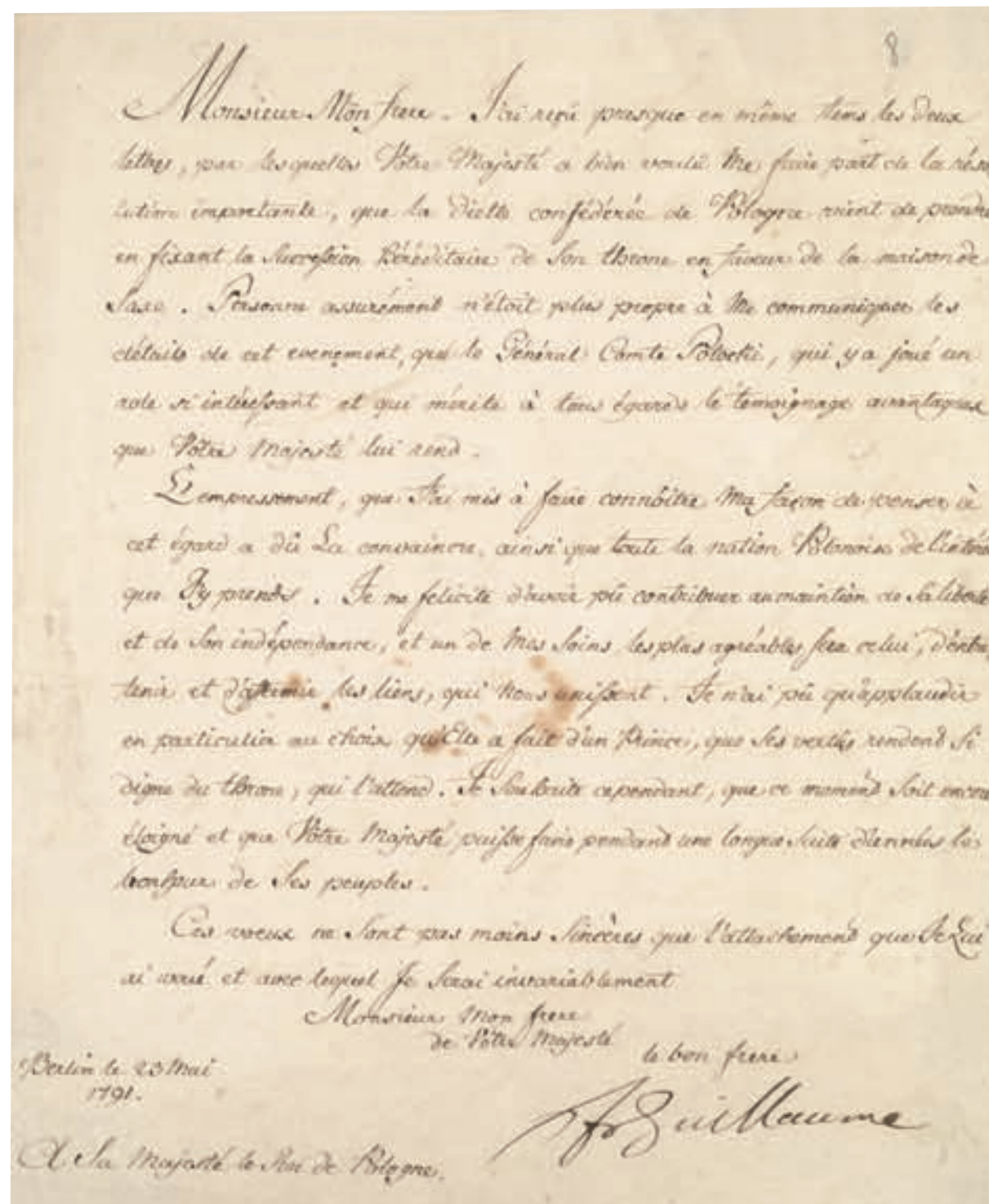
List gratulacyjny Fryderyka Wilhelma II do Stanisława Augusta w związku z uchwaleniem przez sejm dziedziczości tronu w Rzeczypospolitej, Berlin, 23 V 1791; AGAD

Latem 1789 r. rozpoczęły się poufne negocjacje o formalnym aliansie polsko-pruskim. Zwolennicy sojuszu, doprowadzili w marcu 1790 r. do jego zawarcia. Sprawę sojuszu połączono z planami ustanowienia monarchii dziedzicznej w Rzeczypospolitej. Wobec bezdzietności Stanisława Augusta ustalono, że tron po nim przejdzie na rządzącą w Saksonii dynastii Wettinów. Król pruski w liście do króla polskiego, podkreślając serdeczne więzy, jakie łączą oba kraje, gratulował mu ustanowienia zasady tronu sukcesyjnego w dynastii saskiej.

Congratulatory letter from Frederick William II to Stanisław August in connection with the adoption by the Sejm of a hereditary throne in the Commonwealth, Berlin, May 23, 1791, AGAD

The summer of 1789 saw the start of covert negotiations on a formal Polish–Prussian alliance. In March of 1790, the proponents of the alliance brought it to fruition. The matter of the alliance was coupled with plans for establishing a hereditary monarchy in the Commonwealth. In the face of the fact that Stanisław August had no heir, after him, the throne was to pass to the Saxon House of Wettin. The Prussian King, in his letter to the Polish King, stressed the sincere ties that linked the two countries, and congratulated the King on the establishing of the principle of succession of the throne to the Saxon dynasty.

Sire
 London August 3
 1792

Your Majesty's Ambassador at this court, having signified to me, that it was your Majesty's wish to receive a letter from me, on the plan I had pointed out in mine to Mr. Mazzini I transmitted from Paris (where I then was) a packet for your Majesty, to be forwarded by M. de Bukaty from London to you at Warsaw. I endeavoured in that letter to give your Majesty as full a view of the state of public affairs, politics, sciences & literature in this country for six months past, as could be comprized in the extent of a paper of near 30 pages. This dispatch was sent off in May last year, & since then I have had the honour to forward in the same manner a copy of my Letter on the Revolution of France for your Majesty's acceptance, and another from Paris directly

he could not have foreseen to foist into it a declamation against the French, which would have disgusted those of us who approve of Poland without condemning France. I have nothing further to add except the expression of my sincerest wishes, that the Supreme Ruler of all events may grant to your Majesty's arms success equal to the Justice of your cause, & that Stanislaus Augustus may long reign the Sovereign of a free, & united & happy people. I remain with respectful regard Sir.

Your Majesty's oblig'd friend
 I serv'd
 Thomas Christie

(No 1 Devonshire Square. London)

List Thomasa Christiego, pisarza i dziennikarza angielskiego, do Stanisława Augusta, informujący o zorganizowaniu akcji subskrypcji pieniężnej na rzecz Polski, walczącej w obronie Konstytucji 3 Maja, Londyn, 3 VIII 1792; AGAD

Letter from Thomas Christie, English writer and journalist, to Stanisław August, informing him of the organizing of a campaign to give money for Poland's fight in defense of the May 3rd Constitution, August 3, 1792, AGAD

„Support of Poland”, artykuł o zbiórce pieniędzy dla Polski walczącej w obronie Konstytucji 3 Maja, zamieszczony w gazecie angielskiej „The Public Advertiser”, 4 VIII 1792; AGAD

Europejska opinia publiczna w czasie wojny polsko-rosyjskiej 1792 r. w obronie Konstytucji 3 Maja zdecydowanie wspierała sprawę polską. Najmocniejsze propolskie nastroje wystąpiły w Wielkiej Brytanii. W Londynie zawiązało się Zgromadzenie Generalne Przyjaciół Polski, które na początku sierpnia rozpoczęło ogólną subskrypcję pieniędzy na pomoc dla walczącej Rzeczypospolitej. Gazety informowały o akcji i apelowały o udział w zbiórce przeznaczony na broń dla walczącego narodu. W ciągu kilku dni akcja stała się powszechna i popularna, była jednak spóźniona, ponieważ jeszcze przed jej rozpoczęciem wojna była zakończona, a wiadomość o tym dotarła do Anglii dopiero 10 sierpnia.

“Support of Poland,” an article encouraging the collection of money for Poland's fight in defense of the May 3rd Constitution as published in the English The Public Advertiser newspaper, August 4, 1792, AGAD

During the Polish–Russian War of 1792 in defense of the May 3rd Constitution, European public opinion was decidedly on the side of Poland. The strongest pro-Polish mood was found in Great Britain. The Friends of Poland General Assembly was established in London. It started collecting money from the general public as aid for the embattled Commonwealth. Newspapers provided information about the campaign and appealed for participation in the collection of money designated for arms for the fighting nation. The campaign became widespread and popular within a few days, but it was late as even before it started the war was over, where information did not reach England until August 10.

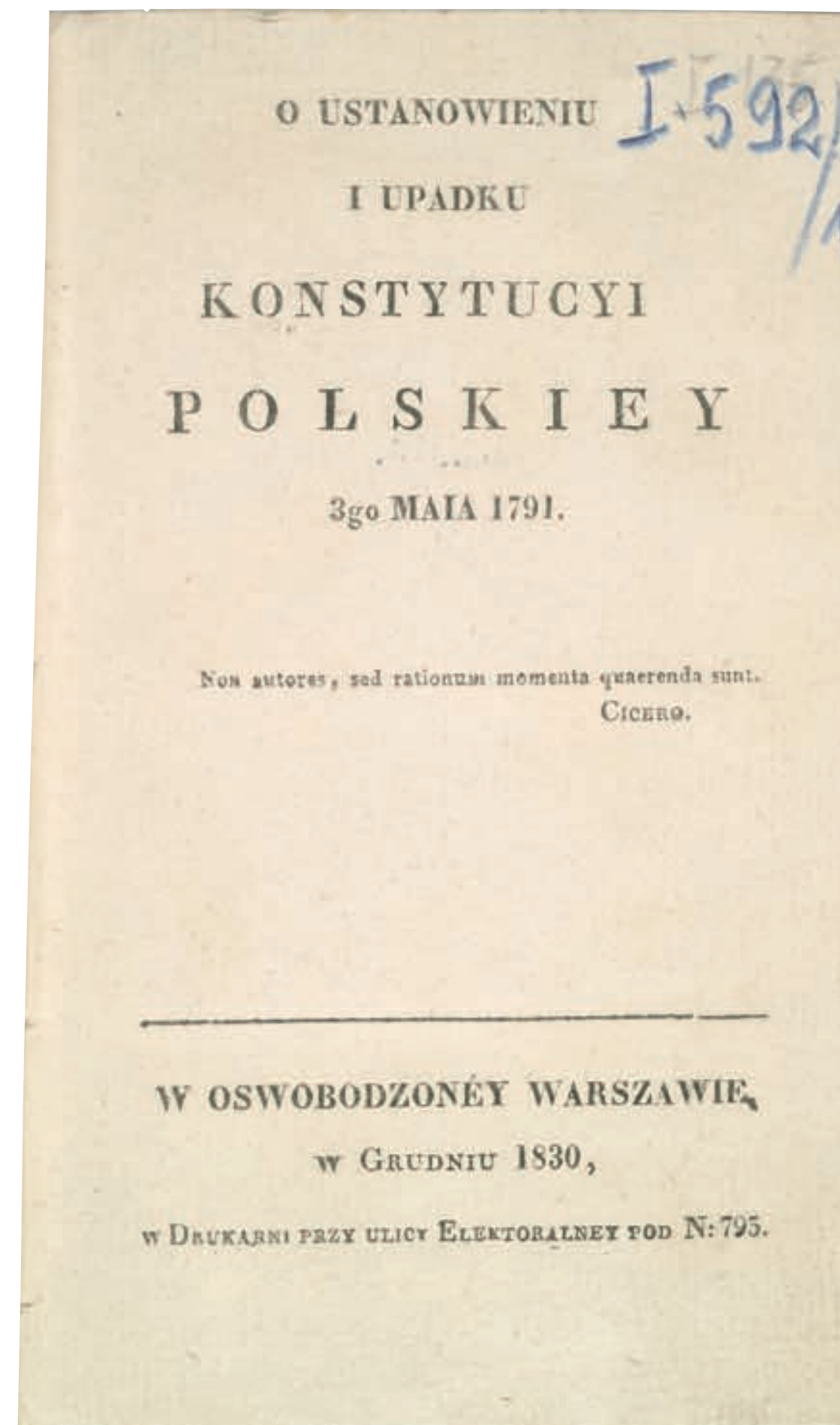
„O ustanowieniu i upadku Konstytucji 3 Maja” [Hugo Kołłątaj, Ignacy i Stanisław Potoccy, Franciszek Ksawery Dmochowski]; AGAD

Książka, wydana po raz pierwszy w 1793 r. z myślą o przygotowywanym powstaniu, była rozpowszechniana nielegalnie. Miała uzasadniać potrzebę i możliwość polskiej walki o niepodległość. Autorzy chcieli pokrzepić serca, wskazać na wielki dorobek Sejmu Wielkiego, a siebie rozgrzeszyć z zarzutów braku odpowiedzialności i naiwności politycznej. Całą winę składali na zaborczość carycy Katarzyny II, przewrotność króla pruskiego Fryderyka Wilhelma II oraz na króla Stanisława Augusta, który przystąpił do konfederacji targowickiej. Książka wznawiana kilkakrotnie w XIX, traktowana jak autentyczne źródło historyczne, a nie jak pamflet polityczny, ukształtowała poglądy kilku pokoleń Polaków.

“On the Rise and Fall of the May 3rd Constitution” [in Polish] by Hugo Kołłątaj, Ignacy and Stanisław Potocki, and Franciszek Ksawery Dmochowski, AGAD

A book published in 1793 with the idea of preparing an uprising, it was distributed illegally. It was intended to justify the need for and the possibility of a Polish battle for independence. The authors hoped to raise spirits, point to the enormous achievements of the Great Sejm, and absolve themselves of charges of irresponsibility and political naïveté. They lay the whole of the blame on the greediness of the Empress Catherine II, the perversity of King Frederick William II of Prussia, and Stanisław August, who became a party to the Targowica Confederation. The book was republished several times throughout the 19th century and was treated as a real historical source, not a political pamphlet, molding the views of several generations of Poles.

Przywódcy konfederacji targowickiej zostali zaskoczeni II rozbiorem Polski. Ich protesty na nic się zdały. Dla carycy Katarzyny byli tylko wygodnym narzędziem w realizacji jej polityki. Sejm grodzieński pod naciskiem wojsk rosyjskich zatwierdził rozbiór i ustalił kształt prawny oraz polityczny państwa polskiego podporządkowanego Rosji.

The leaders of the Targowica Confederation were surprised by the Second Partition of Poland. Their protests achieved nothing. For Empress Catherine they were merely convenient tools to implement her policies. The Grodno Sejm, pressured by the Russian army, approved the partition and established the legal and political form of a Polish state subservient to Russia.

Pieczęć majestatyczna Stanisława Augusta; AGAD

Pieczęć majestatyczna używana od 1780 r., odcisnięta w czerwonym wosku. Wyobraża króla siedzącego na tronie pod baldachimem z berłem w ręku. Po bokach tronu stoją dwie postacie alegoryczne przytrzymujące dwie małe ukoronowane tarcze. Na jednej jest monogram króla: SAR (Stanislaus Augustus Rex), na drugiej herb Poniatowskich (Ciołek).

Royal Seal of Stanisław August, AGAD

The Royal Seal, used as of 1780, imprinted in red wax. It depicts the King sitting on a throne beneath a canopy holding a scepter. Two allegorical forms hold small crowned escutcheons on the sides of the throne. One bears the monogram of the King—SAR (Stanislaus Augustus Rex)—while the other has the Poniatowski coat-of-arms—Ciołek.

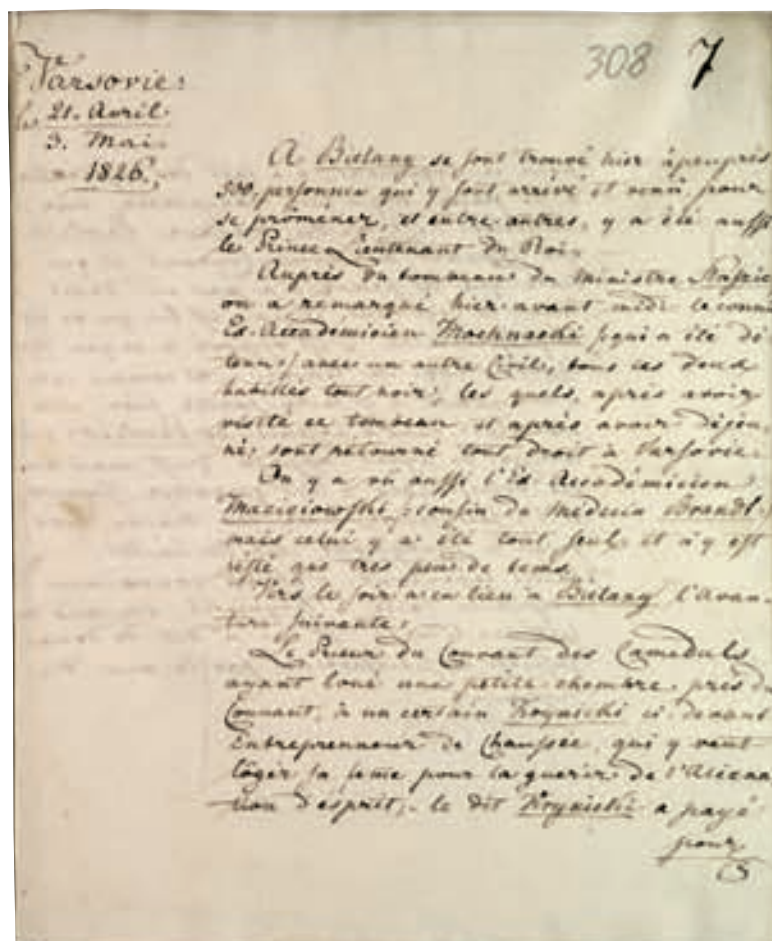

W XIX stuleciu ◊ In the 19th Century

Relacja Henryka Mackrotta, osobistego szpiega księcia Konstantego, o spotkaniu studentów przy grobie Stanisława Staszica na Bielanach w rocznicę uchwalenia Konstytucji 3 Maja, Warszawa, 21 IV/3 V 1826; AGAD

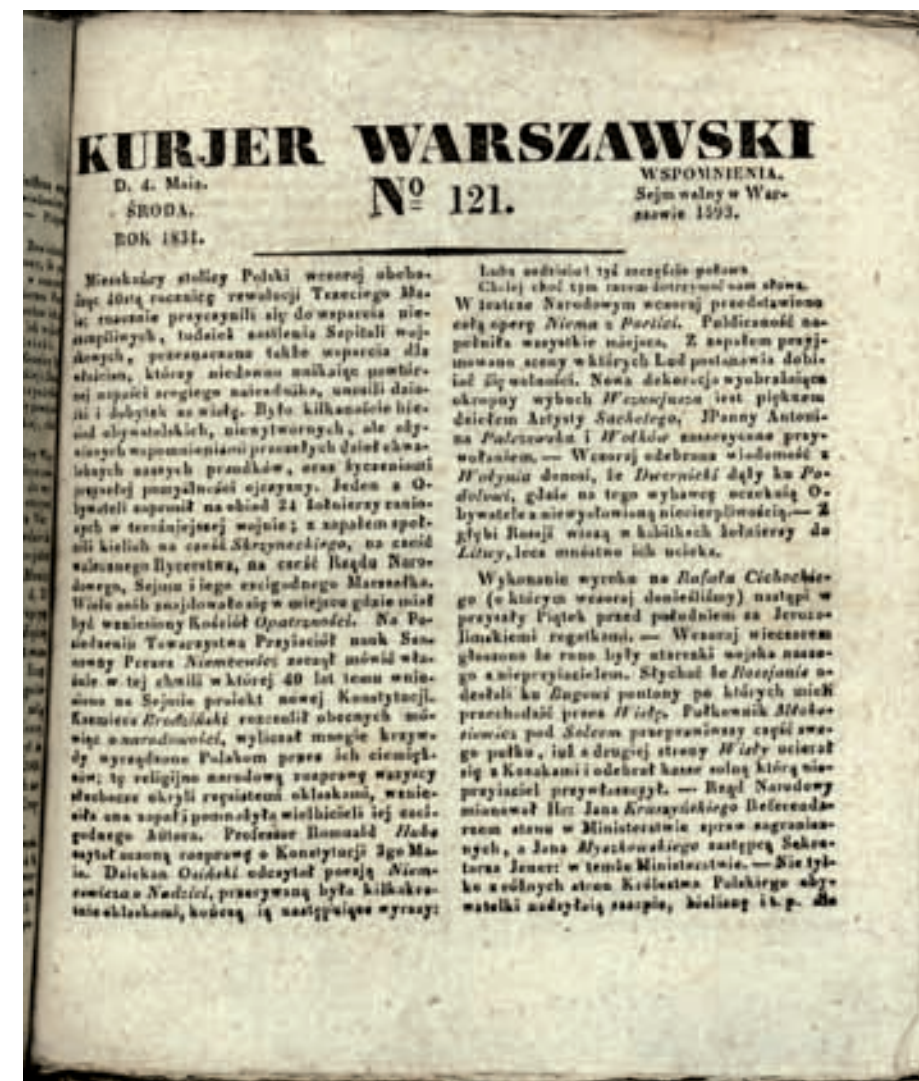
Report of Henryk Mackrott, the personal undercover agent of Grand Duke Constantine, on the meeting of students at the grave of Stanisław Staszic in Bielany on the anniversary of the adoption of the May 3rd Constitution, Warsaw, April 21/May 3, 1826, AGAD

Relacja z obchodów rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 Maja, „Kurjer Warszawski”, nr 121, 4 V 1831; APW

Report on celebrations commemorating the adoption of the May 3rd Constitution, Kurjer Warszawski, No. 121, May 4, 1831, APW

Po obaleniu dzieła Sejmu Wielkiego tradycja Konstytucji 3 Maja zachowała ścisły związek z życiem politycznym. W XIX w. nie organizowano tak uroczystych oficjalnych obchodów jak w 1792 r., gdyż państwo polskie przestało istnieć. Niemniej pamięć o konstytucji żyła wśród Polaków – 3 maja 1807 r. święcono „Orły Narodowe” dla wojska, 3 maja 1819 r. Walerian Łukasiński utworzył Wolnomularstwo Narodowe (późniejsze Towarzystwo Patriotyczne), zaś Adam Mickiewicz przypomniał dzieło Sejmu Wielkiego, opisując koncert Jankiela w księdze dwunastej „Pana Tadeusza”. W latach 60. XIX w. popularność Konstytucji 3 Maja odżyła jako element manifestacji patriotyczno-religijnych, zorganizowanych 3 maja 1862 r.

Following the overthrow of the work of the Great Sejm, the tradition of the May 3rd Constitution maintained its strong ties with political life. Official commemorations in the 19th century were unlike ceremonious as held in 1792, however. The Polish state had ceased to exist. Nevertheless, the memory of the Constitution lived among Poles. It was on May 3, 1807 that “National Eagles” were consecrated for the army, it was on May 3, 1819 that Walerian Łukasiński established National Freemasonry (later the Patriotic Society), while Adam Mickiewicz remembered the work of the Great Sejm in his description of the Jankiel’s concert in Book XII of Pan Tadeusz [Sir Thaddeus]. The popularity of the May 3rd Constitution reemerged in the 1860s as a component of patriotic-religious demonstrations organized on May 3, 1862.

Grób Stanisława Staszica przy kościele Kamedułów na Bielanach, b.d.; APW

Grave of Stanisław Staszic alongside the Cameldolite church in Bielany, no date, APW

Relacja o manifestacjach zorganizowanych w Warszawie 2 i 3 maja 1862 r., m.in. z udziałem uczniów gimnazjalnych, „Kurjer Warszawski”, nr 102, 5 V 1862; APW

Report on demonstrations organized in Warsaw on May 2 and 3, 1862, including the participation of gymnasium students, Kurjer Warszawski, No. 102, May 5, 1862, APW

A. Mickiewicz „Pan Tadeusz, czyli ostatni zajazd na Litwie”, Warszawa 1980 (pierwsze wydanie: Paryż 1834)

A. Mickiewicz, Sir Thaddeus, or the Last Lithuanian Foray [in Polish], Warsaw, 1980 (first edition: Paris 1834)

Po upadku powstania styczniowego tradycja Konstytucji 3 Maja pozostała stałym elementem manifestacji religijno-patriotycznych. W tym okresie pojawiły się pierwsze naukowe opracowania dziejów Sejmu Wielkiego autorstwa historyków z tzw. krakowskiej szkoły historycznej. Ich publikacja zbiegła się z 100. rocznicą uchwalenia Konstytucji 3 Maja, przypadającą w 1891 r.

Following the fall of the January Insurrection, the tradition of the May 3rd Constitution remained a fixture of religious-patriotic demonstrations. It was during this period that the first scientific studies of the history of the Great Sejm, authored by historians of what is known as the Cracow School of History, made their appearance. Their publication coincided with the 100th anniversary of the adoption of the May 3rd Constitution—the year 1891.

„Nakładem K. Bartoszewicza (Kraków, ul. Szewska 15) wyszedł tom pierwszy dzieła: »Księga pamiątkowa setnej rocznicy ustanowienia Konstytucji 3 maja« – wycinek prasowy, 1891; APW

“The first volume of the Hundredth Anniversary of the Adoption of the May 3rd Constitution Commemorative Book [in Polish] has been published by K. Bartoszewicz (ul. Szewska 15, Cracow),” newspaper clipping, 1891, APW

Ulotka wzywająca do uczczenia 100. rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 Maja, Warszawa, III 1891; APW

Leaflet calling for the commemoration of the 100th anniversary of the adoption of the May 3rd Constitution, Warsaw, March 1891, APW

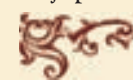

„W setną rocznicę ustanowienia Konstytucji trzeciego maja Księgarnia G. Gebethnera i Sp. w Krakowie poleca: »Trzeci maj i Targowica – materiały do dziejów ostatniego stulecia Rzeczypospolitej Polskiej« – wycinek prasowy, 1891; APW

“G. Gebethner and Company, Bookstore, of Cracow, recommends May 3rd and Targowica: Materials from the History of the Last Hundred Years of the Polish Commonwealth [in Polish] on the 100th anniversary of the adoption of the May 3rd Constitution,” newspaper clipping, 1891, APW

Dzień 3 maja, będący setną rocznicą Konstytucji, przeszedł w Warszawie na ogół spokojnie, bez poważniejszych incydentów. Zamieszki wywołała tylko duża gromada studentów, którzy wczesnym rankiem zebraли się w katedrze św. Jana i udali do Ogrodu Botanicznego dla złożenia wieńców na ruinach Kaplicy Opatrzności. Wieńce skonfiskowała natychmiast policja, która też zaarrestowała pewną ilość najoporniejszych studentów.

May 3rd, the hundredth anniversary of the Constitution, was generally peaceful in Warsaw, with no major incidents. Disturbances were only caused by a group of college students who gathered at St. John's Cathedral in the early morning hours and went to the Botanical Gardens to lay wreaths on the ruins of the Temple of Divine Providence. The wreaths were immediately confiscated by the police who arrested a certain number of students sowing the greatest resistance.

Relacja konsula francuskiego z obchodów w Warszawie 100. rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 Maja, [w:] K. Beylin, „Warszawy dni powszednie 1800-1915”, Warszawa 1985

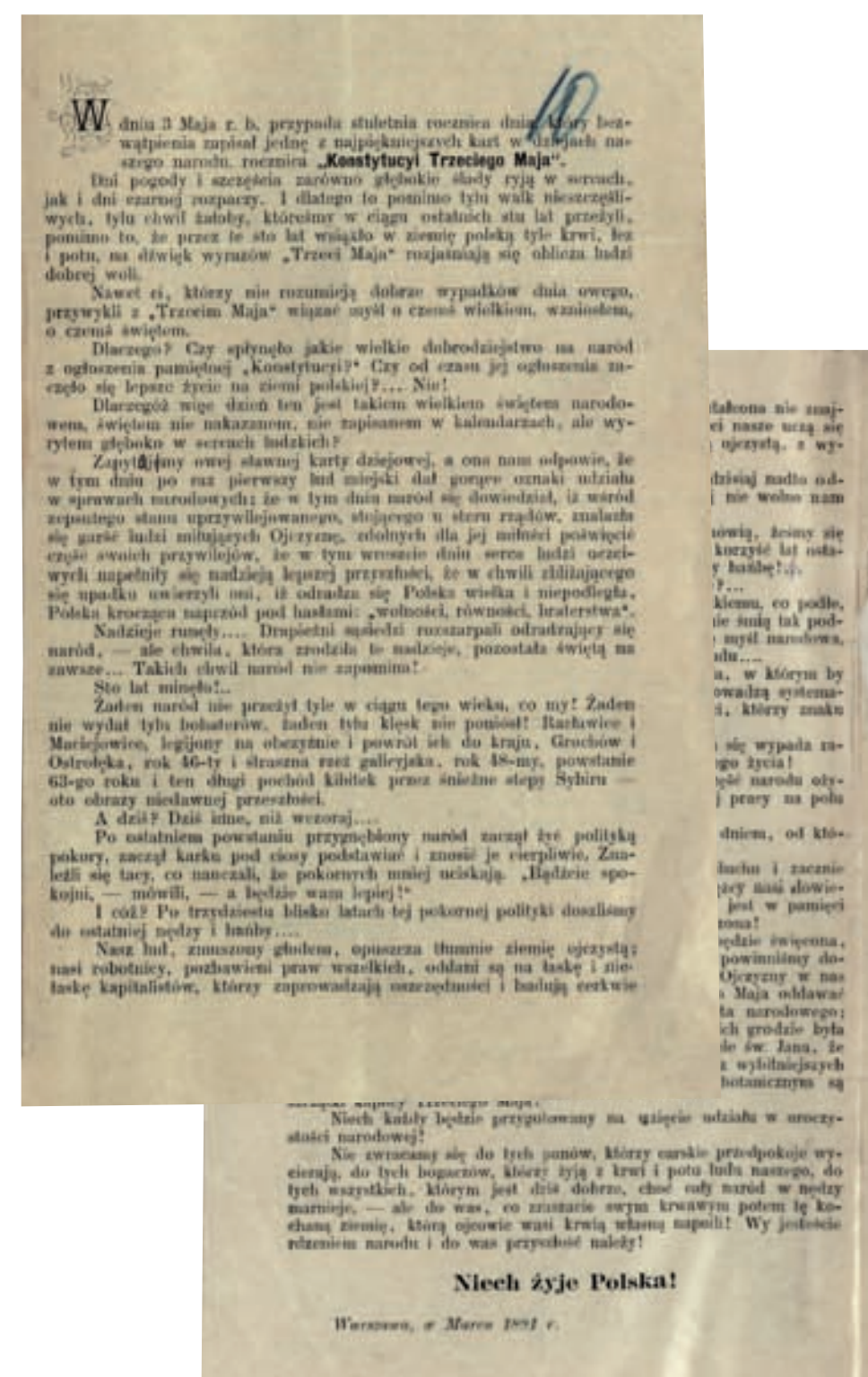

Report of the French consul on celebrations in Warsaw of the 100th anniversary of the adoption of the May 3rd Constitution, in K. Beylin, Everyday Warsaw 1800–1915 [in Polish], Warsaw, 1985

Ulotka przypominająca o obchodach rocznicy „Trzeciego Maja”, Warszawa, 1894; APW

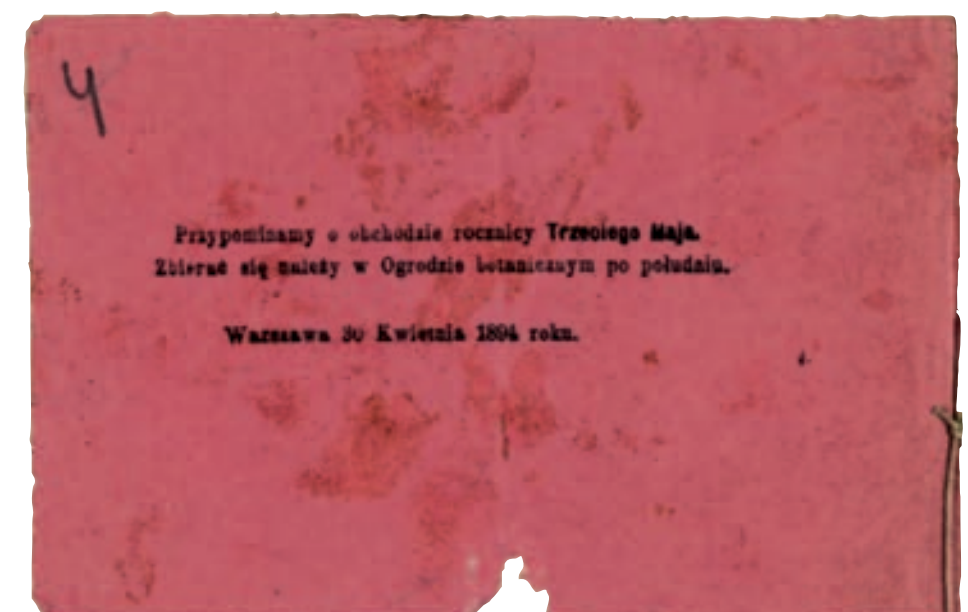
A leaflet serving as a reminder of the “May 3rd” anniversary, Warsaw, 1894, APW

„Medale pamiątkowe Konstytucji 3-go maja są do nabycia w handlu jubilers. W. Wojciechowskiego, ul. Szewska nr 9”, „Kurjer Polski”, Warszawa, 3 V 1891; APW

“May 3rd Constitution Commemorative Medals available at the W. Wojciechowski Jeweler, ul. Szewska 9,” Kurjer Polski, Warsaw, May 3, 1891, APW

Świątynia Opatrzności Bożej ♦ Temple of Divine Providence

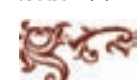
Historia Świątyni Opatrzności Bożej zaczęła się w 1791 r., gdy Sejm Wielki zdecydował o wybudowaniu kościoła jako wotum wdzięczności za Konstytucję 3 Maja. Pierwotnie planowano ją wznieść na terenie Ogrodu Botanicznego w Warszawie. Trzeci rozbiór przerwał podjęte prace. Działania wznowiono po odzyskaniu niepodległości w 1918 r. Obiekt miał być zbudowany na Polu Mokotowskim. W tym celu ogłoszono konkurs architektoniczny na projekt świątyni. Do tej idei powrócono po 1990 r. Obecnie trwają prace przy budowie kościoła na terenie Wilanowa.

The history of the Temple of Divine Providence began in 1791 when the Great Sejm decided to build a church as an offering of thanksgiving for the May 3rd Constitution. Initially, it was planned for construction within the grounds of the Botanical Gardens in Warsaw. The Third Partition suspended work. Efforts were renewed following the regaining of independence in 1918. The facility was to have been built on Mokotów Field. An architectural competition was announced for a design for the temple. The idea was returned to in 1990. Work is presently underway on construction of a church within the limits of Wilanów.

Plan Ogrodu Botanicznego Królewsko-Warszawskiego Uniwersytetu, XIX w.; APW

Plan of the Royal Botanical Gardens of Warsaw University, 19th century, APW

Podwaliny kościoła Opatrzności Bożej w Ogrodzie Botanicznym, ok. 1906; APW

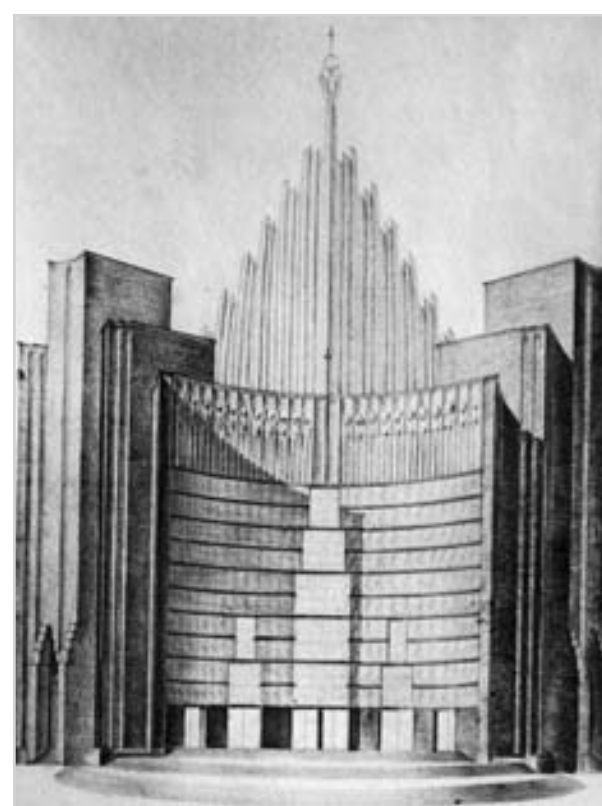
Foundations of the Temple of Divine Providence in the Botanical Gardens, ca. 1906, APW

Świątynia Opatrzności Bożej według projektu B. Pniewskiego z 1938 r., b.d.; APW

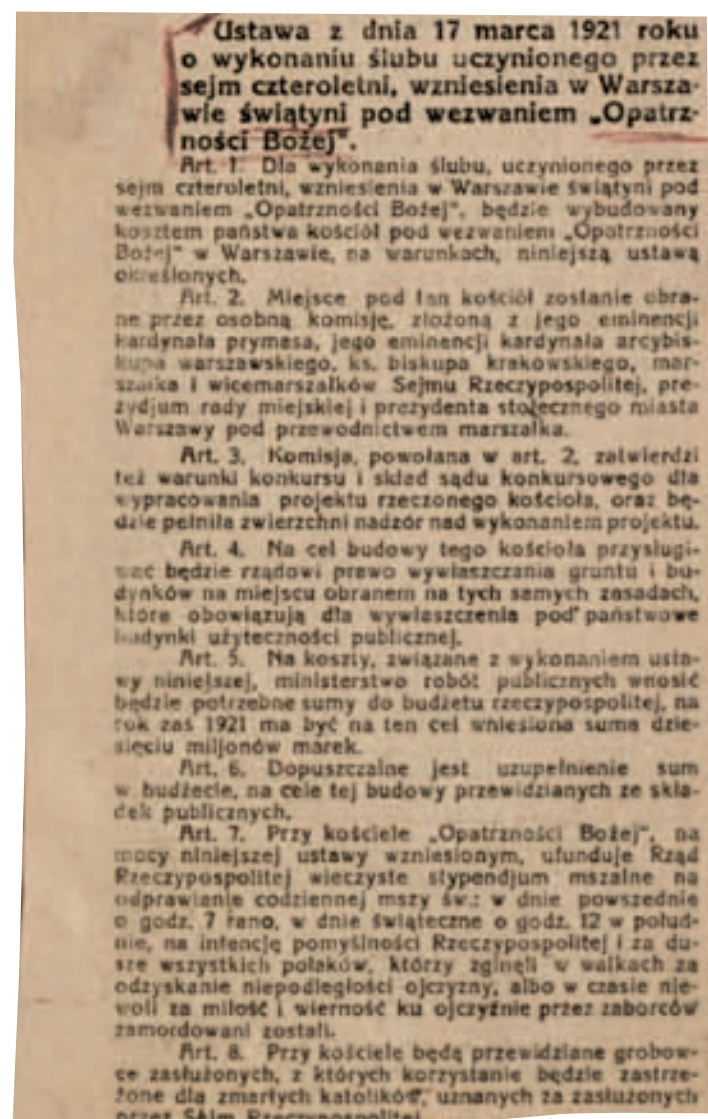
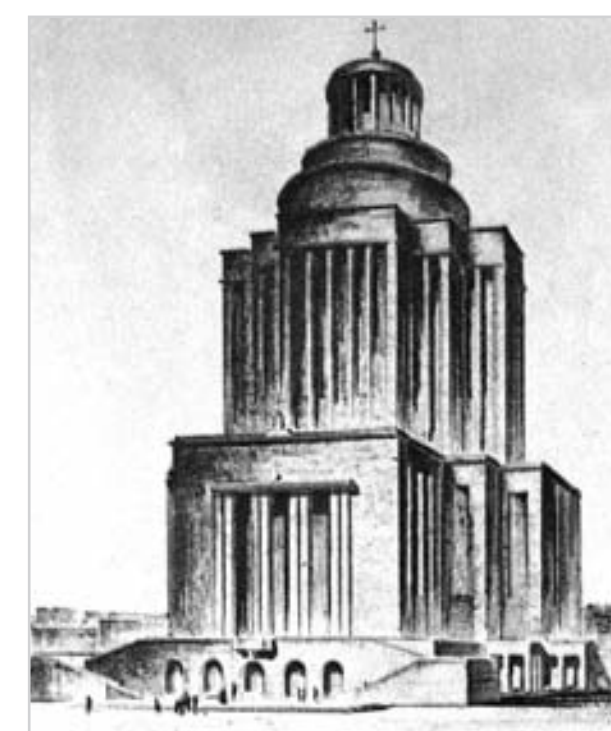
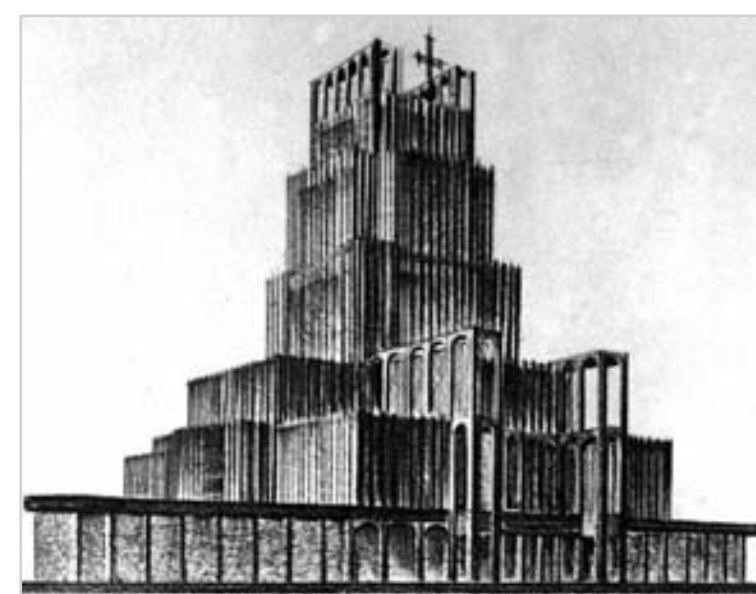
Temple of Divine Providence, the 1938 B. Pniewski design, no date, APW

Świątynia Opatrzności Bożej według projektów Z. Mączyńskiego, J. Witkiewicza i B. Pniewskiego – prac nagrodzonych równorzędnie w konkursie rozstrzygniętym w 1930 r.; NAC

Temple of Divine Providence as designed by Z. Mączyński, J. Witkiewicz, and B. Pniewski, works awarded equivalent prizes in the 1930 competition, NAC

Artykuł: „Ustawa z dnia 17 marca 1921 roku o wykonaniu ślubu uczynionego przez sejm czteroletni, wzniesienia w Warszawie świątyni pod wezwaniem Opatrzności Bożej”, 1921; APW

“Act of March 17, 1921 on the Performance of the Pledge Made by the Four-Year Sejm to Build a Temple to Divine Providence in Warsaw” (an article), 1921, APW

Na początku XX wieku ♦ The Beginning of the 20th Century

U progu XX w. Polacy nadal pamiętali o Konstytucji 3 Maja – w każdą kolejną rocznicę jej uchwalenia organizowano zgromadzenia, wydawano odezwy, przygotowywano obchody mniej lub bardziej uroczyste. W tym okresie konstytucja nadal była przedmiotem sporów przedstawicieli nurtów politycznych, a nawet niechęci ze strony sympatyków nowej, rodzącej się tradycji obchodów pierwszomajowych.

Poles still remembered the May 3rd Constitution on the threshold of the 20th century. Assemblies were organized, manifestoes were issued, and celebrations with greater or lesser pomp were organized at every successive anniversary of its adoption. The Constitution continued to be the subject of disputes of representatives of the political currents during this period. There was even derision on the part of those sympathizing with the May 1st celebrations making their appearance just then.

Krakowskie Przedmieście, kościół Karmelitów, pomnik Adama Mickiewicza, fragment Dziekanki, 20-lecie międzywojenne; APW

Krakowskie Przedmieście [Cracow Faubourg], Carmelite church, Adam Mickiewicz monument, fragment of the Dziekanka building, twenty-year interwar period, APW

„3-ci Maja 1791 r.”, litografia K. Kranikowskiego wydana przez Towarzystwo Szkół Ludowych, 1913, APW OŁ

“May 3rd, 1791,” lithographic print by K. Kranikowski, published by the Society of Peasant Schools (TSL) 1913, APW OŁ

„Bracia!” – odezwa wydana z okazji rocznicy Konstytucji 3 Maja, podpisana „Legioniści Polscy”, 1915; APW OŁ

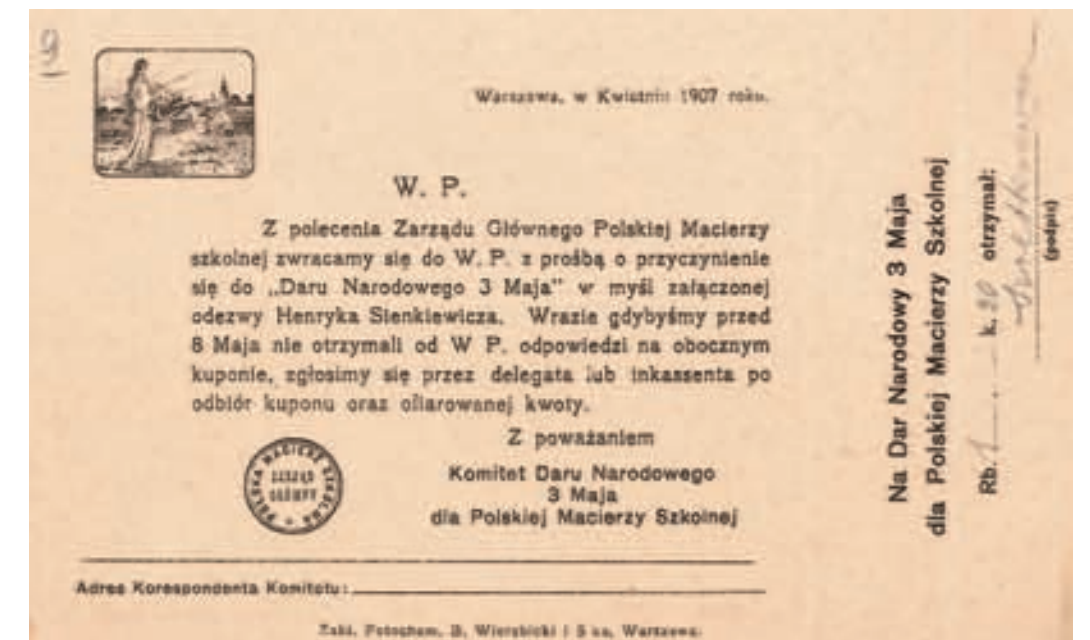
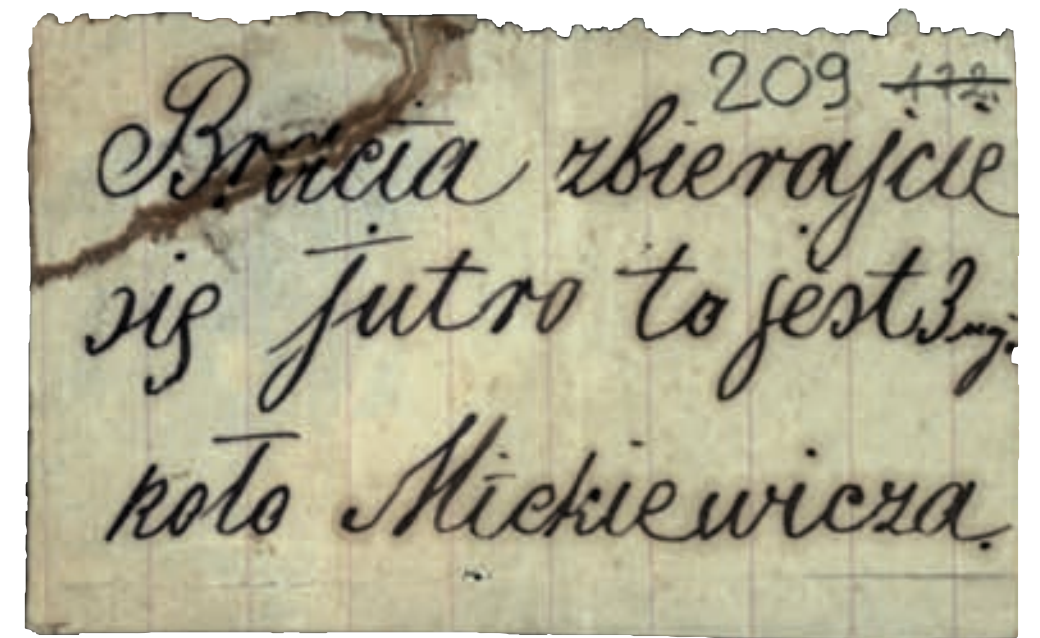

“Brothers!” manifesto published for the May 3rd Constitution anniversary, signed “Polish Legionnaires,” 1915, APW OŁ

Pismo ulotne wzywające do zgromadzenia 3 maja pod pomnikiem Mickiewicza, 1903; APW

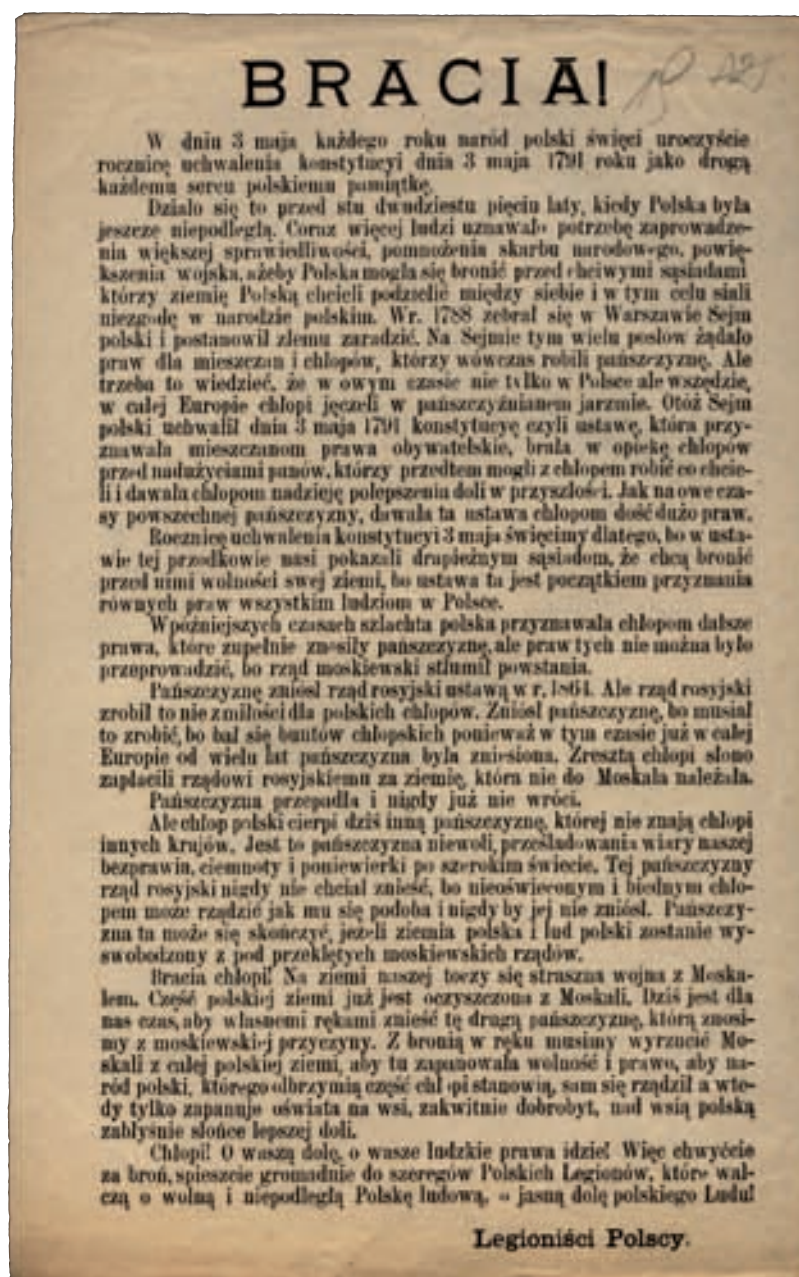
Handout announcing a May 3rd assembly at the Mickiewicz monument, 1903, APW

Dar Narodowy 3 Maja dla Polskiej Macierzy Szkolnej – karta pamiątkowa, 1907; APW

May 3rd National Gift for the Polish Educational Society, souvenir card, 1907, APW

Prezydium Komitetu uroczystego obchodu rocznicy 3 maja, 1916; APW

Presidium of the May 3rd Celebration Committee, 1916, APW

Okólnik Zarządu Miasta Stołecznego Warszawy z 3 maja 1916 r. w 125. rocznicę ogłoszenia Konstytucji 3 Maja, 1916; APW, dar Grzegorza Kostrzewskiego z firmy Hator Sp. z o.o.

Flyer of City Hall of the Capital City of Warsaw dated May 3, 1916, the 125th anniversary of the announcement of the May 3rd Constitution, 1916, APW, the gift of Grzegorz Kostrzewski from Hator Sp. z o.o.

Zaproszenie na uroczyste posiedzenie Zarządu m.st. Warszawy w dniu 3 maja 1916 r. o godzinie 8.00, 1916; APW

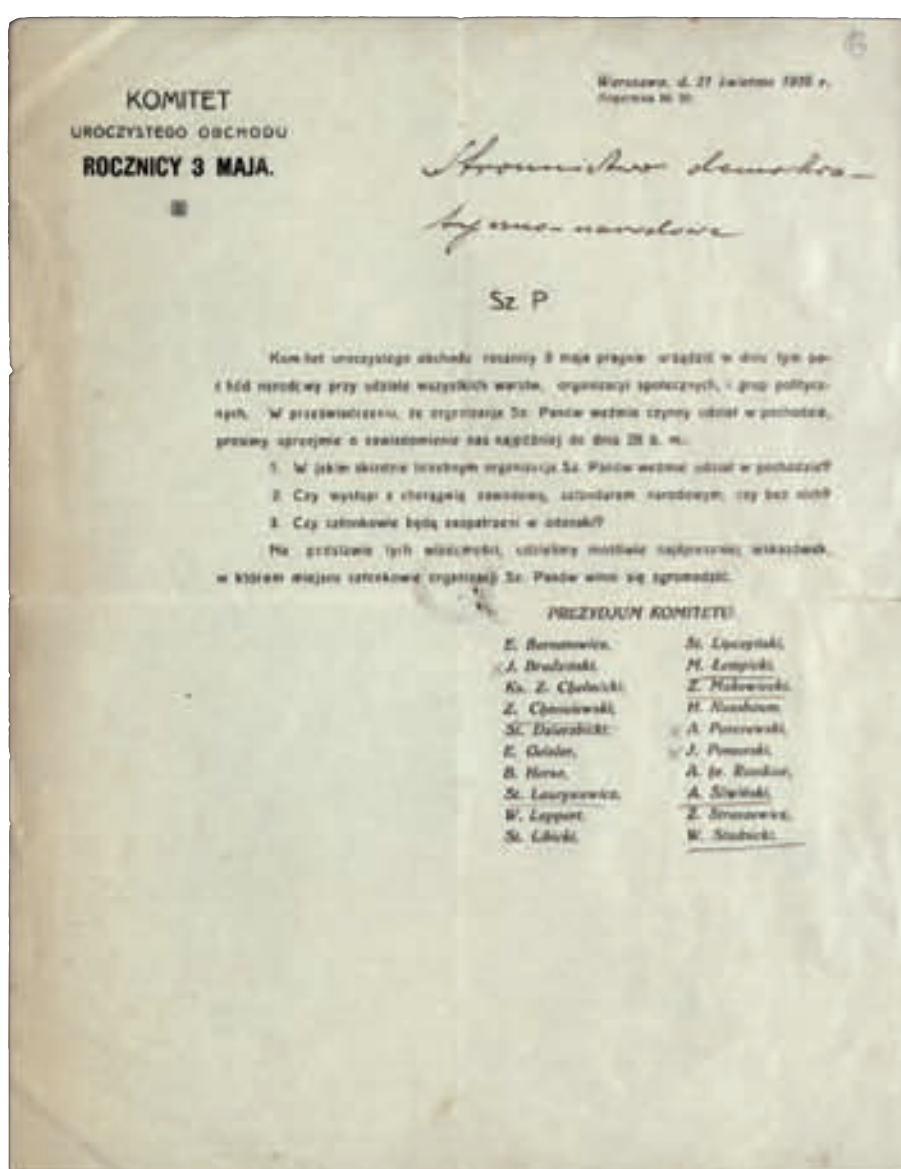
Invitation to the official session of City Hall of the Capital City of Warsaw on May 3, 1916 and 8:00 am, 1916, APW

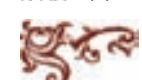
Rok 1916 okazał się być szczególnie w historii obchodów rocznicy Konstytucji 3 Maja, bowiem społeczeństwo polskie zaangażowało się powszechnie w organizację uroczystości 125-lecia jej uchwalenia. Szczególnie doniosłe uroczystości odbyły się w Warszawie, w których uczestniczyły władze miejskie oraz różne środowiska społeczne i polityczne.

The year 1916 turned out to be very special in the history of anniversary celebrations of the May 3rd Constitution. The Polish community was universally involved in organizing of celebrations commemorating 125 years since its adoption. The celebrations in Warsaw proved especially sweeping. Participants included the city authorities and various public and political communities.

Pismo Komitetu uroczystego obchodu rocznicy 3 maja do Stronnictwa Demokratyczno-Narodowego w sprawie planowanych uroczystości rocznicowych, 1916; APW

Letter of the May 3rd Commemoration Committee of the Democratic-National Party (SDN) on plans for the annual celebrations, 1916, APW

„Twórcom wiekopomnej Konstytucji 3 maja 1791-1916”, awers i rewers medalu, 1916; APW

“To the Architects of the Memorable May 3rd Constitution, 1791–1916,” obverse and reverse of the medal, 1916, APW

Karta wstępu na plac Teatralny dla wzięcia udziału w pochodzie, 3 V 1916; APW

Entry pass to Theater Square for participation in the parade, May 3, 1916, APW

Manifestacja trzeciomajowa zorganizowana w Siedlcach, 3 V 1916; APS

May 3rd demonstration organized in Siedlce, May 3, 1916, APS

Pochód zorganizowany w Warszawie z okazji 125. rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 maja, 3 V 1916; APW

Parade organized in Warsaw for the 125th anniversary of the adoption of the May 3rd Constitution, May 3, 1916, APW

„3 Maja 1791-1916”, „Kurjer Warszawski”, nr 122, 3 V 1916; APW

“May 3rd 1791-1916,” Kurjer Warszawski, No. 122, May 3, 1916, APW

Narodowy Związek Chłopski w pochodzie warszawskim zorganizowanym z okazji 125. rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 Maja, 3 V 1916; APW

The National Peasant Union (N.Z.C.) in the Warsaw parade organized to commemorate the 125th anniversary of the adopting of the May 3rd Constitution, May 3, 1916, APW

Młodzież uniwersytecka w pochodzie warszawskim zorganizowanym z okazji 125. rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 Maja, 3 V 1916; APK

University students in the Warsaw parade organized to commemorate the 125th anniversary of the adoption of the May 3rd Constitution, May 3, 1916, APK

Zarząd m.st. Warszawy w pochodzie warszawskim zorganizowanym z okazji 125. rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 Maja, 3 V 1916; APK

Representatives of Warsaw City Hall in the Warsaw parade organized to commemorate the 125th anniversary of the adopting of the May 3rd Constitution, May 3, 1916, APK

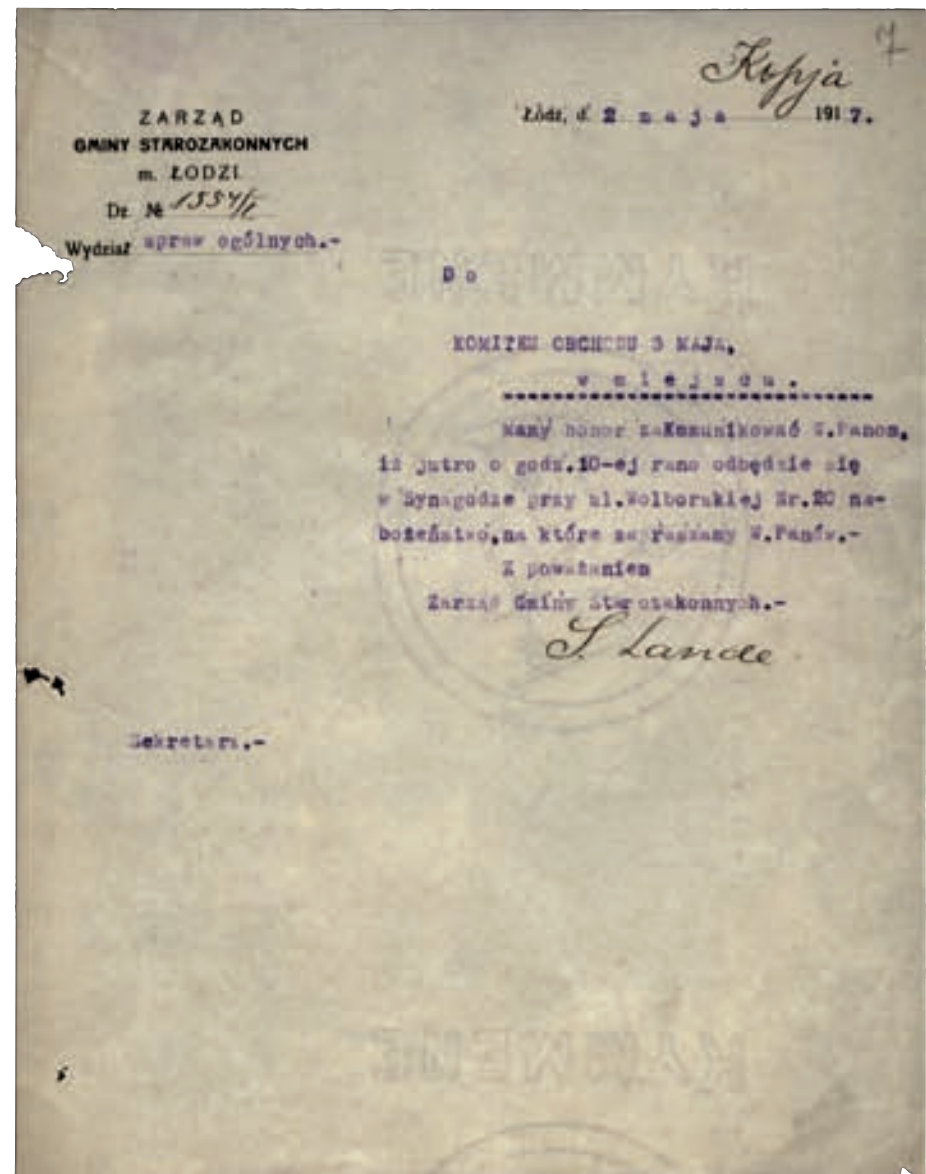

U progu własnej państwowości ◆ On the Threshold of Independent Statehood

Odzyskanie niepodległości w 1918 r. sprawiło, że powrócono do idei ustanowienia święta państwowego w dniu 3 maja. Wszystkie środowiska przyjęły pozytywnie ustawę Sejmu Ustawodawczego, która w artykule pierwszym stwierdzała: „Dzień trzeciego maja, jako rocznica Konstytucji 1791 roku, ustanawia się w całej Rzeczypospolitej Polskiej jako uroczyste święto po wieczne czasy”.

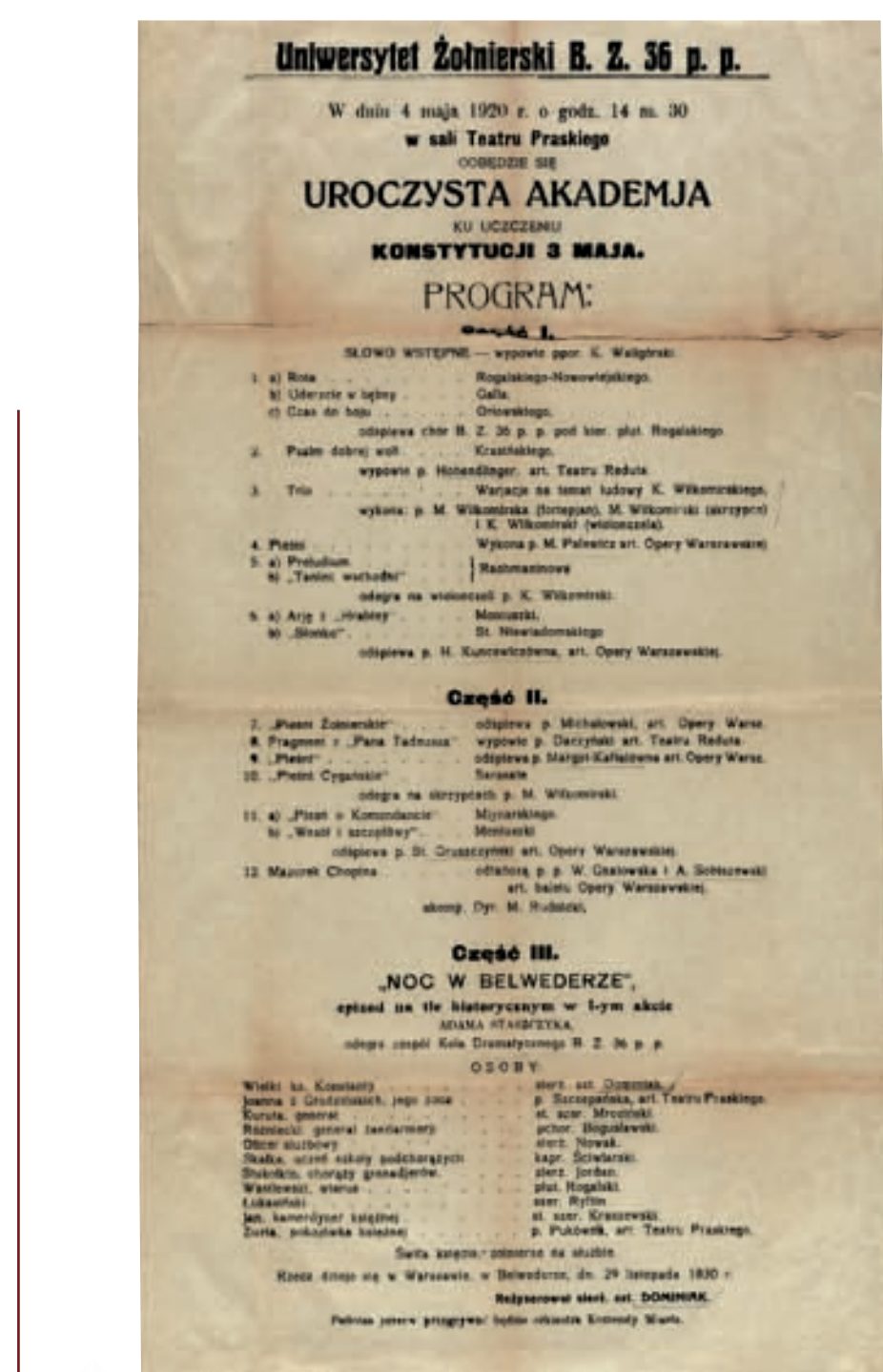
Regaining independence in 1918 meant that the idea of establishing a national holiday on May 3rd was reinstated. All communities approved of the act of the Legislative Sejm that, in its first article, read: “The third day of May, the anniversary of the Constitution of the Year 1791, is hereby declared an official holiday for all time throughout the whole of the Republic of Poland.”

Zaproszenia na uroczyste nabożeństwo w synagodze 3 maja 1917 r.; APŁ

Invitation to a official service at the synagogue, May 3, 1917, APŁ

Program uroczystej akademii ku uczczeniu Konstytucji 3 Maja, 1920; APW

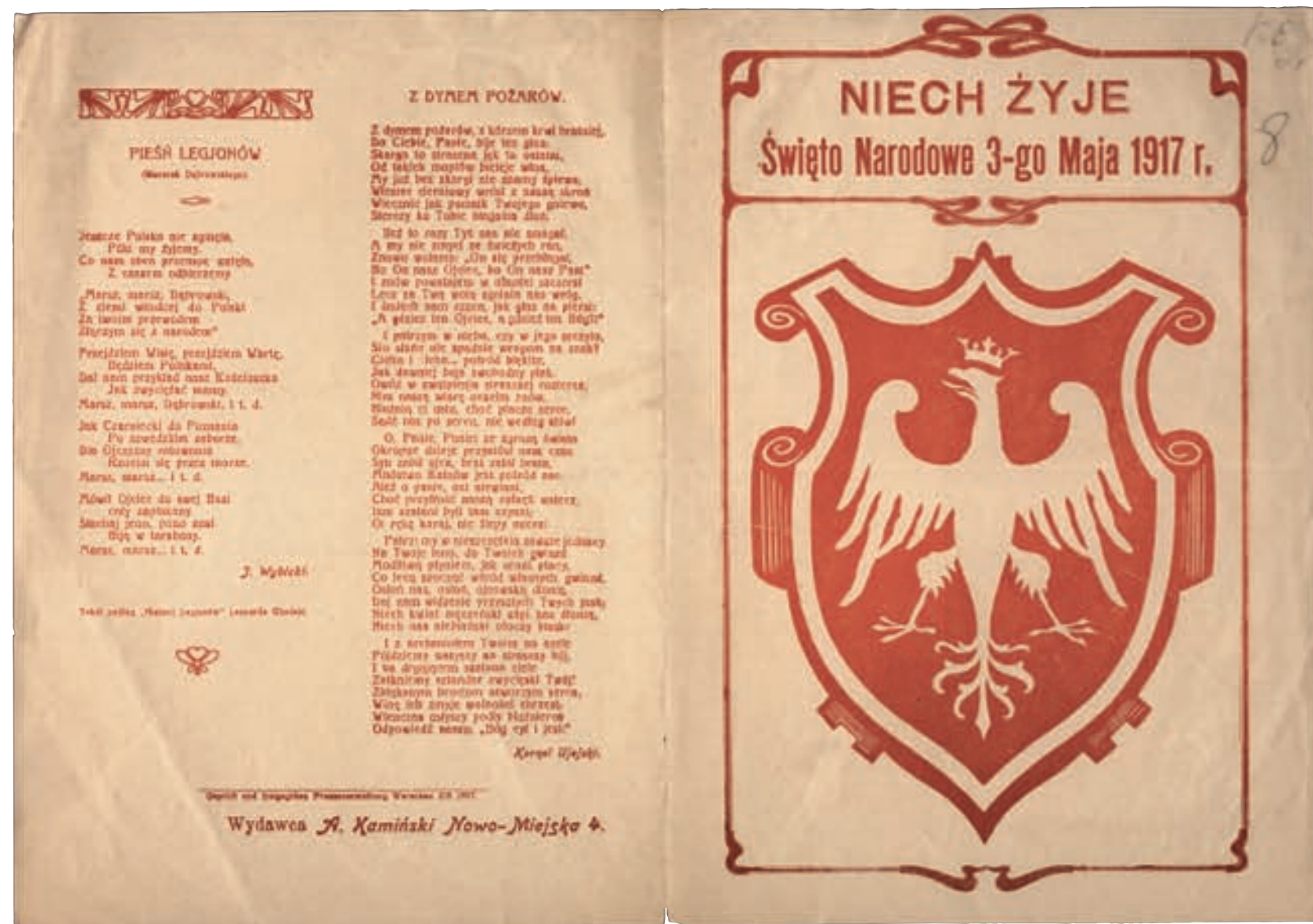
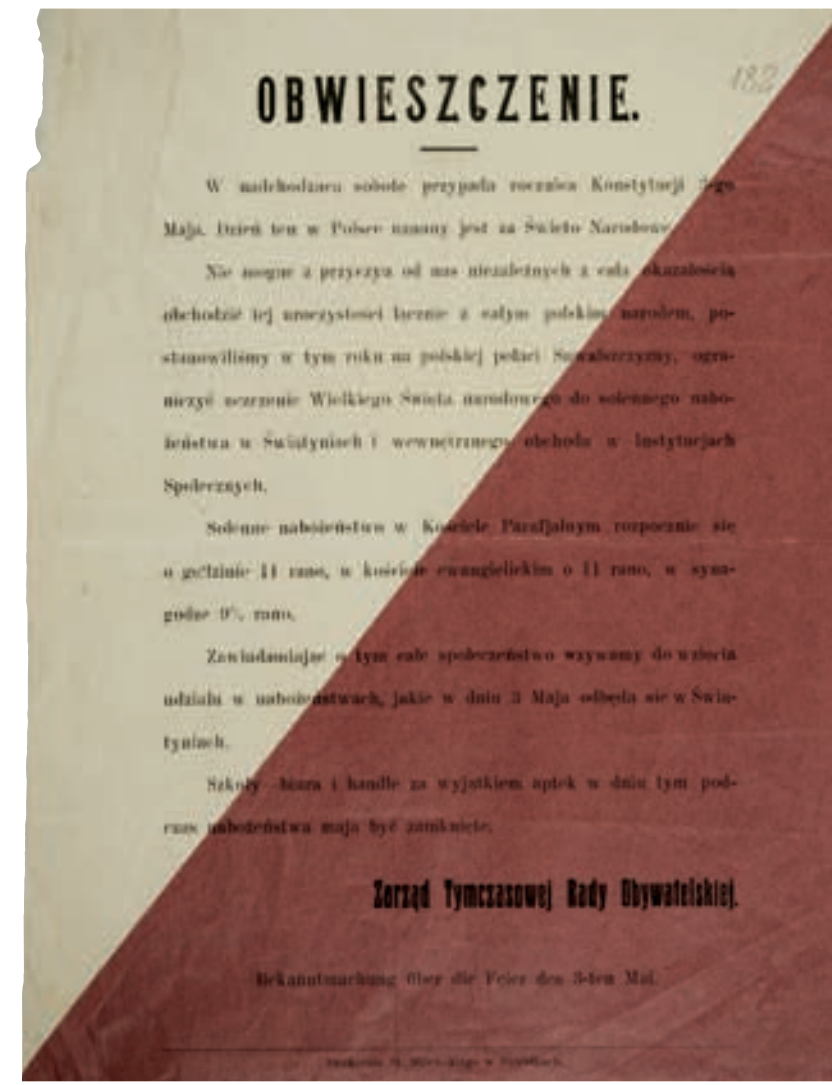

Ceremony commemorating the May 3rd Constitution program, 1920, APW

Obwieszczenie wydane przez Zarząd Tymczasowy Rady Obywatelskiej z okazji rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 Maja, 1919; APS

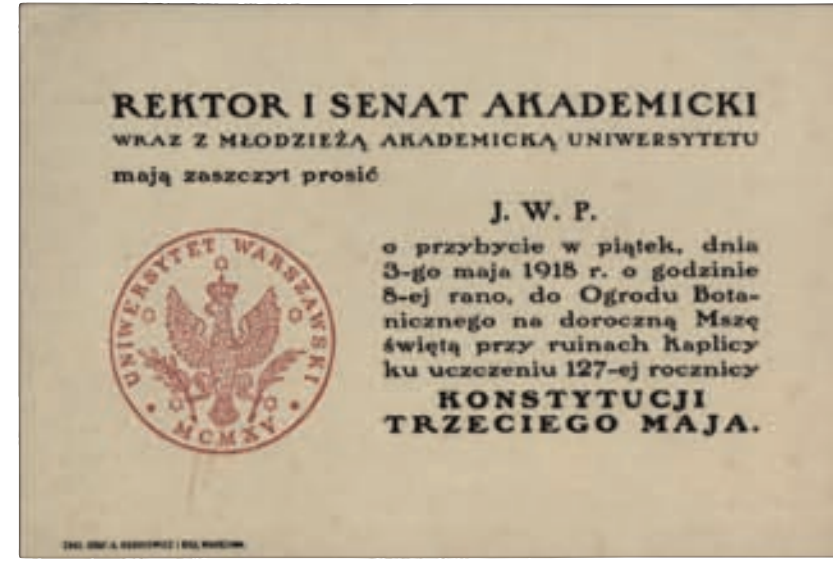
Proclamation issued by the Board of the Provisional Citizen's Council commemorating the adoption of the May 3rd Constitution, 1919, APS

„Niech żyje Święto Narodowe 3-go Maja 1917 r.” – broszura wydana z okazji rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 Maja, 1917; APŁ

“Long Live the National Holiday: May 3, 1917”, brochure published to commemorate the adoption of the May 3rd Constitution, 1917, APŁ

Zaproszenie na obchody rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 Maja, 1918; APW

Invitation to celebrations commemorating the adopting of the May 3rd Constitution, 1918, APW

W okresie dwudziestolecia międzywojennego święto Konstytucji 3 Maja było jednym z najważniejszych świąt państwowych. W miastach i miasteczkach organizowano pochody i rewie wojskowe, odbywały się nabożeństwa i zbiórki na rzecz Polskiej Macierzy Szkolnej, odczyty, zawody sportowe, koncerty i zabawy ludowe. W preambule uchwalonej w 1921 r. konstytucji marcowej nawiązano do ustawy majowej tak treścią, jak i stylizowanym językiem. W 1925 r. w dniu 3 maja ustanowiono również święto religijne – Najświętszej Marii Panny, Królowej Polski.

The May 3rd Constitution holiday was one of the most important national holidays during the twenty-year interwar period. Cities and towns organized parades and military reviews, there were religious services and collections for the Polish Educational Society (PMS), lectures, sporting events, concerts, and popular games.

The preamble to the March Constitution, adopted in 1921, corresponds with the May act in both substance and literary style. May 3rd was also established as a religious holiday—Day of the Holy Virgin Mary, Queen of Poland—in 1925.

Uroczystości na rynku w Katowicach, 1938; NAC

Celebrations on the market square in Katowice, 1938, NAC

Zgrupowanie wojsk na rynku w Krakowie, 1932; NAC

Concentration of the army on the market square in Cracow, 1932, NAC

Pochód w Łodzi, 1929; APŁ

Parade in Łódź, 1929, APŁ

Przejazd górali na koniach ulicą Krupówki, 1932; NAC

Passing of mounted highlanders down Krupówki [Street], 1932, NAC

Moment zaczerpnięcia wody z Bałtyku, którą harcerska sztafeta kolarska zawiozła Ignacemu Mościckiemu, prezydentowi RP, z okazji święta Konstytucji 3 Maja, 1933-1936; NAC

The moment of the scooping up of water from the Baltic Sea that scouts relayed by bicycle to Ignacy Mościcki, President of the Republic of Poland, on the May 3rd Constitution holiday, 1933-1936, NAC

Z Gródka nad Bugiem

Uroczystość 3 Majowa w Gródku gmina Jabłonna, pow. sokolowski, była obchodzona b. uroczysto. Na program złożyły się: 1) nabożeństwo, 2) wyjazd po nabożeństwie na miejsce otwarcia ulicy, 3) przemówienie wójta gminy p. Jana Tomczuka, otwarcie i nadanie nazwy ulicy „Aleja 3 Maja”, 4) defilada organizacji przed władzami, 5) odczyt p. Wacława Klimczuka, nauczyciela, o Konstytucji 3 Maja, 6) deklamacja i śpiewy chóru 4-głosowego Kola Młodzieży (Hymn: Wszystko, co nasze; Trzeci Maj; O święty kraju nasz; Rota) pod kierownictwem p. W. Klimczuka.

Chcąc, aby z tego dnia pozostała jakaś trwała pamiątka, utworzono lokalny komitet wymienionej uroczystości na czele z p. Janem Tomczukiem, wójtem gminy, oraz p. Wacławem Klimczukiem, nauczycielem.

Komitet postanowił ulicę, prowadzącą od Spółki do kościoła, zniwelować, wyzirować, okopać rowami, wysadzić drzewami akacjąkami.

Do tej pracy dobrowolnie zgłosili się członkowie Kola Młodzieży i Strzelca i z zapalem tę robotę przed uroczystością wykonali.

Tym wszystkim, którzy przyczynili się pracą do zrealizowania zamierzonego programu przez Komitet niech te kilka słów wzmianki w naszej „Gazecie Podl.” będzie zapłatą, a widok Alei 3 Maja niech będzie symbolem zgodnej pracy miejscowych organizacji.

Stały czytelnik J. K.

Opis obchodów w Gródku nad Bugiem, 1933, „Nowa Gazeta Podlaska”, nr 22; APS

Description of celebrations in Gródek on the Bug River, 1933, Nowa Gazeta Podlaska, No. 22, APS

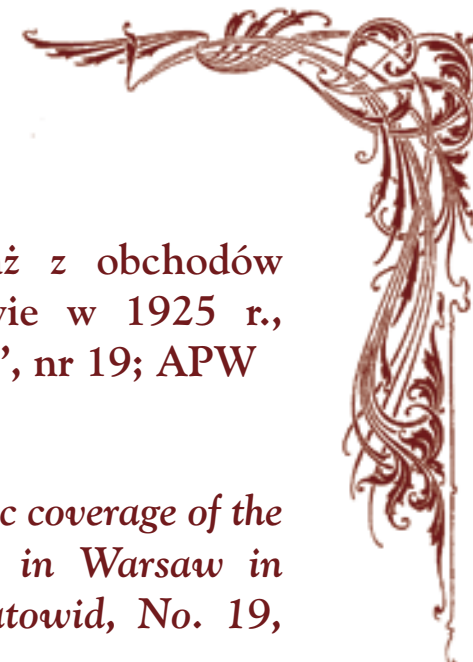
Defilada kolumny czołgów Renault FT-17 przed Zamkiem Cesarskim w Poznaniu, 1933; NAC

Parade of a column of Renault FT-17 tanks in front of the Imperial Palace in Poznań, 1933, NAC

Obchody 1921-1938 w Warszawie ◆ Celebrations in Warsaw 1921-1938

Główne obchody święta Konstytucji 3 Maja w Warszawie odbywały się na placu Saskim (od 1928 r. plac Piłsudskiego) i Polu Mokotowskim...

The main May 3rd Constitution celebrations in Warsaw were held on Saxon Square (Piłsudski Square as of 1928) and Mokotów Field...

Trybuny honorowe na placu Piłsudskiego, na pierwszym planie wyżsi oficerowie polscy, m.in. gen. Bolesław Wieniawa-Długoszowski, na zdjęciu piąty od lewej, witają zagranicznych attaché wojskowych, 1932; APW

Grandstand on Piłsudski Square with higher-ranking Polish officers in the foreground, including General Bolesław Wieniawa-Długoszowski, fifth from the left on the photograph, shown greeting foreign military attachés, 1932, APW

Parada wojskowa na placu Piłsudskiego, 1932; APW

Military parade on Piłsudski Square, 1932, APW

Członkowie korpusu dyplomatycznego Francji w drodze na trybuny, 1934; APW

Members of the French diplomatic corps on their way to the parade stands, 1934, APW

Uroczysta msza w ruinach kościoła Opatrzności Bożej w Ogrodzie Botanicznym, 1932; NAC

Official mass at the ruins of the Temple of Divine Providence in the Botanical Gardens, 1932, NAC

Fotoreportaż z obchodów w Warszawie w 1925 r., „Światowid”, nr 19; APW

Photographic coverage of the celebrations in Warsaw in 1925, Światowid, No. 19, APW

Oddziały wojskowe tuż przed defiladą na placu Piłsudskiego, 1934; NAC

Army unit just prior to a parade on Piłsudski Square, 1934, NAC

Prezydent RP Ignacy Mościcki i wice-minister spraw wojskowych, gen. Felicjan Sławoj Składkowski odbierają defiladę na placu Piłsudskiego, 1934; NACNAC

Ignacy Mościcki, President of the Republic of Poland, and General Felicjan Sławoj Składkowski, Deputy Minister of Military Affairs, receiving the parade on Piłsudski Square, 1934, NAC

Rewia wojskowa na Polu Mokotowskim. Nad terenem uroczystości przelatuje eskadra samolotów wojskowych, 1936; NAC

Review of the army on Mokotów Field, with a flight of air force planes over the celebration venue, 1936, NAC

Rok 1939 w Warszawie *◆ The Year 1939 in Warsaw*

W 1939 r. w Warszawie defilada przemaszerowała Alejami Ujazdowskimi. Święto było okazją do manifestacji sił militarnych i popularyzacji subskrypcji Pożyczki Obrony Przeciwlotniczej oraz darów na rzecz Funduszu Obrony Narodowej.

The parade marched down Warsaw's Ujazdowskie Avenue in 1939. The holiday was an occasion for demonstrating the military forces and popularizing subscriptions for the Anti-Aircraft Defense Bond issue as well as donations to the National Defense Fund (FON).

Czołgi 7 TP, widoczna także orkiestra, 1939; NAC

Type 7 TP tanks, with a marching band also visible, 1939, NAC

Widzowie w tylnych rzędach obserwują defiladę przez peryskopy, 1939; NAC

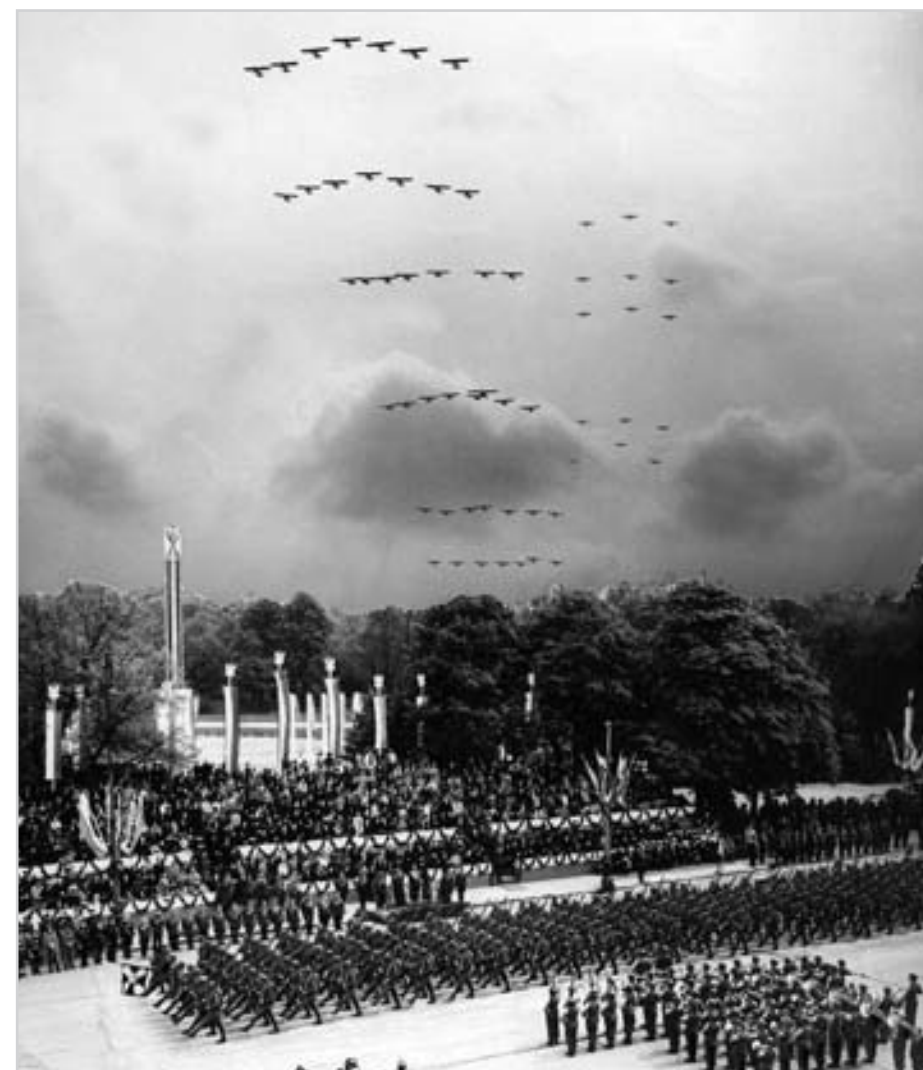
The public in back rows watching the parade using periscopes, 1939, NAC

Oddziały piechoty, 1939; NAC

Infantry units, 1939, NAC

Widok ogólny defilady w Alejach Ujazdowskich, 1939; NAC

Overall view of the Ujazdowskie Avenue parade, 1939, NAC

Lotnicy, 1939; NAC

Airmen, 1939, NAC

Oddziały artylerii, 1939; NAC

Artillery units, 1939, NAC

Oddział z lotniczej szkoły wojskowej, 1939; NAC

Units of the Air Force Academy, 1939, NAC

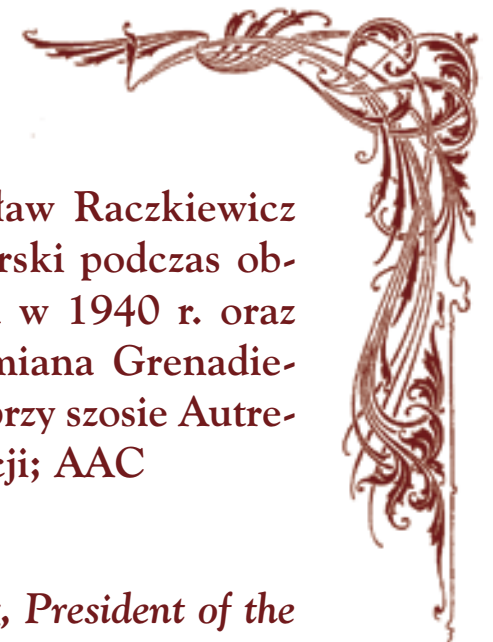

Sanitariuszki, 1939; NAC

Nurses, 1939, NAC

W latach okupacji o 3 Maja przypominano w kościołach, na tajnych zbiórkach harcerskich, w prasie konspiracyjnej, a także za pośrednictwem akcji Małego Sabotażu. Do Polski docierały trzociomajowe przemówienia przebywających na emigracji: gen. Władysława Sikorskiego, prezydenta RP Władysława Raczkiewicza, Ignacego Paderewskiego, premiera Stanisława Mikołajczyka. W 1941 r., w 150. rocznicę uchwalenia Konstytucji 3 Maja, do narodu polskiego przemówił premier Wielkiej Brytanii Winston Churchill.

May 3rd was remembered in churches, at covert scouting meetings, in the underground press, and the Minor Sabotage campaign through the years of Occupation. May 3rd speeches by émigrés—General Władysław Sikorski, Władysław Raczkiewicz, President of the Republic of Poland, Ignacy Paderewski, and Prime Minister Stanisław Mikołajczyk—reached Poland. Winston Churchill, Prime Minister of Great Britain, addressed the Polish nation in 1941—the 150th anniversary of the adoption of the May 3rd Constitution.

Prezydent RP Władysław Raczkiewicz i gen. Władysław Sikorski podczas obchodów święta 3 Maja w 1940 r. oraz uroczystości nadania miana Grenadierów, odbywających się przy szosie Autreville-Martigny we Francji; AAC

Władysław Raczkiewicz, President of the Republic of Poland, and General Władysław Sikorski during May 3rd celebrations in 1940 as well as the ceremonial awarding of the title of Grenadier on the Autreville-Martigny road in France, AAC

Opis obchodów w 1940 r. we Francji na łamach „Głosu Polskiego”, nr 157, 1940; AAN

Description of the 1940 celebrations in France on the pages of Głos Polski, No. 157, 1940, AAN

Przemówienie radiowe Naczelnego Wodza, gen. Władysława Sikorskiego z okazji 3 Maja w 1940 r. na łamach „Głosu Polskiego”, nr 158, 1940; AAN

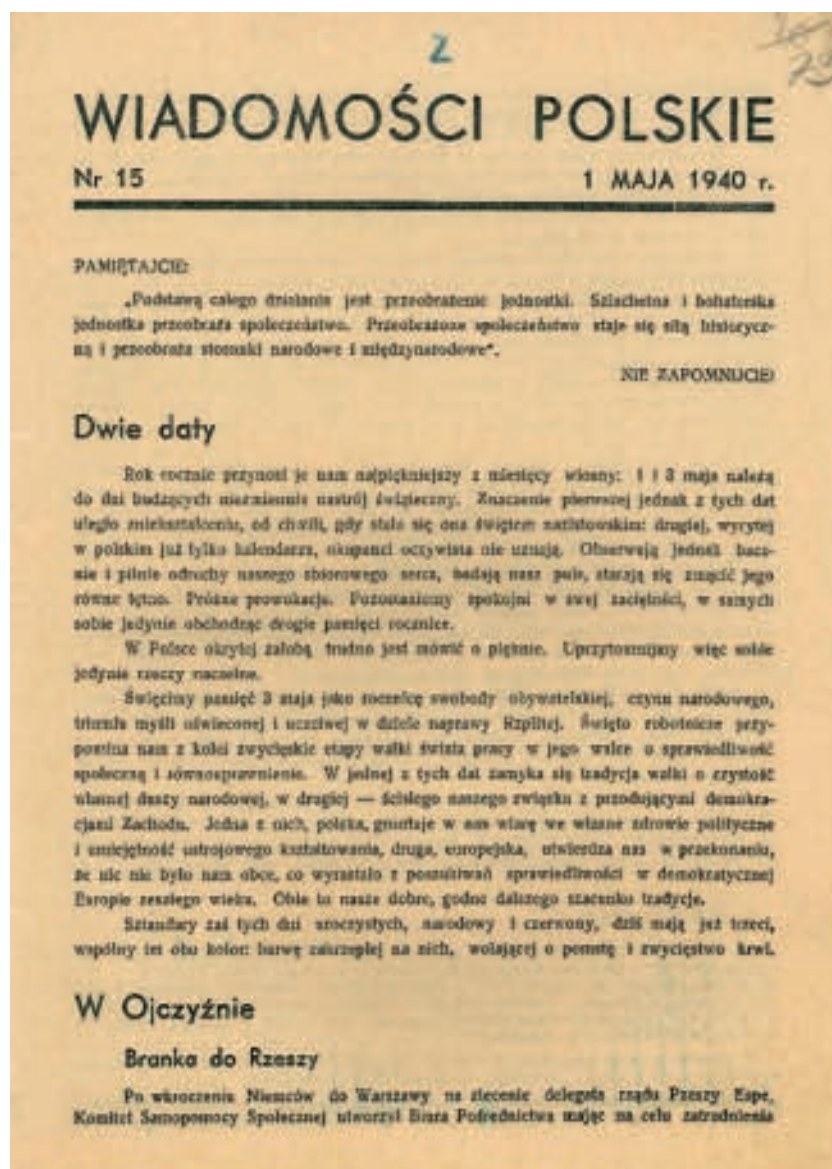

Radio address by General Władysław Sikorski, Commander-in-Chief, on May 3rd of the year 1940 on the pages of Głos Polski, No. 158, 1940, AAN

O tradycji 1 i 3 Maja na łamach „Wiadomości Polskich”, nr 15, 1940; AAN

On the tradition of May 1st and May 3rd on the pages of Wiadomości Polskie, No. 15, AAN

Opis obchodów święta Konstytucji 3 Maja we Francji w 1940 r. na łamach „Głosu Polskiego”, nr 156, 4 V 1940; AAN

Description of the 1940 celebrations in France on the pages of Głos Polski, No. 156, 1940, AAN

W 1945 r. 3 Maja obchodzono jeszcze jako święto oficjalne, próbując wykorzystać je do celów komunistycznej ideologii. Już w 1946 r. wydano jednak zakaz przeprowadzania tego dnia masowych akademii, manifestacji i pochodów. Zakazu nie podano do publicznej wiadomości, do władz lokalnych zaś doszedł w ostatniej chwili, kiedy nie udało się odwołać zaplanowanych uroczystości. W Krakowie, Łodzi, Katowicach, Gliwicach, Bytomiu, Włocławku i Inowrocławiu doszło do manifestacji antyrządowych. Do ich pacyfikacji użyto broni palnej. W wielu miastach siłą nie dopuszczono do uformowania się pochodu. W całej Polsce dokonano licznych aresztowań. W proteście strajk podjęły uczelnie wyższe w Krakowie, Poznaniu, Warszawie, Łodzi, Wrocławiu, Gdańsku, a także liczne gimnazja. Nastąpiły dalsze pacyfikacje i aresztowania.

Manifestacje 3-majowe 1946 r. okazały się największe i najbardziej dramatyczne aż do tych z lat 80. XX w., po wprowadzeniu stanu wojennego.

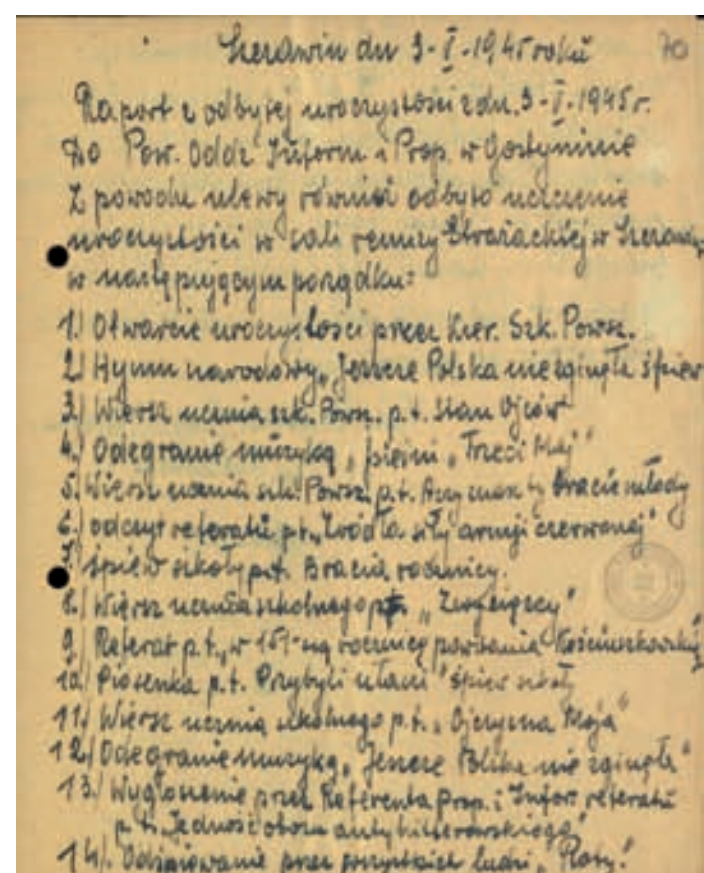
May 3rd, 1945 was still celebrated as an official holiday, where efforts were made to use it in support of communist ideology. However, 1946 saw the issuing of a ban on the organizing of mass rallies, demonstration, and parades on this day. The ban was not made public and it failed to reach local authorities until the last minute, when it was not possible to cancel the planned celebrations. Anti-government demonstrations were held in Cracow, Łódź, Katowice, Gliwice, Bytom, Włocławek, and Inowrocław. Firearms were used to pacify demonstrators. Force was used in many cities to prevent the formation of any parade. Multiple arrests were carried out throughout Poland. Protest strikes were organized at colleges in Cracow, Poznań, Warsaw, Łódź, Wrocław and Gdańsk as well as numerous gymnasia. Further pacification and arrests ensued.

The May 3rd demonstrations of 1946 proved the largest and most dramatic up to those of the 1980s in the wake of the introduction of Martial Law.

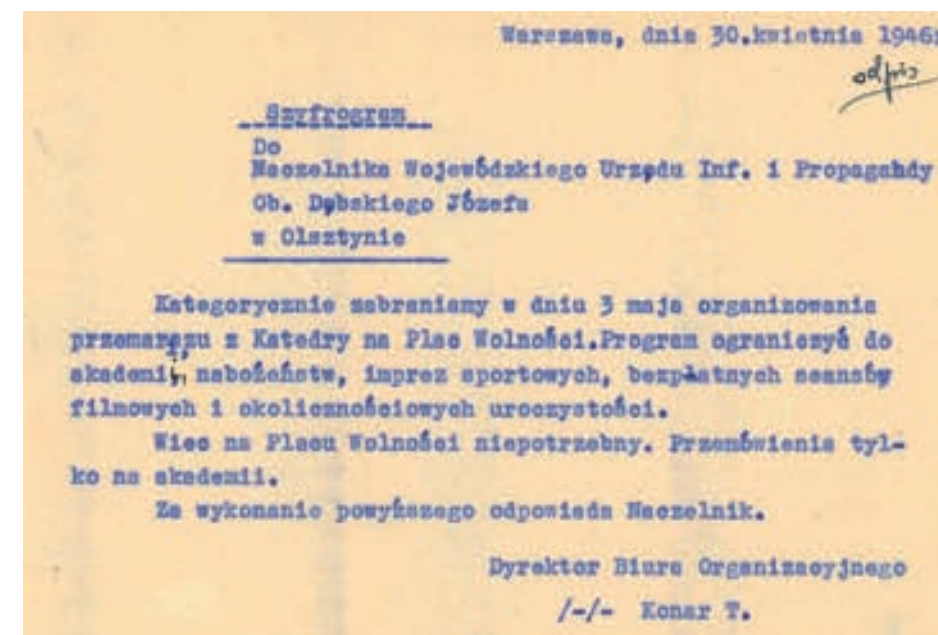
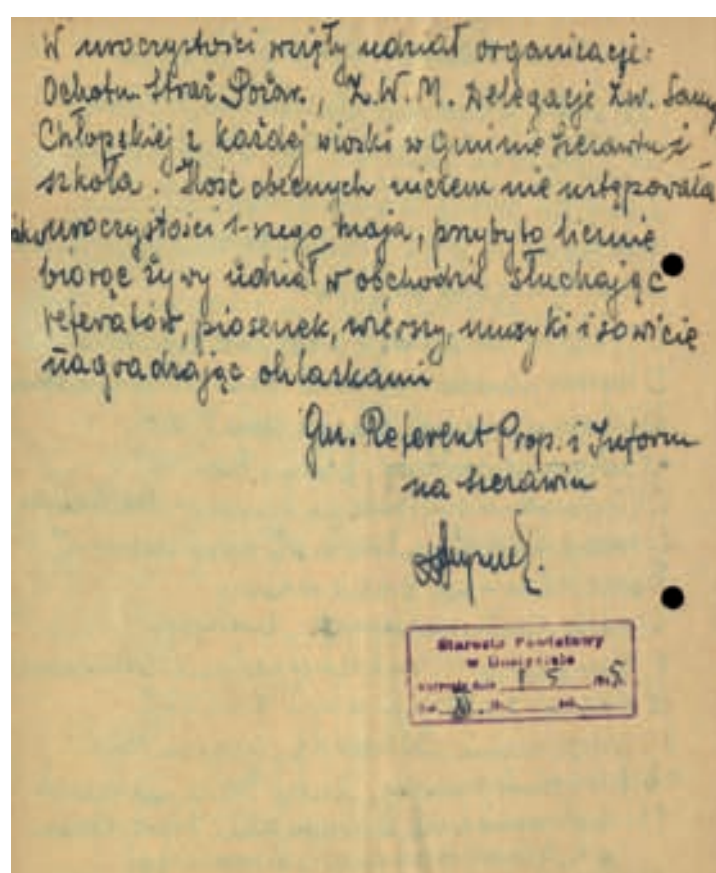
Plakat z 1945 r. łączący motywy szlacheckie i robotnicze; AAN

Poster from 1945 combining gentry and worker motifs, AAN

Informacja o obchodach 3 maja 1945 r. w gminie Szczawin; APW

Information on the May 3rd celebrations in 1945 in the municipality of Szczawin, APW

Szyfrogram do Naczelnika Wojewódzkiego Urzędu Informacji i Propagandy, zabraniający zorganizowania przemarszu ulicami Olsztyna, 3 V 1946; AAN

Cyphertext to the Head of the Vivodeship [Provincial] Office of Information and Propaganda banning the organization of a march through the streets of Olsztyn on May 3, 1946, AAN

Demonstracja studentów w Poznaniu w obronie aresztowanych kolegów, 13 V 1946; IPN, sygn. BU 0397/767

Student demonstrations in Poznań in support of their arrested colleagues, May 13, 1946, IPN, file no. BU 0397/767

Atak na demonstrujących przez milicyjną konnicę, Poznań, 13 V 1946; IPN, sygn. BU 0397/7

Attack on demonstrators by mounted Citizens' Militia, Poznań, May 13, 1946, IPN, file no. BU 0397/7

Po antykomunistycznych demonstracjach w 1946 r. dla władz stało się jasne, że nie uda się zdyskredytować ani zawłaszczyć tradycji 3 Maja i że podobnie jak w XIX wieku stanie się ona symbolem walki o wolność, wyrazem buntu i protestu przeciwko zniewoleniu, a same obchody okazją do manifestowania oporu społeczeństwa wobec władzy. W tej sytuacji najpierw nieformalnie, a potem oficjalnie, święto zniesiono ustawą z 18 stycznia 1951 r. o dniach wolnych od pracy. Nazwy ulic i placów przemianowywano z 3 na 1 Maja, nakazywano zdejmowanie chorągwi narodowych zaraz po 1-majowym Świącie Pracy. Od tej pory święto 3 Maja w jego tradycyjnym wymiarze było obchodzone oficjalnie tylko na emigracji. Nieprzypadkowo też w 1966 r. kościelne obchody milenijne państwa polskiego na Jasnej Górze w Częstochowie zorganizowano 3 maja, w 175. rocznicę uchwalenia Konstytucji...

Following the anti-communist demonstrations of 1946, it became clear to the authorities that they will not be able to discredit or appropriate the May 3rd tradition and that, as in the 19th century, it will become a symbol of the battle for freedom and an expression of revolt and protest against captivity, and that the celebrations themselves shall become an opportunity for people to demonstrate resistance against the authorities. This being the case, first informally and then officially, the holiday was eliminated by way of the Act of January 18, 1951 on Days Off from Work. The names of streets and squares were changed from May 3rd to May 1st and the removal of national flags immediately following May 1st Labor Day was ordered. From then on, May 3rd was only celebrated in its traditional form in émigré communities. It was not by chance that the Church's Millennial celebrations of Polish statehood on Jasna Góra in Częstochowa were organized on May 3rd on the 175th anniversary of the adoption of the Constitution ...

3 maja 1952 r. oficjalną emisję programu rozpoczęła polska sekcja Radia Wolna Europa w Monachium. O godz. 12.00 w południe po raz pierwszy rozległ się sygnał stacji i pierwsze tony mazurka "Witaj majowa jutrzeńko"... Na zdjęciu: Zespół RWE w dniu inauguracji programu. Widoczni od lewej: Lala Markowska, Waclaw Radulski, Teresa Nowakowska, dyrektor Jan Nowak-Jeziorański, Tadeusz Nowakowski, Zbigniew Krukowski, Janina Katelbach, Jan Markowski, 1952; NAC

The official launch of the Polish Section of Radio Free Europe was broadcast from Munich on May 3, 1952. It was twelve noon when the station's signal and first tones of the "Welcome May dawn ..." [in Polish] Mazurka was broadcast. The photograph depicts the RFE team on inauguration day. Visible from the left are Lala Markowska, Waclaw Radulski, Teresa Nowakowska, Director Jan Nowak-Jeziorański, Tadeusz Nowakowski, Zbigniew Krukowski, Janina Katelbach, and Jan Markowski, 1952, NAC

1 Maja kontra 3 Maja 1966 r., z dokumentów Komitetu Miejskiego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Częstochowie; APCz

May 1st vs. May 3rd in 1966 in documents of the Municipal Committee of the Polish United Workers' Party (PZPR) of Częstochowa, APCz

W okresie po 1-szym maja, biorąc pod uwagę fakt 1000-lecia istnienia miasta Polskiego i 750-lecia Częstochowy można na terenie miasta pozostawić dekorację hasłową, i stałe elementy o wspomnianej tematyce, jednak elementy flagowe należałoby zdjąć.

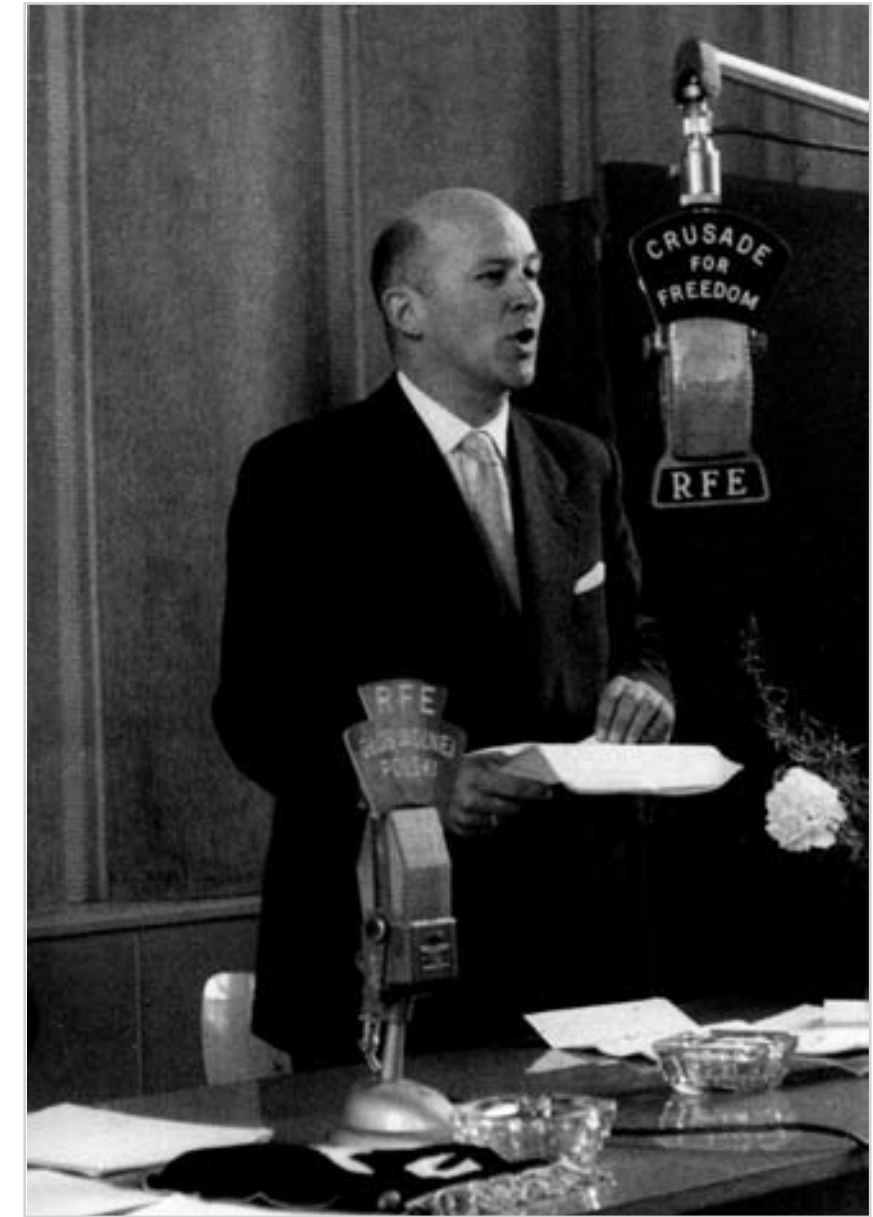
Z kolei Sekretarz tow. Olszewski zwraca się z propozycją do Komitetu Wojewódzkiego Partii o to, by na terenie Częstochowy ze względu na organizowane uroczystości kościelne w dniu 3 maja, porzucił na terenie miasta elementy dekoracyjne o tematyce 1-szo majowej.

Z kolei Sekretarz Propagandy KM tow. Olszewski poinformował członków Egzekutywy KM o zamierzonych przygotowaniach do obchodu Święta 1 Maja. Tow. Olszewski w.in. powiedział, iż w związku z obchodami 1000-lecia Państwa Polskiego i 750-lecia Częstochowy odbyliśmy już uroczystą akademię z okazji wyzwolenia Częstochowy, a najbliższą imprezą będzie dzień 1 Maja, organizowany w tym roku w Częstochowie na skalę imprezy wojewódzkiej. Musi więc być to impreza masowa, barwna, dokładnie przygotowana. Z KW została w związku z tym powołana specjalna grupa towarzyszy do koordynacji wszystkich spraw. W odróżnieniu od lat ubiegłych przewidujemy pochód 1 Majowy.

Dyrektor polskiej sekcji RWE, Jan Nowak-Jeziorański, 1957; NAC

Jan Nowak-Jeziorański, Director of the Polish Section of RFE, 1957, NAC

Bolesław Bierut o Konstytucji 3 Maja w 1949 r. i 1952 r.; AAN

Bolesław Bierut on the May 3rd Constitution in 1949 and 1952, Central Archives of Modern Records (AAN)

2 maja 1949 r. Bolesław Bierut, od 1948 r. przewodniczący Komitetu Centralnego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej, w latach 1952-1954 r. premier Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, mówił:

„Podjęliśmy hasło upowszechnienia oświaty i kultury wśród mas ludowych, zapoczątkowane – jakkolwiek nieśmiało jeszcze – przez twórców Konstytucji 3 Maja, ale jako ich spadkobiercy urzeczywistniamy dzisiaj to hasło w skali bez porównania szerszej, opierając je na walce o całkowitą przebudowę ustroju społecznego, przez usunięcie wszelkich form wyzysku i upośledzenia człowieka”.

On May 2, 1949, Bolesław Bierut, Chairman of the Central Committee of the Polish United Workers' Party (PZPR) as of 1948 and Prime Minister of the People's Republic of Poland over the years 1952-1954, said:

"We have taken up the challenge of disseminating education and culture among the masses, which was actually started, albeit timidly, by the authors of the May 3rd Constitution, where as their heirs we are today making that a reality on a scale incomparably broader, basing it on the battle for total reconstruction of the social order by the elimination of all forms of exploitation of deprivation of man."

Bolesław Bierut podczas Kongresu Zjednoczeniowego PPR i PPS w 1948 r.; AAN

Bolesław Bierut at the Unification Congress of the Polish Workers' Party (PPR) and the Polish Socialist Party (PPS) in 1948.

W drugiej połowie lat 70. XX w. powstająca opozycja demokratyczna otwarcie odwoływała się do tradycji Konstytucji 3 Maja, widząc w niej symbol idei demokratycznych. Po utworzeniu „Solidarności” w 1980 r. także władze państwowe, szukając propagandowych gestów porozumienia, próbowały ponownie wpisać ustawę majową w swój socjalistyczny dorobek. Monopol na urządzenie oficjalnych uroczystości oddano serwilistycznemu Stronnictwu Demokratycznemu. W 1981 r., obok oficjalnych obchodów 3-majowego święta, odbywały się obchody zorganizowane przez „Solidarność”. Przebiegały one m.in. pod hasłami demokratyzacji życia politycznego oraz uwolnienia więźniów politycznych.

Seeing it as a symbol of democratic ideals, the emerging democratic opposition of the mid-1970s openly made reference to the tradition of the May 3rd Constitution. Following the formation of Solidarity in 1980, the state authorities, in search of propaganda-oriented gestures of understanding, attempted to enlist the May act among their socialist achievements. The monopoly of organizing the official celebrations was granted to the servile Democratic Party (SD). In 1981, in addition to the official May 3rd holiday celebrations, there were also celebrations organized by Solidarity. They were prepared using slogans calling for the democratization of political life and the freeing of political prisoners.

Pismo Ruchu Młodej Polski „Bratniak”, nr 23, maj-czerwiec 1980

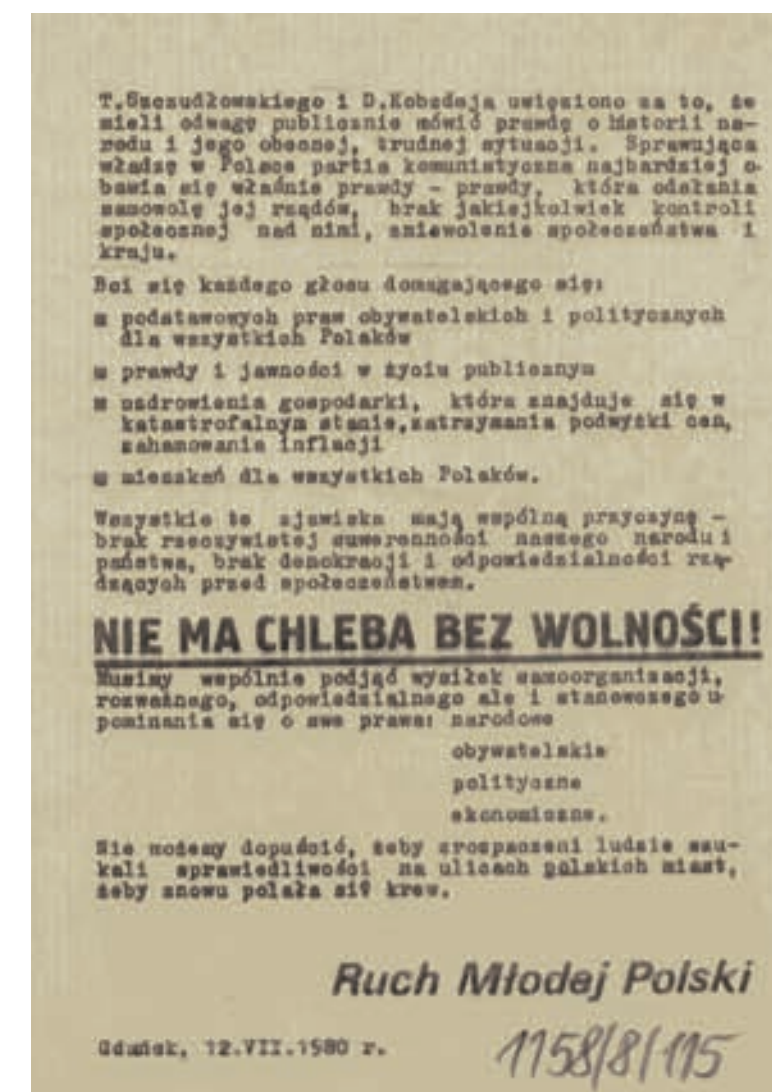
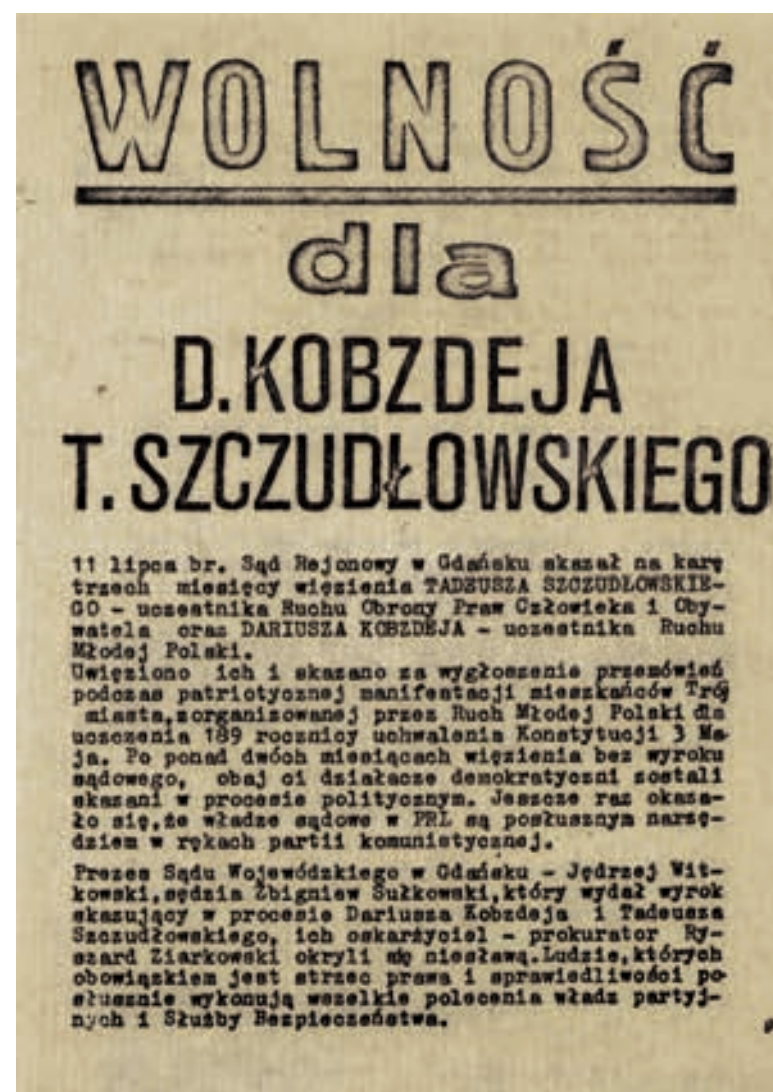

Journal of the Bratniak Young Poland Movement, No. 23, May–June, 1980

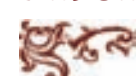
Ulotka informująca o wydanym 11 lipca 1980 r. wyroku więzienia na aresztowanych za wygłoszenie przemówień podczas manifestacji 3 maja 1980 r. w Gdańsku, pod pomnikiem Jana III Sobieskiego; APG

Leaflet with information on prison sentences handed down on July 11, 1980 for those arrested for making speeches during the May 3rd demonstration of 1980 in Gdańsk at the John III Sobieski monument, APG

Plakat Gdańskiego Komitetu Obywatelskiego Obchodów 190. rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 Maja z 1981 r.; APG

Poster of the Gdańsk Citizens' Committee for Celebrating the 190th Anniversary of the Adoption of the May 3rd Constitution of 1981, APG

Manifestacja przed pomnikiem Jana III Sobieskiego 3 maja 1981 r. w Gdańsku w obronie więźniów politycznych; fot. L. Biernacki, ze zbiorów autora

Demonstration at the John III Sobieski monument on May 3, 1981 in Gdańsk in defense of political prisoners, photograph by L. Biernacki, from the author's collection

Plakat z wizerunkiem orła w koronie, 1981; APG

Poster depicting an eagle in a crown, 1981, APG

Niezależna ulotka okolicznościowa, b.d.; APW

An independent brochure, no date, APW

Medal wydany z okazji XII Kongresu Stronnictwa Demokratycznego w 1981 r. z napisem „Rocznica uchwalenia Konstytucji 3 Maja jest świętem Stronnictwa Demokratycznego”; APW OŁ

Medal issued for the XIIth Congress of the Democratic Party (SD) in 1981 with the wording “The Anniversary of the Adoption of the May 3rd Constitution Is the Holiday of the Democratic Party” [in Polish], APW OŁ

1982–1990

W 1982 r., mimo stanu wojennego, niezależne manifestacje odbyły się w ponad 20 miastach. Ich masowość zaskoczyła tak władzę, jak i opozycję. Interwencje „sił porządkowych” były wyjątkowo brutalne. W Warszawie do pacyfikacji protestujących Zmilitaryzowane Odwoły Milicji Obywatelskiej (ZOMO) użyły armatek wodnych, gazów łzawiących i pałek. W wyniku pobicia zmarły cztery osoby, w tym 19-letnia Małgorzata Lenartowiczówna. Byli liczni ranni, dokonano wielu aresztowań. Następne rocznice aż do 1989 roku miały podobnie burzliwy przebieg, a uczestniczenie w nich wiązało się z dotkliwymi karami. 6 kwietnia 1990 r. Sejm Rzeczypospolitej Polskiej przywrócił święto narodowe 3 Maja.

In spite of Martial Law, independent demonstrations were held in over twenty cities in 1982. The size surprised both the authorities and the opposition. Intervention on the part of “law enforcement” was exceptionally brutal. In Warsaw, the Motorized Reserves of the Citizens’ Militia (ZOMO) used water canons, tear gas, and clubs. Four people died as a result of beating, including nineteen-year-old Małgorzata Lenartowiczówna. Many were wounded and numerous arrests were made. Successive anniversaries, up to the year 1989, were similar in nature and participation in them was linked with severe penalties.

The Sejm of the Republic of Poland reinstated May 3rd as a National Holiday on April 6, 1990.

Wspomnienie historyka Marcina Kuli z obchodów 3-majowych w 1982 r.

Memoirs of historian Marcin Kula concerning May 3rd celebrations in 1982

Marcin Kula, „Dlaczego Polacy dziś cenią Konstytucję Trzeciego Maja”, [w:] „Trzeci Maj w Warszawie”, wyd. Polska Fundacja Kościuszkowska, Warszawa 1992, s. 119-120

„Działo się to w kilka miesięcy po wprowadzeniu w Polsce stanu wojennego, 3 maja 1982 r. Spotkaliśmy się wówczas na Zamku Królewskim w Warszawie, by w rocznicę Konstytucji w gronie historyków porozmawiać na jej temat. Wykład miał niezjący już dziś wybitny znawca problematyki XVIII w., prof. Emanuel Rostworowski. Mówił m.in. o gwałtownym przerwaniu dzieła odbudowy zainicjowanego przez Sejm Wielki. Zakończył skierowanymi do Polaków słowami Rousseau o tym, iż winni uczynić się niestrawnymi – skoro nie potrafili uniknąć połknięcia. W tym momencie od strony placu Zamkowego dobiegły odgłosy rozpędzanej demonstracji. Całe audytorium zbliżyło się do okien. Widok policyjnej szarży, pałowania, strumieni puszczonego z armatek wodnych, widok młodych ludzi najpierw usiłujących „uczynić się niestrawnymi”, a potem rozganianych, widok placu najpierw pełnego, a później pustego, zalanego wodą, z resztkami jakichś przedmiotów, flag i karetką pogotowia pośrodku, był tak sugestywny, że nawet dla nieufnego wobec łatwych analogii zawodowego historyka słowa dopiero co wysłuchanego odczytu brzmiały jak odnoszące się do współczesności.”

Marcin Kula, “Why Do Poles Value the May 3rd Constitution Today” [in:] “May Third in Warsaw” [in Polish], published by Polska Fundacja Kościuszkowska, Warsaw, 1992, pp. 119–120

This occurred on May 3, 1982, several months after the introduction of Martial Law in Poland. It was then that we met at Warsaw’s Royal Castle as a group of historians to discuss the Constitution on its anniversary. A lecture was presented by Prof. Emanuel Rostworowski, a prominent expert on the 18th century, who is no longer with us. He spoke of the sudden break in the reconstruction work commenced by the Great Sejm. He concluded directing the words of Rousseau to Poles, stating that they should make themselves indigestible since they failed to prevent being swallowed. It was at that moment that the sounds of a demonstration being dispersed reached us from Castle Square. The entire auditorium went to the windows. The view was one of charging police, the use of clubs, streams let loose from water canons, and the view of young people who first tried to make themselves “indigestible,” and were subsequently dispersed, a view of the square initially full and then empty, flooded with water and what was left of various things such as flags, an ambulance. The view was so suggestive that even for those wary of easy analogy—professional historians—the words just heard in the lecture sounded like a reference to the present.”

Demonstracja zorganizowana przez podziemną „Solidarność” w czasie stanu wojennego, w rocznicę uchwalenia Konstytucji 3 Maja, plac Zamkowy, 1982; fot. Krzysztof Paweł/FORUM

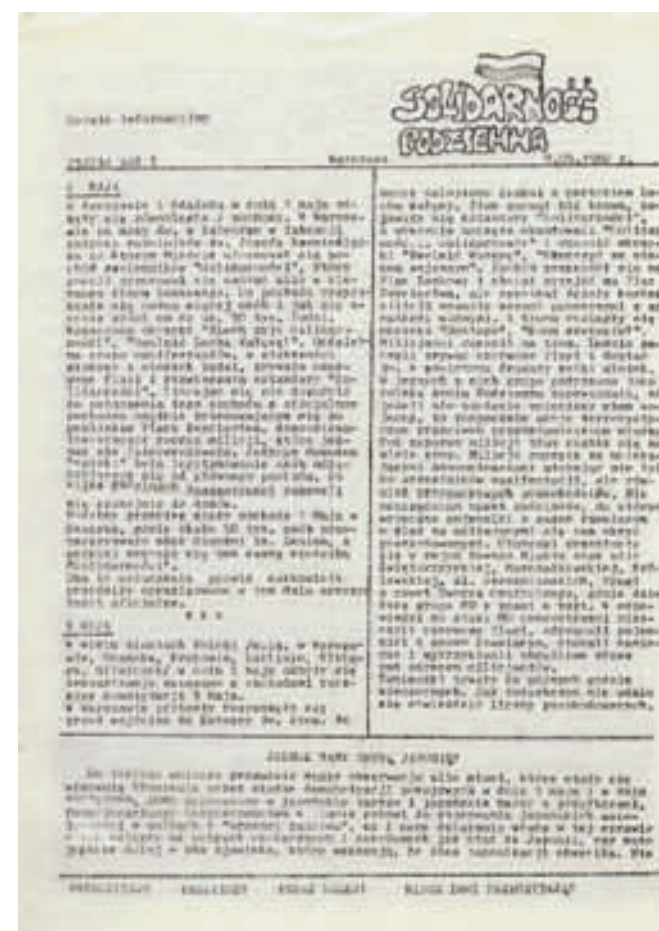
Demonstration organized by the underground Solidarity during Martial Law on the anniversary of the adopting of the May 3rd Constitution, Castle Square, 1982, photograph by Krzysztof Paweł/FORUM

ZOMO podczas rozpędzania manifestantów, plac Zamkowy, 3 V 1982; fot. Krzysztof Paweł/FORUM

The Motorized Reserves of the Citizens’ Militia (ZOMO) scattering demonstrators, Castle Square, 1982, photograph by Krzysztof Paweł/FORUM

Opis manifestacji 3-majowych zamieszczony w niezależnym piśmie „Solidarność Podziemna”, nr 23 z 1982 r.; APW

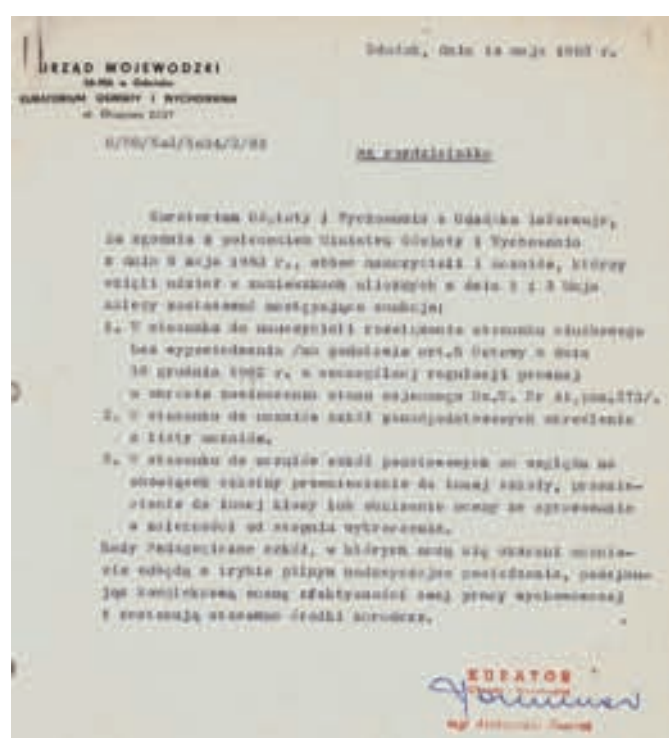
A description of May 3rd demonstrations as found in the independent Solidarność Podziemna, No. 23 of 1982, APW

Fragment winiety „Tygodnik Mazowsze”, nr 14, 19 maja 1982; APW

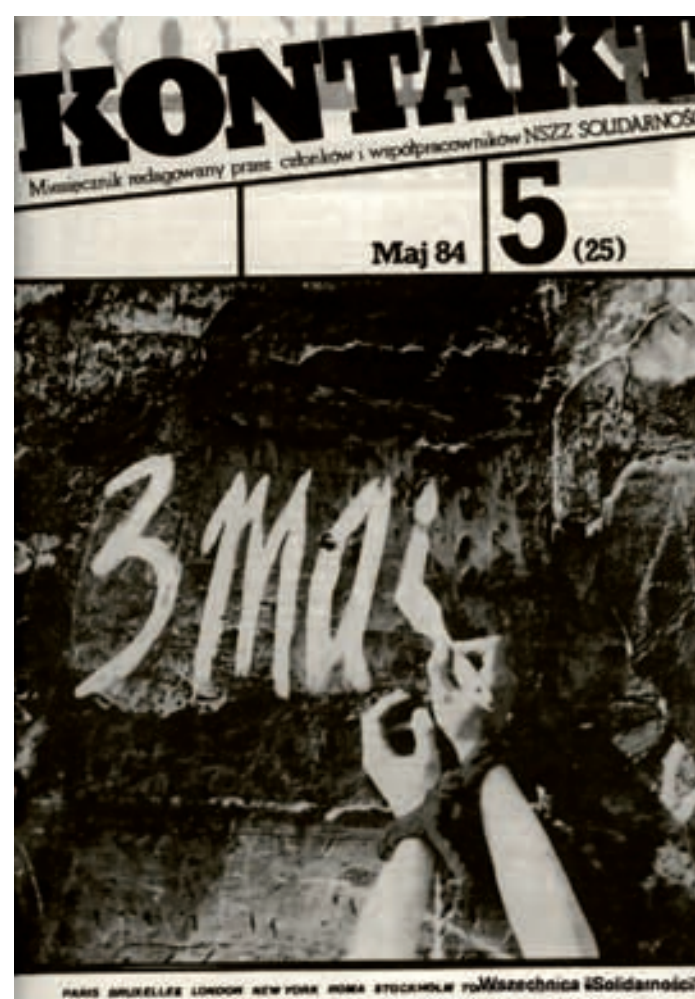
Fragment of the vignette of Tygodnik Mazowsze, No. 14, May 19, 1982, APW

Okladka niezależnego pisma „Kontakt”, 1984; APW

Cover of the independent journal Kontakt, 1984, APW

Pismo Ministra Oświaty i Wychowania z 10 maja 1983 r. skierowane do kuratorów, polecające ukaranie nauczycieli i uczniów, którzy uczestniczyli w niezależnych manifestacjach 1 i 3 maja; APG

Letter of the Minister of Education and Behavior of May 10, 1983 directed to superintendents, directing them to punish teachers and pupils who took part in the independent demonstrations of May 1st and 3rd, APG

Pismo Komitetu Oporu Społecznego, nr 53, 1984, z napisem „1 MAJA – Dzień Międzynarodowej Solidarności, Święto polskiej demokracji – 3 MAJA”; APW

Letter of the Committee for Social Resistance (KOS), No. 53, 1984, with the title “May 1st – Day of International Solidarity, Holiday of Polish Democracy – May 3rd,” APW

